

VATANPARVAR

MILLIY ARMIYAMIZ YANGI O'ZBEKISTONNING MUSTAHKAM QALQONIDIR!

● Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqib boshlagan ● 2024-yil 19-yanvar, №3 (3065)

6 EKOLOGIYA NEGA
BUZILIB KETDI?

7 SOHIBQIRON SALTANATINING
XAVFSIZLIK XIZMATI

11 "TURKISTON BOLALARINI
ILMSIZ QO'YMANGIZLAR!"

VATANPARVARLIK — OLIY TUYG'U

IJTIMOIIY-SIYOSIY, MA'NAVIY-MA'RIFIY, HARBIY-VATANPARVARLIK GAZETASI

BIZ
HAQIMIZDA

@ vatanparvar-bt@umail.uz

t.me/mv_vatanparvar_uz

t.me/mudofaavazirligi

facebook.com/mudofaavazirligi

instagram.com/mudofaavazirligi

youtube.com/c/uzarmiya

TURIZM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH BO'YICHA TAKLIFLAR MUHOKAMA QILINDI

Prezident Shavkat Mirziyoyev xorijiy turistlar oqimini oshirish hamda ichki turizmni faollashtirishga oid taqdimot bilan tanishdi.

Yurtimizda tarixiy, madaniy va xushmanzara go'shalar ko'p. Ularda sharoit yaratilsa, sayyohlarni yanada ko'proq va yil davomida jalb qilish mumkin. Shu maqsadda, Prezidentimiz topshirig'iga asosan, turizm imkoniyatlaridan samarali foydalanish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

Unga ko'ra, sayyohlik salohiyati yuqori bo'lgan 12 ta tuman va shaharda turizm markazlari tashkil etish ko'zda tutilmoqda. Bunday markazlarda tun-u kun ishlaydigan restoran, kafe, sog'lomlashtirish va basseyn xizmatlari bo'ladi.

"Zomin", "Chimyon" va "Amirsoy" kabi kurort zonalari hamda ko'ngilochar majmualarda xalqaro brendlar, milliy ipak matolari, suvenir, zargarlik

mahsulotlari va oltin quymalar do'konlari tashkil etiladi. Buning uchun 2027-yil 1-yanvargacha turizm markazlaridagi tadbirkorlarning yer va mol-mulk solig'ini belgilangan miqdordan 90 foizga kamaytirish, 2026-yil 1-martgacha zargarlik va oltin mahsulotlari uchun kerak bo'ladigan asbob-uskunalar va texnologiyalarni bojxona bojidan ozod qilish taklif etilmoqda.

Joriy yildan boshlab, "O'zbekistonda yana bir kun sayohat" dasturi amalga oshiriladi. Unga ko'ra, viloyatlararo turizm obyektlarini o'zaro bog'lovchi "respublika turizm halqalari" hamda tuman va shaharlar o'rtasida "hududiy turizm halqalari" tashkil etiladi. Turizm qo'mitasi tomonidan

Turistik yo'nalishlarning yagona reyestri yuritiladi.

Shuningdek, "To'rt faslning har birida sayohat" dasturi amalga oshiriladi. Masalan, bahor va kuz fasllarida ekologik, ekstremal, tibbiy va sog'lomlashtirish, yozda suv havzalari va oromgohlar, qishda ekstremal turizm va tog'-chang'i zonalarining imkoniyatlari targ'ib qilinadi. Mazkur turizm mavsumlarining ochilishi uchun festivallar tashkil etiladi.

Har ikki yilda may oyida mukofot jamg'armasi 2 million dollar bo'lgan Xalqaro "O'zbekiston ipak matolari" moda haftaligi o'tkaziladi.

Mamlakatimizning turizm salohiyatini chet ellarda targ'ib qilish uchun Turizm qo'mitasining "turizm vakillari" instituti joriy etiladi.

Shuningdek, hunarmandlarni qo'llab-quvvatlash, tibbiyot turizmni rivojlantirish, turizm ta'limiga xalqaro tajribani tatbiq qilish choralari ko'riladi.

Hududlarda kemping, o'tov, ekouy va xostellar, mehmonxonalarda basseyn qurish uchun imtiyozli kreditlar ajratiladi. Sohadagi tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida mehmonxona va savdo majmualari, basseyn va akvaparklar uchun asbob-uskuna va jihozlar 2 yilga bojxona bojlari to'lashdan ozod etiladi.

Davlatimiz rahbari bu takliflarni ma'qullab, ekoturizmni yanada keng rivojlantirish, nogironligi bo'lgan shaxslar sayohati uchun ham zarur sharoitlarni yaratish bo'yicha ko'rsatmalar berdi.

O'ZBEKISTONDA TO'SIQSIZ TURIZM INFRATUZILMASI RIVOJLANTIRILADI

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "O'zbekiston Respublikasida to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirish va uni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" qaror qabul qildi.

Unga muvofiq, quyidagilar O'zbekiston Respublikasida to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari etib belgilandi:

turistik industriya obyektlari, madaniyat tashkilotlari va madaniy meros obyektlari, shu jumladan muzey, teatr va joylashtirish vositalarida nogironligi bo'lgan shaxslarning bemalol harakatlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish;

turizm sohasi subyektlari, shu jumladan turopoperator va turagentlar, joylashtirish vositalari egalari hamda transport xizmatlari ko'rsatuvchi tadbirkorlik subyektlari, shuningdek sayohat davomida nogironligi bo'lgan shaxslarga hamrohlik qiluvchi fuqarolarni rag'batlantirish;

nogironligi bo'lgan shaxslar to'siqsiz sayohat qilishlari uchun respublikamizda yaratilgan imkoniyatlarni keng targ'ib qilish orqali ularning xabardorligini oshirish;

z a m o n a v i y a x b o r o t - k o m m u n i k a t s i y a t e x n o l o g i y a l a r i i m k o n i y a t l a r i d a n f o y d a l a n g a n h o l d a t u r i z m i n d u s t r i y a s i o b e k t l a r i d a n o g i r o n l i g i b o'lgan shaxslar uchun ko'rsatiladigan xizmatlar sifatini yanada oshirish.

Qaror bilan Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirish va ularning sayohat qilishlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi;

2024-yilda madaniy meros obyektlarida to'siqsiz turizm

infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha manzilli dastur;

2024-yilda muzeylar va konsert-tomosha obyektlarida to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha manzilli dastur tasdiqlandi.

2024-yildan boshlab:

a) madaniy meros obyektlarini restavratsiya qilish va tiklash uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjetidan ajratilgan mablag'lar doirasida nogironligi bo'lgan shaxslarning to'siqsiz harakatlanishi uchun madaniy meros obyektlarida ularga shikast yetkazmagan holda pandus, plintus va liftlar hamda ko'zi ojizlar uchun madaniy meros obyektlarining kichraytirilgan o'lchamdagi maketlari o'rnatiladi va ular to'g'risida Brayl alifbosidagi ma'lumotlar joylashtiriladi;

b) temiryo'l va jamoat transportlarida hamda barcha aeroport, vokzal, avtoshohbekatlarda ularga egalik qiladigan tashkilotlarning o'z mablag'lari hisobidan nogironligi bo'lgan va jismoniy imkoniyati cheklangan shaxslar uchun sharoitlar, maxsus ko'tarilish panduslari va qulay zina tutqichlari o'rnatiladi hamda kema aravachalari (nogironligi bo'lgan shaxslar uchun maxsus aravacha) qo'yiladi;

v) har yili Davlat byudjetidan ajratilgan mablag'lar doirasida xorijiy turizm bozorlarida mamlakat turizm salohiyatini targ'ib qilish uchun ajratiladigan mablag'larning 5 foizigacha bo'lgan qismi:

respublikaning to'siqsiz turizm salohiyatini xorijiy ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda targ'ib qilish, shuningdek ommaviy axborot vositalari vakillari va jurnalistlar uchun infoturlar tashkil qilish;

xalqaro va xorijiy turizm ko'rgazmalari va yarmarkalarida mamlakatimizning to'siqsiz turizm yo'nalishidagi salohiyatini namoyish qilish uchun targ'ibot va tarqatma materiallarni tayyorlash;

"Ipak yo'lida turizm" Toshkent xalqaro turizm yarmarkasida "O'zbekistonda to'siqsiz turizm" ekspozitsiyasini tashkil qilish uchun yo'naltiriladi;

g) 2027-yil 1-yanvarga qadar Turizmni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi mablag'lari hisobidan:

Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrida ming nafar I va II guruh nogironligi bo'lgan shaxsga O'zbekiston bo'ylab sayohat qilish xarajatlarining 50 foizi, biroq 500 ming so'mdan oshmagan qismi;

eshitish qobiliyatini yo'qotgan nogironligi bo'lgan shaxslar uchun surdogidlar tayyorlash kurslari xarajatlarining 50 foizi qoplab beriladi.

2024-yil 1-apreldan 2026-yil 1-aprelga qadar mehmonxona xizmatlarini ko'rsatuvchi tadbirkorlik subyektlariga tegishli chorak yakuniga ko'ra, Turizmni qo'llab-quvvatlash jamg'armasiga o'tkazilgan turistik (mehmonxona) yig'imlar summasi hisobidan subsidiya ajratiladi. Bunda tadbirkorlik subyektlari tomonidan

mehmonxonaning kamida uchta xonasi nogironligi bo'lgan shaxslar o'rindiqli aravachadan foydalanishi uchun qulay tarzda jihozlenganda, shuningdek eshitishi va ko'rishi uchun displey hamda ovozli qurilmalar o'rnatilganda, ushbu tadbirkorlik subyektlariga har bir maxsus jihozlangan xona uchun quyidagi miqdorlarda subsidiya beriladi:

yulduzli toifadagi mehmonxonalarga – 2 million so'm;

yulduzli toifa olmagan mehmonxonalarga – 1 million so'm.

2024-yil 1-aprelga qadar ilg'or xorijiy tajriba asosida to'siqsiz turizmni yanada rivojlantirish bo'yicha tegishli standartlar ishlab chiqiladi. Bunda:

yulduzli toifaga ega mehmonxonalarda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun aravachalar, qo'ltiqtayoqlarning mavjudligi;

mehmonxonalar, turistik bazalar va majmualar, dam olish uylari va zonalar, pansionatlar, motellar, sanatoriylar va boshqa turistik obyektlarda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun qo'shimcha qulayliklarning yaratilishi;

yulduzli toifaga ega mehmonxonalarning kirish qismida audio va matnli ma'lumotlarning taqdim etilishi;

boshqa turdagi qulayliklar yaratish bo'yicha talablar joriy etiladi.

2024-yil 1-martga qadar "Ijtimoiy xizmat" elektron platformasining transport chiptalarini xarid qilish bo'yicha onlayn platformalar bilan integratsiya qilinishini ta'minlanadi.

VATANPARVAR BOLALAR QANDAY SHAKLLANADI?

Vatan tuyg'usini o'sib kelayotgan avlod ong-u shuuriga singdirish – afsuski, qo'ldagi barmoqlarni sanashdek jo'n ish emas. Har qanday innovatsion texnologiyalar, to'kis shart-sharoitlar ham ba'zan bu tushunchani singdirish yo'lida o'zini oqlamasligi mumkin. Gap yosh avlodga beriladigan ilk saboq mas'uliyati haqida borar ekan, shubhasiz maktab darsliklari masalasi diqqat markazimizda bo'lib qolaveradi.

Aslida bu anchayin eski muammodirki, yuz yillardan ortiq vaqt davomida ziyolilar tilidan, zimmasidan tushmay kelayotir. Hatto ushbu hol bugungi kunda ham mamlakatimiz rahbariyati darajasida nazoratga olinib, bu chindan ham hayot-mamot masalasi ekani bot-bot ta'kidlanmoqda.

– Bu sohadagi islohotlarni kechiktirishga haqqimiz yo'q. Maktab ta'limida poydevorni bugundan mustahkam qo'yishimiz kerak. Bunga barcha e'tiborimiz va resurslarimizni safarbar qilamiz. Qiyin yo'lni tanlayapmiz, lekin shu yo'l muammolarni yechadi, – degan edi Prezident o'z nutqida.

O'tgan yillar davomida ongli ravishda angladikki, mamlakat kelajagi, barcha sohalar hamda loyihalar muvaffaqiyati faqat va faqat bilimli insonlarga bog'liq, shunday bo'lib qoladi.

Jadidlar nega darsliklarni isloh qildi?

Ma'lumki, jadidlar konsepsiyasida ta'lim berishning eski usullaridan butunlay voz kechish, yosh avlodga zamonaviy bilimlarni o'rgatish, ta'lim tizimida o'qitishni ona tilida olib borish, shuningdek o'quvchilarda millatparvarlik hislarini shakllantirish qat'iy tartibda belgilangan edi.

Buni teran anglagan Mahmudxo'ja Behbudiy Turkiston kelajagida yosh va o'qimishli mutaxassislar yetishtirish masalasiga jiddiy e'tibor qaratar ekan, eskicha maktablarni tubdan isloh etish, darsliklarni nazariy, ilmiy va amaliy jihatdan boyitish choralarni ilgari surdi.

Nega aynan boshlang'ich islohot zarur edi? Buning bir qancha sabablari bor, albatta. Buxoro amirligi hududida ochilgan dastlabki "usuli savtiya" – usuli jadid maktablari, amirlikdagi jadidlar partiyasi (firqasi), dastlab "Tarbiyayi atfol" ("Bolalar tarbiyasi") maxfiy jamiyati shaklida tuzilgan. Uning a'zolari ziyolilar, savdogarlar va shaharning yupun qatlami vakillari edi.

E'tibor bergan bo'lsangiz, ilk ochilgan partiya jamiyatda ko'plab muammolar avj olayotgan bir pallada ularning eng maqbul

yechimi sifatida bolalar tarbiyasiga jiddiy e'tibor qaratish masalasini asosiy o'ringa olib chiqmoqda.

Radiy Fish, Raxim Xashim muallifligidagi "Glazami sovesti" asarida shunday ma'lumotlar keltiriladi:

"Shunday qilib, 1326-yil hijriyda shavvol oyining o'nida (1908-yilning oktabrida) Buxoro shahrining ichida Darbozayi Sallohxona guzarida Mirza Abdulvohid uyida birinchi martaba buxoroliklarga maxsus usuli jadida maktabi ochdik. Bu maktabda ikki oy mudlatid o'quvchilarning adadi 12 ga yetishdi. Lekin ta'lim tartibi nihoyat darajada buzuv va bizning barchamiz usul va qavoiddan (yangicha o'qitish qoidalaridan) xabarsiz edik. Ichimiz ta'lim va isloh o'ti bilan yonmoqda edi".

Ko'rinib turibdiki, ilk ta'lim masalalari o'zida ulkan maqsadlarni jamlagan bo'lsa-da, doimiy qiyinchilik va yetishmovchiliklar, ta'qib va talato'plar ichida kechgan.

Xohlaymizmi-yo'qmi, biz yaqin va uzoq o'tmishdagi o'z tariximizning qorong'u va yorug' kunlari egasimiz. Uni bir saboq singiri puxta o'zlashtirishimiz, amalga tatbiq etishimiz mamlakatimiz ta'lim siyosatining muhim bo'lagiga aylanib bormoqda.

Prezidentimiz o'z nutqlarida jadidlar faoliyatini qayta-qayta tilga olar ekan, ma'rifatparvar bobolarimizning yoshlarga til o'rgatish, dunyoviy bilimlarni chuqur egallashlari borasidagi chora-tadbirlari ayni kundagi harakatlarimizning uzviy davomi bo'lishini ta'kidlab o'tdi.

Buni qarangki, maktablarda boshlang'ich sinflardanoq til o'rganish masalasiga urg'u berilishi jadidlar o'qitish tizimining ham ajralmas qismi edi. Mahmudxo'ja Behbudiy buni quyidagi ko'rinishda asoslab beradi:

1. Turkcha (o'zbekcha) – uy va oila tili.
2. Forscha – she'riyat tili.
3. Arabcha – din tili.
4. Ruscha – iqtisodiyot va sanoatni rivojlantirish tili.
5. Jahon miqyosiga chiqish uchun Yevropa tillaridan biri – ingliz, fransuz yoki nemis tilini bilish lozim.

Boshlang'ich sinflarda "Vatanparvarlik darsi"

Avvalo, eng katta vatanparvarlik maktabi – oila. Bola atrof-muhit, tarbiya va kurashuvchanlik xususiyatlarini oila qaramog'ida o'zlashtiradi. Yaqin o'tmishimizga nazar solsak, turkiy xalqlarda bolalarga yangi tug'ilgan hayvonni biriktirib qo'yish (*buzoq, echki, qo'y*) an'anasi bo'lib, bunda uy hayvoni to'liq bolaning nazoratida bo'ladi. Bola har doim unga g'amxo'rlik qilib, u bilan birga unib-o'sgan. Bu usul bolaga, avvalo, chorva mollarni parvarish qilish bo'yicha dastlabki saboqlarni bergan bo'lsa, keyinchalik uning ot minish, ov qilish, turli qurollardan mohirona foydalanish ko'nikmalarini ham shakllantirib borgan. Eng asosiysi, bolada o'ziga tegishli bo'lgan mulkni asrash, himoya qilish refleksi paydo bo'lgan.

Ikkinchi dargoh – shubhasiz maktab. E'tirof etish joiz, mamlakatimizda ham yaqin yillar ichida boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun zamonaviy va yangi darsliklar yaratish, o'qituvchilar salohiyatini oshirish borasida ortga qaytmas qadamlar tashlandi. Masalan, 1–4-sinflar uchun yaratilgan yangi zamonaviy maktab darsliklari 4K modeliga asoslangan innovatsion yondashuv asosida ishlab chiqildi. Ushbu metodologiya bolalarning har tomonlama rivojlanishiga qaratilgan bo'lib, ularda kreativ fikrlash, ijodiy yondashuv, jamoada ishlash va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga ko'mak beradi.

Afsuski, bu borada hali amalga oshirish kerak bo'lgan ishlarimiz talaygina. Termiz davlat universiteti dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi Xo'shboq Norbo'tayev o'zining "Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni darslar va darsdan tashqari mashg'ulotlarda vatanparvarlik ruhida tarbiyalash" maqolasida kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni darslar va darsdan tashqari mashg'ulotlarda vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga oid mukammal metodik adabiyotlar chop qilinmaganini ta'kidlab o'tadi.

Albatta, boshlang'ich sinflarda darsdan tashqari vaqt ham alohida tarbiya metodi uchun qulay fursat hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyun, 267-sonli qachon qabul qilingan? "Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroridagi besh bosqichli konsepsiyaning birinchi bosqichida 3-7 yoshdagi bolalarni o'qitish tizimiga oid muhim yo'nalishlar belgilab beriladi.

Ya'ni bolalarning o'z tuyg'ularini, xatti-harakatini boshqarish ko'nikmalari, shaxsiy fazilatlarini asoslari, ijtimoiy motivlar va milliy

an'analarga qiziqishlarining paydo bo'lishi, o'zini namoyon etish hamda muvaffaqiyatga erishish kabi ehtiyojlarini inobatga olib, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qator tadbirlar amalga oshirilishi belgilab qo'yilgan.

Mazkur bosqichda bolalar bilan milliy g'urur, mehnatsevarlik, Vatanga muhabbat va uni himoya qilish, davlat ramzlari, buyuk ajdodlarimiz, tarixiy obidalarimizga hurmat, o'zaro yordam, mehribonlik kabi oliyanob fazilatlarini shakllantirishga qaratilgan she'r, ertak, kuy-qo'shiqlarni, sport va milliy o'yinlarni o'rgatish, teatrlashtirilgan sahna tomoshalarini namoyish etishni o'zida mujassam etgan tadbirlar o'tkaziladi.

Albatta, boshlang'ich sinflarda o'quvchi, eng avvalo, Vatan muqaddasligini muhim qadriyatlar timsolida anglashni boshlaydi. Masalan, Mustaqillik bayrami, Konstitutsiya kuni, Vatan himoyachilari kuni, Navro'z, Mehrjon bayramlari, bayroq, gerb, madhiyamiz qabul qilingan sanalar, buyuk allomalariimizning tavallud kunlari o'quvchilarda Vatanga e'tiqodni shakllantirish borasidagi muhim qadamlar hisoblanadi.

Bu borada konsepsiyada belgilanganidek, buyuk tariximiz, ulug' ajdodlarimizning boy ma'naviy merosi, Jaloliddin Manguberdi, Amir Temur, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi sarkardalarning jahon sivilizatsiyasi hamda harbiy san'at rivojiga qo'shgan hissalar, Vatan ozodligi va mustaqilligi yo'lida jonfido qilgan yurtdoshlarimiz ko'rsatgan vatanparvarlik va qahramonlik, ulardagi sadoqat, fidoyilik, matonat hamda jasorat kabi xislatlarni, shuningdek yurt, oila, ota-ona va farzandlar himoyasi xalq va ajdodlar xotirasi oldida muqaddas burch ekanini yoshlar ongiga singdirish kabi amaliy tadbirlar ham olib borilmoqda.

Yozuvchi M. Gorkiy "Adabiyot – bolalarga" maqolasida maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar kitobining qanday bo'lishi kerakligi haqida to'xtalar ekan, sodda va ayni vaqtda yuksak badiiy mahorat bilan yozilgan, o'yinlar, hisoblashlar, qiziqtirishlar uchun material beradigan she'rlar kerakligini ta'kidlagan edi.

O'zbek adabiyotida bolalar tarbiyasi va ularda vatanparvarlik xislatlarini oshiruvchi kattagina meros borki, ular har qanday "Odobnoma" darslarini bezay oladi. Abdulla Avloniy, Hamza, Elbek, G'. Gulom, Oybek, H. Olimjon, G'ayraty, Zafar Diyor, Po'lat Mo'min, Quddus Muhammadiy, Yaqubjon Shukurov, Quddus Hikmat, Asqad Muxtor, Xudoyberdi To'xtaboyev, Latif Mahmudov, Tursunboy Adashboyev, Anvar Obidjon va Hamza Imomberdiyev kabi adiblarning vatanparvarlik ruhi singdirilgan sodda she'r va hikoyalari bola ruhiyatining ilk tarbiyachisi bo'lib xizmat qila oladi.

Biz yuqorida tilga olgan sa'y-harakatlar ta'limning dastlabki yo'nalishlariga oiddir. Keyingi bosqichlarda yoshlarga nafaqat ta'lim berish, balki milliy armiyamiz bilan hamkorlikda chinakam mard o'g'lonlar tayyorlash masalalarini ko'zda tutadi.

Kapitan Bobur ELMURODOV,
"Vatanparvar"

DUNYO AHLINING MEHRINI QOZONGAN HUKMDOR

“Dunyo tarixida katta imperiyani tuzib, uni adolat bilan boshqarish mumkinligini ko'rsata olgan, avlodini o'zi boshlagan ishni davom ettirishga munosib qilib tarbiyalagan Zahiriddin Muhammad Bobur turkiylarning katta tarixdagi o'rni mustahkamlanishiga muhim hissa qo'shgan ulug' siymolardan.

Hindistonning katta siyosiy arbobi Javoharlar'l Neru "Jahon tarixiga nazar" nomli mashhur asarida Hindiston tarixining XVI asrda kechgan voqealarini sarhisob qilar ekan, Bobur va boburiylarga alohida baho beradi. Neruning yozishicha, bu buyuk mo'g'ullar imperiyasining (Yevropada Boburga nisbatan "buyuk mo'g'ul" degan yangilash qarash natijasida ba'zi manbalarda shunday ta'rif beriladi – K. M.) dovrug'i butun Yevropaga tarqalgan qudrat va shon-shuhrat davri edi. **Bobur o'zigacha o'tgan hukmdorlarning eng ma'rifatparvari va eng dilbaridir.** "Italiyada va umuman Yevropada Uyg'onish davrida adabiyot va san'atni sevgan avantyurist podsholar ko'p o'tgan, – deb yozadi Javoharlar'l Neru. – Ammo ular prinsipsiz, ig'voga moyil hukmronlar edi, dushmanlariga qarshi kurashda zahar solingan qadah va xanjar ishlatuvchi mustabidlar edi. Risar tabiatli Boburni bu hokimcha sultonlar qatoriga qo'shish haqiqatga zid bo'lur edi". Neruning ushbu

fikrlari Boburning hind xalqi tarixi, boy urf-odatlariga o'ta hurmat bilan qaraganini yana bir bor yodga soladi.

Javoharlar'l Neru Boburning Hindistonda bor-yo'g'i to'rt yil hukmronlik qilgani, Hindistonni oxirigacha o'rganib ulgurmaganini aytar ekan, buni "Boburnoma"da muallifning Hindistonga bergan dastlabki ta'rif va u bilan tanishgandan keyingi bahosi bilan asoslaydi. Chindan Bobur kam yashadi, ammo shu qisqa vaqt ichida Hindiston bilan, xalqining moddiy va ma'naviy hayoti bilan yaqindan tanishishga ulgurdi. Ko'p ishlarni amalga oshira oldi, ammo qolganlariga vaqt kerak edi. Bevafo umr esa bunga imkon bermadi. Boburning ishlarini uning avlodlari davom ettirdi. Ularning ishlariga Boburning vasiyatlari ko'mak berdi.

Boburning keyingi yillari topilgan maxfiy vasiyatnomasida butun e'tiborni sultonlikni mustahkam tutishga qaratish haqida so'z boradi: "...Ey farzandim, Hindiston mamlakati turli mazhablardan ma'mur bo'lgan. Alloh taolo sizga buni karomat etdi. Siz mazhablarni yomon ko'rishdan dilingizni pok tuting. Har mazhabning tariqasiga (yo'lga) adolat qiling. Xususan, Hindistonning qalbini qo'lga kiritaman desangiz, sigir so'ymoqdan o'zingizni tiying. Bu yaxshiligingiz evaziga shu viloyat xalqining qalbi sizga yaqin bo'ladi. Qo'lingiz ostidagi har qavmning ibodatgohlarini va muqaddas joylarini xarob etmang. Shunday odillikni ixtiyor qilingki, podishoh ra'iyatdan va ra'iyat podishohdan osuda bo'lsin. Islomning taraqqiyoti ehson qilichidan yaxshiroq bo'ladi, zulm tig'idan emas. Sunniy

va shia o'rtasidagi janjallardan ko'zingizni yuming. Agar bundan ko'z yummasangiz, islom zaiflashishi mumkin. Ra'iyatdagi turli qalblarni arbaai anosir (to'rt unsur) bilan mahkam tuting. Saltanatning jismi turli marazlardan tinch bo'lsin. Podishohlik ishlarini puxta qilish uchun hazrat Amir Temur sohibqironning ishlarini ko'z oldingizda tuting..."

Bobur dunyodagi hukmdorlarga o'rnak bo'ladigan, dunyo olimlari havas qiladigan umrni yashab o'tdi. U olib borgan janglardan so'ng o'limning, qullikning azob-uqubati emas, balki yaratishning, yuksalishning nafasi ufurib turdi. **Bobur qayerga bormasin, qaysi yurtni qo'lga kiritmasin, u yerni o'z Vatanidek sevardi – obod qildi, xalqi uchun farovonlikni istadi va shu yo'lda kurashdi.** Uning shaxs sifatidagi mukammal qiyofasi har bir a'molida namoyon edi. Bularning bizga yetib kelishida esa "Boburnoma"dek ulkan manbaning o'rni beqiyos. Ko'pincha esdaliklar, xotiralar deb nomlaydiganimiz "Boburnoma"ni sinchiklab o'rgansak, unda juda katta ilmiy iqtidor egasining kuzatishlari, mulohazalari va xulosalarini ko'ramiz.

Boburning shaxs sifatidagi qiyofasi, harbiy yurishlari, davlatchilik siyosatidagi muvaffaqiyatlari hamda "Boburnoma"dagi ko'plab ma'lumotlar Boburning fenomenal qobiliyat sohibi ekanligini ko'rsatadi. "Boburnoma"ning mukammal nusxalaridan birini ko'chirgan kotib Boburning yaxshiliklari haqida gapirib, ularni yozib tugatish mahol ekanligini ta'kidlar ekan, bu insonda mujassam bo'lgan sakkiz sifatini

sanaydi, bular: hamisha yuksak muvaffaqiyatlarga erishishi, himmati baland inson ekanligi, viloyat olish, viloyat saqlashdagi ustunligi, obodonchilikka – farovon turmushga intilishi, Tangri taolo bandalariga turmush kengchiligini istashi, lashkarning ko'nglini ola bilishi va adolatpeshaligidir.

Dunyo olimlarining Boburga ehtiromi, unga berayotgan bahosi zaminida mana shu fazilatlarining mujassamligini ko'ramiz. Bugun bizning bu zotni ulug'lashimiz, unga muhabbatimiz uning ayni shu fazilatlarini tufayli deb ayta olamiz. Ingliz tarixchisi Eduard Holden bu borada shunday degan edi:

"...Bobur fe'li-sajiyasiga ko'ra, Syezarga qaraganda sevishta arziguqlikdir. Uning manglayiga yuksak fazilatli inson deb bitib qo'yilgan".

Bobur shaxsining mukammalligi va bu insonga muhabbatning ildizlari mana shu sifatlarining tajassumida bo'lsa ajab emas. Sharqshunos olim Aleksandr Samoylovich bu zot oldida faqat uning vorislari – o'zbek sharqshunoslari emas, balki dunyo olimlarining burchdorligi haqida yigirmanchi asrning boshlarida shunday yozgan edi: **"Yevropada "buyuk mo'g'ul" deb atash rasm bo'lgan, haqiqatda esa "buyuk turk" deb ataydiganimiz "O'rta Osiyolik Yuliy Syezar" – Hindiston imperatori Zahiriddin Muhammad Boburning asarlarini nashr etish, tarjima qilish va o'rganish ingliz va rus sharqshunoslari uchun burch, sharaf va saodatdir"**. Bu Boburga, uning ijodiga dunyo olimlarining munosabatini haqqoniy ifodalagan fikr edi. Ammo Boburni o'rganish ancha oldinroq boshlangan. Bobur shaxsiga qiziqish, uning asarlarini o'rganish inglizlarning Hindistondagi faoliyati bilan chambarchas bog'liq. Hindistonga kelgan inglizlar Bobur muvaffaqiyatlari, boburiylar amalga oshirgan ulkan ishlarning

asoslari bilan albatta qiziqishgan. Diplomat, tarixchi, sharqshunoslar bu yerdagi manbalarni o'rganish asnosida Bobur asarlariga ham duch kelgan. "Boburnoma", Bobur devoni, "Aruz risolasi", "Risolayi volidiya", "Mubayyin" asarlari, ayniqsa "Boburnoma" barchaning e'tiborini tortgan. Keyinchalik, Neru e'tirof etganidek, Boburning g'alabasini nafaqat Dehli sultonligining zaifligi, balki uning o'sha davrda Hindistonda ma'lum bo'lmagan yangi, takomillashtirilgan artilleriyaga ega bo'lgani bilan ham izohlaganlar.

Ular endi dunyo ahlini Bobur shaxsi bilan tanitishga, "Boburnoma"dan olgan zavqini dunyodagi boshqa kishilar bilan baham ko'rishga intilardilar. Chunki bu bitikdagi ma'lumotlar, tuyg'ularni bir kishining o'z yuragida saqlab turishi qiyin. Dunyoning kemtikligini to'ldirishga urinib yashayotgan har qanday ziyoli Bobur shaxsi bilan, uning asarida bitilganlardan topgani – hayratlarini o'zgalarga ulashish bilan zavq oladigan bir davr boshlangandi go'yo. Ayniqsa, "Boburnoma" tarjimalari asnosida dunyoning katta qismi Bobur bilan tanisha boshladi. Bobur bilan birga uning avlodlari hayot tarzi, faoliyati, asarlarini uzviy tadqiq etish yo'liga o'tildi. Jumladan, "Boburnoma"ni o'rganganlarning ko'pchiligi "Humoyunnoma" (*Gulbadanbegim*) va "Akbarнома"ni (*Abulfazl Allomiy*) ham o'rganardilar. Bu asarlar ham "Boburnoma" kabi boshqa tillarga, jumladan ingliz tiliga tarjima qilingan. **Boburiylar imperiyasi haqida so'z ketganda, albatta, Humoyun, Akbar, Jahongir, Shohjahon, Avrangzeb nomlari va ularning ishlari tilga olinadi.**

"Boburnoma"ni aslyatdan tarjima qilgan ingliz olimlari ham borki, ular o'z tarjimasida yoki Bobur haqida yozganlarida bu shaxsga, uning avlodiga bo'lgan muhabbatini yashirmaydi. Jumladan, Hindistonga eri – sharqshunos tarixchi va tarjimon Henri Beverij bilan birga kelgan Annet Syuzanna Beverij xonim dastlab bu yerda ta'lim-tarbiya ishlari bilan shug'ullanadi. Bobur va boburiylarga qiziqishi uning turkiy (*eski o'zbek tili*) va forsiy tillarni o'rganishga ishtiyoqini oshirib, xonimga ilhom beradi. Beverij xonim dastlab Gulbadanbegimning "Humoyunnoma" asarini (*forsiydan*) ingliz tiliga o'giradi va Angliyada 1902-yili chop ettiradi. Uning eri Henri Beverij esa xuddi shu yili "Akbarнома"ni ingliz tiliga tarjima qilgan, Beverij xonimga esa turkiy tilni yaxshi bilgani uchun "Boburnoma"ning Haydarobodidagi nusxasini topib, tarjima qilish uchun topshirgan edi.

“

Uzoq yillik mashaqqat evaziga dunyo yuzini ko'rgan bu tarjima asar – ingliz tilidagi "Boburnoma" "Boburga bag'ishlanadi" deb boshlangan so'zlar bilan 1921-yili nashr qilinadi. Inglizabon muxlislar "Boburnoma"ni undan keyin ham ko'p bor tarjima qilishgan. Ularning barchasiga xos muhim xususiyat Boburga va uning avlodiga bo'lgan muhabbat edi. Boburning shoh va shoir sifatidagi qiyofasi, ayniqsa ko'pchilikni o'ziga rom qilgan. Bu – bir-biri bilan uyg'unlashishi qiyin bo'lgan fazilatlarining bir insondagi tajassumi ularning tasavvurida yangi bir dunyoni vujudga keltirgan edi. Ayni shu jihat endi tarjimalar orqali Boburni tanigan, uning dunyosini tasavvur qila boshlagan va bularni o'zining qalb prizmasidan o'tkazgan ijodkorlarning asarlarida namoyon bo'la boshladi. Ulardan biri ingliz adibi Flora Anna Stil qalamiga mansub "Jahongashta hukmdor" ("King-Yerrant") asaridir.

Asar muallifi Flora Anna Stilning faoliyati ham Beverij xonimnikiga o'xshab ketadi. Angliyada tug'ilib voyaga yetgan Flora 1867-yili Hindistondagi Buyuk Britaniya Qirolligi fuqarolik xizmati a'zosiga turmushga chiqib, hayotining keyingi yigirma yilini Hindistonda, Panjobda o'tkazadi. Shu bois uning asarlari asosan, Hindiston va uning tarixi haqida edi.

"Jahongashta hukmdor" asarini Flora Anna Stil umrining so'nggi yillarida yozgan. U Boburning hayoti, uning asarlari, xususan "Boburnoma" va "Humoyunnoma"dan ta'sirlanib yozilgan realistik badiiy asardir.

U asarida Boburni nozik qalbli, ta'sirchan inson, betakror ijodkor, go'zal xayolot sohibi, shu bilan birga buyuk davlat asoschisi va qudratli hukmdor sifatida tasvirlab bera olgan.

Sharq adabiyoti va san'ati, xususan boburiylar faoliyatiga ham alohida mehr bilan yondashgan, uni chuqur o'rgangan olimlardan yana biri Anna Mariya Shimmeldir. Shimmel xonim Sharq adabiyotini irfon bilan bog'lab tekshirar ekan, "Buyuk mo'g'ul imperiyasi: tarix, san'at va madaniyat" asarida Boburning hayot yo'lini islom va uning g'oyalari bilan bog'lab o'rganadi. **Bobur va avlodlarining jahon tamaddunidagi xizmatlariga nazar tashlagani holda shaxsiy sifatlarini ulug'laydi.**

Umuman, dunyo olimlarining Boburga, boburiylarga e'tibor qaratishiga sabab bo'lgan omillar juda ko'p. Xususan, Boburning Humoyunga jonfidoligi ular orasida muhim o'rin tutadi. Va bu oliyjanoblikning yuksak nuqtasi sifatida baholanadi. Chunki ayni shu hodisa Boburning bor-u yo'g'ini – butun borlig'ini rost namoyon etgan hodisa edi. "Boburnoma"da bayon qilingan voqealar ortida turgan muallif – **Bobur shaxsi shu tarzda o'zgalar qalbiga kirib boraveradi. Dunyo boburshunoslari aynan "Boburnoma" uchun – unda o'z ifodasini topgan katta tarix uchun Boburdan hamisha minnatdor.** Tarix Bobur va boburiylar qurdirgan katta-katta me'moriy obidalarining guvohi. Ularning katta qismi turkiylarning tarixiy missiyasini bo'y-basti bilan ko'rsatib turibdi.

Bobur faoliyatining turli qirralari ko'plab olimlar, tadqiqotchilarni uzoq vaqtlardan buyon o'ziga jalb etib kelmoqda. "Boburnoma"da ko'tarilgan masalalar ko'lamiga kabi unga bag'ishlangan tadqiqotlar doirasi ham keng. Adabiyotshunoslik, tilshunoslik, tarix, etnografiya, agrar, harbiy va yana o'nlab soha mutaxassislari

"Boburnoma"ni jahon tamadduni taraqqiyoti bilan bog'lab o'rganadilar. Jumladan, ko'pchilikni maftun etgan, "Boburnoma"da mehr bilan tasvirlangan Bobur bog'larini hind olimi doktor Mohendra Randhava "Asrlar osha yashab kelayotgan bog'lar" asarida maxsus o'rganadi. Boburning Kobulda barpo etgan bog'lari, Hindistondagi bog'lari, boburiylar barpo etgan bog'lar olim uchun eng sevimli mavzulardan edi. Mohendra Randhava bu asarida insoniyat madaniyati taraqqiyoti tarixida bog'dorchilik va gulchilikning o'rni yuzasidan izlanishlar olib borar ekan, uning maxsus bobini "Bobur bog'lari" deb nomlaydi. Islom madaniyatining Hindiston madaniy hayoti boyishiga ta'siri haqida so'zlab, jumladan bog'dorchilik va gulchilik haqida "Hindistonga mo'g'ullar kelguniga qadar (*Bobur va uning avlodlari nazarda tutilmoqda*) bog'dorchilik san'ati tarixi mutlaqo mavjud emas edi. 1504-yili Kobulni egallagan **Bobur o'zining sevimli mashg'uloti – bog'lar barpo qilishga berildi**" deydi. **"Bog'i shahrora", "Bog'i jahonoro", "Chorbog'", "O'rtabog'", "Bog'i vafo", "Bog'i mohtob", "Bog'i ohuxona" va "Bog'i Bobur" deb nomlangan o'nlab bog'larning barpo etilishini muallif "Boburnoma"dagi tafsilotlar bilan tushuntirib beradi bu – bog'larni barpo etish jarayonidagi qizg'in ishlar haqida yozadi.**

Hindiston tabiatini, ayniqsa undagi suv inshootlari va sug'orish ishlari bilan bog'liq masalalarni yaxshi bilgani bois olim bu masalada Boburning katta mehnatini mehr bilan eslaydi.

Bu masalada V. Morlyend-ning "Musulmon Hindistonining agrar tizimi" kitobi e'tiborni tortadi. Muallif Hindistonning qishloq xo'jaligi va sug'orish inshootlari haqida so'z yuritir ekan, Boburning bu sohani taraqqiy ettirishdagi xizmatlari haqida gapirib, uning Sharqdagi o'zga yurtlarni egallashga muvaffaq bo'lgan hukmdorlar orasida insonparvarligi bilan ajralib turishini ta'kidlaydi: "Odamlar uning boshqa masalalardagi ishlari haqida nima deb o'ylashlaridan qat'i nazar, biz katta qalb egasi bo'lgan ochiqko'ngil bu ulug' zotga chuqur insoniy mehr bilan qaraymiz".

Chindan, Bobur shaxsi, badiiy tafakkuri va mahorati, uning irfoniy, adabiy-estetik qarashlarini yaxlit tasavvur etishga imkon beradigan manbalar – Boburning o'z asarlari. Ularni tadqiq va targ'ib qilish uchun o'zbek olimlari ham imkoniyatdan samarali foydalanishi kerak.

Karomat MULLAXO'JAYEVA

EKOLOGIYA

NEGA BUZILIB KETDI?

Bugun butun dunyo ekologik muammolar haqida bong uryapti. Hatto O'zbekistonda, aniqrog'i poytaxt Toshkentda havoning ifloslanishi, chang to'zonlar haqida ommaviy axborot vositalarida tinimsiz chiqishlar bo'lyapti. O'tgan haftaning eng muhim mavzusi Toshkentning eng iflos, chang shaharlar reytingida oldingi saflarda borayotgani bo'ldi, desak yanglishmaymiz. Muammoni tanamizda ham his qilmoqdamiz. Turli kasalliklar sonining oshib borayotgani, kasalxonalardagi turnaqator navbatlar "isitma"ni oshkor qilmoqda.

MUAMMO NIMADA?

Aslida muammo kecha yoki bugun paydo bo'lgani yo'q. Tabiatga begona ko'z bilan qarash, suvni isrof qilish, ekologik madaniyatsizlik, yerlarning sho'rlanishi haqida XX asrning 80-yillaridan beri soha mutaxassislari OAVda kuyinchaklik bilan yoza boshlagandi. Dunyo olimlari, ekologlari ham anchadan beri haroratning global isishi haqida xavotir bildirarkan, siyosatchilardan iqlim o'zgarishiga qarshi konkret choralar ko'rishni so'rashayotgandi. Ammo biz insonlar muammoga beparvolik, loqaydlik bilan munosabatda bo'lganmiz va shunday bo'lib qolamiz shekilli. Suvni isrof qilayotgan, istalgan joyga axlat uloqtirayotgan, yerdan xo'jasizlarcha foydalanayotgan, ko'p hosil ilinjida kimyoviy dorilar bilan yerni zaharlayotgan, tabiatga zararli is gazlari chiqarayotgan, xazon yoqayotgan, ya'ni o'z oyog'iga o'zi bolta urayotgan ham o'zimiz, bu balolarda "davlat aybdor", deyayotgan ham o'zimiz. Xullas, Toshkent keyingi oylarda dunyo bo'yicha havosi eng iflos shaharlar o'nliligiga kirdi. Xo'sh, buning sababi nima? Sabablar oydinlashdi. Mutasaddilar jurnalistlar va bloggerlar qistovi bilan nihoyat tilga kirdi. Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi va O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi bayonot tarqatib, vaziyatga oydinlik kiritdi. Sabablar qatorida birinchi bo'lib yashillikning kamayib ketgani tilga olindi. Gap shundaki, daraxtlarni kesishga moratoriy e'lon qilinganiga qaramay, o'tgan davrda 49 mingta daraxt noqonuniy kesib tashlangan. Ikkinchidan, shaharsozlik bosh rejalari tasdiqlanmasdan, qurilish ishlari betartib amalga oshirilmoqda. Xususan, Toshkent shahrida bir necha marotaba qurilish

ishlarini amalga oshirmaslik bo'yicha moratoriy e'lon qilingan bo'lsa-da, qurilishlar hanuzgacha davom etmoqda. Uchinchidan, avtotransport vositalari soni ortib borayotgani, transport vositalarining ekologik darajasi foydalanilayotgan yonilg'i va yo'l harakatini tashkil etish sifati talabga javob bermasligi.

Birgina misol, respublika bo'yicha avtomobillar soni 2021-yilda 3,14 million donani tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda ularning soni 4,6 million donaga yetdi. Bugungi kunda Toshkent shahrida bir kunda o'rta 730 mingta avtotransport vositasi harakatlansa, qo'shimcha ravishda hududlardan 160 mingdan 300 minggacha avtotransport vositasi kirib kelmoqda. Xalqaro standartlarga to'g'ri kelmaydigan A-80 markali benzindan foydalanayotgan texnika vositalari esa atmosferaga me'yorida ortiq zararli tashlamalar chiqarmoqda. Toshkent shahrida tirbandlik holatlari atmosferaga ko'proq tutun chiqarayotgani ham havo ifloslanishining yana bir sababi.

Iqtisodiyot tarmoqlari va aholining energiya resurslariga bo'lgan talabi ortishi natijasida uglevodorodlardan, jumladan ko'mir yoqilg'isidan foydalanish hajmi ortmoqda. Xususan, 2019-yilda 3,9 million tonna ko'mir yoqilg'isidan foydalanilgan bo'lsa, 2022-yilda bu raqam 5,3 million tonnaga, 2023-yil yakuniga ko'ra, 6,7 million tonnaga yetgan. Ko'mir yoqilg'isini qazib olish, tashishdan to foydalanishgacha bo'lgan jarayonda ajralib chiquvchi ifloslantiruvchi moddalar esa atrof-muhit, jumladan atmosfera havosi, tuproq va suv resurslarining ifloslanishiga olib kelmoqda.

Shuningdek, issiqlik markazlari tomonidan qo'shimcha yoqilg'i sifatida mazut yoqilg'isidan foydalanish, shamol yo'nalishi va tezligi, havo

harorati, quyosh radiatsiyasi, atmosfera yog'inlarining miqdori va davomiyligi, harorat inversiyalari (*vertikal bo'yicha aralash zarralarning tarqalib ketishiga to'sqinlik qiluvchi iliq havo qatlami*) va boshqa tabiiy omillar ham sabab bo'lmoqda. Poytaxt tog'lar bilan o'ralgan va chuqurlikda joylashgan. Shu sababli shamol aylanmasligi hisobiga chang havo oqimi shaharda turib, dimlanib qoladi va tabiiy yo'l bilan chiqib ketmaydi.

YECHIM BORMI?

Mutasaddilar muammo yechimi yuzasidan bevosita o'zining vakolatlari bo'yicha ayrim takliflarini berdi. Respublika bo'ylab sanoat korxonalarida filtrlar o'rnatish, hozir ishlayotganlarini yangilash, atmosferaga zararli chiqindi chiqaruvchi korxonalar joylashgan joylarda havo sifatini monitoring qiluvchi avtomatik stansiyalar o'rnatish, qurilishlarga moratoriy e'lon qilish, jamoat transportida A-80 benzin va dizeldan to'liq voz kechish, avtobuslar uchun alohida yo'laklarni ko'paytirish, tig'iz soatlarda yuk mashinalari harakatini cheklash, diqqatga sazovor markaziy ko'chalarda transportdan xoli hududlarni tashkil qilish, sun'iy ko'llar barpo qilish, poytaxtga chegaradosh tumanlarda sanoat maqsadlarida ko'mirdan foydalanishni taqiqlash, Toshkentning o'zida esa issiqlik markazlarida mazut yoqishga taqiq kiritish, shahar atrofida "yashil belbog'"lar yaratish kabi choralar shular jumlasidan.

Bu dunyoda hamma narsa bir-biriga bog'liq. Ayniqsa, ekologiya. Keling, tahlillarga murojaat qilaylik. Eng avvalo, 2023-yil tarixda eng issiq yil sifatida qayd etilganiga e'tibor qarataylik. Qolaversa, Antarktidada muzliklar 1990-yillarga qaraganda, uch baravar tezroq eriyapti. Boz ustiga 1994-yildan buyon dunyodagi 30 trillion tonnaga yaqin muz qatlami butkul yo'qolib ketdi. Hatto mintaqamizdagi Pomir tog'liklaridagi Fedchenko nomi bilan yuritiladigan uzunligi 75 kilometrdan oshadigan dunyodagi eng yirik kontinental muzlikning erish jarayoni kuzatilmoqda va bu bugungi kunning eng katta xavflaridan biriga aylangan. Global isish oqibatida Tyanshandagi muzliklarning erishi tezlashdi. Mintaqadagi muzliklarning eng katta qismi Tojikiston hududiga to'g'ri keladi. Tojikiston Prezidenti Imomali Rahmon mamlakatdagi muzliklarning erishi Markaziy Osiyo uchun katta xavf tug'dirishini ta'kidladi. Uning qo'shimcha qilishicha, bugungi kunda Tojikistonda minglab kichik va o'rta muzliklar butunlay erib ketgan.

BIZNI NIMA KUTYAPTI?

Jahon banki baholashlariga ko'ra, 2050-yilga borib, Markaziy Osiyoda aholi soni 90 mln kishigacha yetishi bilan kechadigan demografik o'sish sharoitida suv tanqisligi 25-30 foizni tashkil etishi kutilmoqda. Shuningdek, mintaqada isish darajasi jahondagi o'rta havo harorati o'rta 5-6°C ga ko'tariladi. Nihoyatda yuqori harorat qorning erta erishiga, suvga bo'lgan talabning ortishiga, eng yuqori oqib kelish bahorga ko'chishiga va sug'orish mavsumida oqimlarning kamayishiga olib keladi. Buning oldi olinmasa, butun insoniyat suv taqchilligiga duchor bo'ladi, deganidir.

Iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlari zamonamizning eng ayanchli ekologik inqirozlaridan biri Orol fojiasi tufayli Markaziy Osiyo va unga yondosh mintaqalarda, ayniqsa jiddiy sezilmoqda. Masalan, Markaziy Osiyoda havo haroratining oshishi jahondagi o'rta havo ko'rsatkichidan ikki baravar ko'p, so'nggi yillarda favqulodda issiq kunlar soni 2 marta ortdi, muzliklar maydonining uchdan bir qismi erib yo'qoldi.

Tuproq yemirilishi, muntazam chang va qum bo'ronlari, ichimlik suvi taqchilligi, havo ifloslanishi, bioxilma-xillik qisqarishi, hosildorlikning keskin pasayishi va ko'plab boshqa muammolar mintaqada istiqomat qilayotgan millionlab odamlarning turmushi sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Qum bo'ronlari, chang ko'tarilishi, havoning ifloslanishi Toshkentgagina xos holat emas. Buxoroda qanday chang bo'ronlari kuzatilgani yodingizda bo'lsa kerak. Respublikamizning barcha hududlarida tabiatning ana shunday noxush hodisalari sodir bo'lib turibdi. Ayniqsa, 2030-yilga borib kamida 8 million o'zbekistonlik iqlim o'zgarishidan eng qattiq jabr ko'rish xatari yuqori hududlarda yashay boshlaydi.

So'nggi ma'lumotlarda Orolqumning maydoni qariyb 60 ming kvadrat kilometr ga yaqinlashgani aytiladi. Bu deyarli uchta Farg'ona vodiysi hududi degani. Sahro sathidan yiliga 150 million tonnagacha qum va tuz aralashmasi ko'tarilib, Markaziy Osiyo davlatlari va undan naridagi hududlar havosi, tuprog'ini ifloslantiradi. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi asosiy tiriklik manbayi bo'lganidan, iqlim o'zgarishi ta'sirini odamlar, eng avvalo, dehqonchilik va chorvachilikda his etadilar.

"MO'JZAVIY" LOYIHA

Hozircha Orol fojiasi asoratini yumshatish, qum-tuz uchishining oldini olish yo'lida taklif etilgan eng maqbul yechim – bu dengiz tubini qurg'oqchilik hamda tuzga chidamli daraxt, buta va o'tlarni ekish orqali yashillashtirish. Bu ishlar 2018–2019-yillardayoq boshlangan. Oxirgi yillarda Orol tubining 2 million gektardan ko'proq qismiga saksoy va boshqa cho'lga chidamli o'simliklar ekildi. Natijada tuz va qum bo'ronlari soni kamaydi. Bugun ekilgan nihollar ko'karib, atrofni yashillikka burkagan. Daraxtlar biror sug'orish tizimisiz yashaydi. Prezidentimiz tashabbusi bilan ishlab chiqilgan va amalga oshirilgan bu loyihani "mo'jiza" desak yanglishmagan bo'lamiz.

Hozirgi vaziyatda eng to'g'ri yo'l yashil iqtisodiyotga o'tishdir. Ya'ni an'anaviy uglevodorod – neft, ko'mir, gaz iste'molini qisqartirib, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish. So'nggi yillarda yurtimizda muqobil energiya ulushi ikki baravarga ko'paygani, 2030-yilga borib, 25 gigavatt qayta tiklanuvchi energiya quvvatlari barpo etish nazarda tutilayotgani, "Yashil" vodorod ishlab chiqarish loyihasi bo'yicha ilk amaliy qadamlar tashlangani, dunyoning yirik, muqobil energiyaga ixtisoslashgan kompaniyalarining yurtimizga jalb etilayotgani ana shu strategiya doirasidagi ishlarning bir qismidir.

Davlatimiz tomonidan ko'rilyotgan chora-tadbirlar, ilgari surilayotgan taklif va tashabbuslar bejiz emas. Bu tashabbuslar zamirida iqlim o'zgarishlarining oldini olish, siz bilan bizga munosib ekologik sharoit yaratib berish mujassam. Har bir muammoda o'zgalarni ayblayvermay, aybni o'zimizdan ham qidirishni o'rganishimiz kerak. Tabiatga befarqlik, loqaydlik esa o'zimizga nisbatan xoinlikdir.

Abduvali SOYIBNAZAROV,
siyosiy sharhlovchi

AMIR TEMUR

SALTANATINING XAVFSIZLIK XIZMATI

Sohibqiron

yashagan davr bilan bugungi dunyo siyosati va davlat boshqaruvida tabiiyki, katta farq bor. Ammo hozir ham siyosatchilar Amir Temurdan davlat boshqaruvini o'rganishi, hayotga tatbiq etishi mumkin bo'lgan jihatlar talaygina. Jumladan, bobomiz davlat ustunlarini mustahkamlashda kengashlar siyosatini keng qo'llagan. “Kengashlar siyosati” nima o'zi? Ularning huquqiy-siyosiy holati, tuzilishi va faoliyati qanday bo'lgan?

Amir Temur davlat boshqaruvida qurultoy, kengash kabi ijtimoiy-siyosiy institutlarga tayanib, ularning faoliyatiga katta e'tibor qaratgan. Xususan, mamlakat xavfsizlik tizimining oliy organi hisoblangan Xavfsizlik kengashi davlatni boshqarish, ichki, tashqi va harbiy xavfsizlik siyosatini shakllantirish bilan shug'ullangan. Bu tuzilma zimmasiga davlat suverenitetini saqlash, ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni ta'minlash, davlat chegaralarini himoya qilish kabi vazifalar ham yuklatilgan. Kengash mamlakatda ro'y beradigan favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish, ularning sabablarini o'rganish kabi muhim ishlarni ham bajargan.

Xavfsizlik kengashi a'zolari qaror qabul qilishda teng huquqqa ega bo'lgan. Unda hukmdorning eng yaqin mulozimlari, siyosiy doira vakillari – amirlar, amirzodalar, bosh vazir, vazirlar, qo'shin rahbarlari, yirik ulamolar, maslahatchilar, ulus boshliqlari ishtirok etgan. Davlat ahamiyatiga molik kichik yig'inda saltanat, umuman davlatchilik hayotiga doir shoshilinch masalalar ko'rilgan. Xavfsizlik kengashida muhokama qilingan masala ular tomonidan ma'qullansa rejaga kiritilgan. So'ng Xavfsizlik kengashi qabul qilgan qaror asosida qurultoy chaqirilgan.

Amir Temur har bir farmonini maslahatlashuv orqali amalga oshirgan. Sohibqiron Turon tuprog'ida hukm surgan saltanatlarining tarixini yaxshi bilgan. Shu bois har bir zamonada hukmronlik qilgan g'oya va mafkuralarning falsafiy negizini chuqur anglagan. Bu bilim asosida o'z davlati uchun mafkuraning falsafiy asoslarini yaratgan. Xavfsizlik kengashi ham ana shu bilimlar hosilasidir.

Mafkura hamma zamonlarda eng dolzarb siyosiy-ijtimoiy masala bo'lgan. Chunki u jamiyatni sog'lomlashtirishda ma'naviy-ruhiy quvvat beradigan asosiy negizdir. Shu bois Amir Temur mafkurani tanlashda, avvalo,

Turon xalqining mentalitetidan kelib chiqib, uni islom dini bilan uyg'unlashtirishga harakat qilgan. Jamiyatda barchaning manfaatlarini himoya qilish, ezgu qadriyatlarni o'zida mujassam etgan g'oya davlat boshqaruvining samaradorligini ta'minlagan. Shu jihatdan ham turli din va mazhabdagi o'nlab xalqlardan tashkil topgan ulkan imperiyani odilona boshqarishida Xavfsizlik kengashining o'rni beqiyos bo'lgan. Bugungi siyosiy jarayonlarda ushbu tajribani o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kengashlarda nafaqat harbiy masalalar, balki xalq manfaatiga xizmat qiladigan ijtimoiy masalalar ham ko'rilgan va hayotga tatbiq etilgan. Amir Temur yuritgan siyosat bag'rikengligi, ko'pchilikning fikriga tayanishi bilan ham qadrli. Eng muhimi, bunday qadriyatlarning davlat boshqaruvida ilgari surilgani faqat Turonga xos bo'lgan jihatlardir. Davlat miqyosida chaqirilgan yig'inlarda ko'rilayotgan masala yuzasidan anjuman qatnashchilari amali va mavqeyidan qat'i nazar fikrlarini bildirgan. Bunday ochiqlik muhitini Amir Temurning o'zi yaratgan edi.

“Amir Temur jamiyatni toza, xalqni yuksak axloq doirasida tutishga intildi, bu xususda ham maxsus qonun va qoidalarni joriy qildi”, deb yozadi akademik Bo'riboy Ahmedov. Darhaqiqat, Amir Temurga zamondosh tarixchilarning guvohlik berishicha, sohibqironning insonparvar g'oyalari saltanatning barcha hududlarida targ'ib qilingan va qayerda adolat buzilsa, buzg'unchilar qonun posbonlari tomonidan jazoga tortilgan. Temur

davlatida ma'rifatga e'tibor kuchli bo'lgani mamlakat boshqaruviga ijobiy ta'sir o'tkazgan. Aynan shu jihat Temur saltanatida ijtimoiy hayotni yaxshilashga yordam bergan. Sharafiddin Ali Yazdiyning “Zafarnoma”, Fasih Havofiyning “Mujmali Fasihiy”, Xondamirning “Xulosat ul-axbor” asarlarida keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, o'sha davr shifoxonalarida madrasalarda bilim olgan yuzlab iste'dodli tabiblar ishlagan. Bu yetuk shifokorlar bemorni davolash bilan birga madrasalarda ta'lim ham bergan.

Demak, Xavfsizlik kengashining boshqaruv instituti sifatidagi mohiyati nafaqat Amir Temur siyosatini amalga oshirishda, balki fuqarolarning qonunlarni hurmat qilishi, mas'uliyat bilan yondashishi, jamiyatda huquqiy tushunchalarning shakllanishida ham ko'zga tashlanadi. Bunda shariat qoidalari bilan birga milliy qadriyatlarning ahamiyati ham benihoya katta bo'lgan. Ta'kidlash lozimki, qonunlar – to'ra-tuzuk kabi tushunchalar xalq tomonidan shariat qoidalaridek hurmatlangan.

Amir Temurning boy merosini, uning davlatchilik g'oyalarini har tomonlama o'rganish va ulardan foydalanish zaruriyati tobora ortib bormoqda.

Abror QILICHEV,
siyosiy fanlar bo'yicha
falsafa doktori

Ayol jazm etsa, har ishga qodir

Ayolning jamiyatdagi mavqeyi haqida soʻz ketganda, koʻz oldimizda Toʻmaris, Bibixonim, Nodirabegim va Uvaysiy kabi buyuk siymalarimiz gavdalanadi. Ha, ayol qaysi sohada faoliyat yuritmasin qalb qoʻrini beradi, taft-u haroratini, mehrini bagʻishlaydi. Kasb yuzasidan zimmasiga yuklatilgan vazifa qanchalik zalvarli boʻlmasin, oʻz majburiyatlarini lozim darajada uddalashga astoydil intiladi. Qurolli Kuchlar safida erkaklar bilan yelkama-yelka turib, Vatanga sadoqat bilan xizmat qilayotgan xotin-qizlar ham borki, ularning sohada erishayotgan yutuqlarini, muvaffaqiyatlarini koʻrib, “tabiat ayolga shunday kuch-qudrat ato etganki, oʻrni kelganda, ular jasoratli ishlarga ham qodir boʻla oladi”, degan taʼrifning naqadar toʻgʻri berilganiga amin boʻlasiz. Qahramonlarimiz ana shunday ehtiromga sazovor harbiy libosli malikalardir. Ular mehnatdan, mashaqqatdan hech qachon choʻchimaydi, doim oʻz kasbiy malakasiga tayanadi. Bu borada ularning metin irodasi yigitlarga ham ibrat boʻlgulik.

Bu qizlar kuch tuzilmalari oʻrtasida oʻtkazilgan “Toʻmaris izdoshlari – 2023” koʻrik-tanlovining ishtirokchilari. Ular tanlov shartlari boʻlgan otish tayyorgarligi, bemorga birinchi yordam koʻrsatish, belgilangan masofaga estafeta yugurish va suzish mashqida ham ilgʻorlikni qoʻldan boy bermadi. Ularning bu boradagi faol ishtiroki Mudofaa vazirligi jamoasining gʻalabasiga zamin yaratdi.

Kichik serjant

Mayramxon TOJIBOYEVA Xalqaro armiya oʻyinlarining “Sodiq doʻst” musobaqasi ishtirokchisi sanaladi. U sportning yengil atletika, badminton, universal kurash va suzish turi bilan shugʻullanadi. – Koʻrik-tanlovda yugurish, otish tayyorgarligi va birinchi yordam koʻrsatish shartida qatnashdim, – deydi u. – Hayajonlandim. Nega, bilasizmi? Chunki yugurish shartida Ichki ishlar vazirligi jamoasi tarkibida boʻlgan yengil atletika boʻyicha Oʻzbekiston terma jamoasi aʼzosi, XIX Osiyo oʻyinlari kumush medal sohibi Yekaterina Voronina bilan bellashdim. Bu men uchun kutilmagan holat edi. Bor kuchimni ishga solib, harakat qildim. Axir jamoam menga ishonch bildirgan edi. Ularning hafsalasini pir qilishim kerakmasdi. Shunday boʻldi ham: men Yekaterina Voronina bilan bir xil vaqtda finish chizigʻiga yetib keldim! Bu holatni eslasam, haliyam hayajonlanaman.

Kichik serjant

Hayitxon ABDUMAN-NOPOVA yosh boʻlishiga qaramay, oʻz kasbining sir-asorini mohirlik bilan oʻzlashtirishga erishgan shijoatli harbiy xizmatchilardan biri. Uni yaqindan tanigan-bilganlar nafaqat kasbiy mahoratini balki insoniylik fazilatlarini ham eʼtirof etishadi. Shu boisdan ham u harbiy jamoada oʻz oʻrniga ega. Hayitxon “Toʻmaris izdoshlari” koʻrik-tanlovining suzish shartida eng yuqori natijani qayd etgan. – Bolaligimdan harbiy sohaga mehr qoʻyganman, – deydi suhbatdoshimiz. – Shu tufayli mana bugun Qurolli Kuchlar safidaman. Kasbimga mehrim baland. Koʻcha-koʻyda menga oshkora havas bilan qarashayotganlarini juda koʻp kuzataman. Shunday vaqtda qalbmida gʻurur hissi joʻsh uradi. Men ham yurtning asl farzandlari qatorida tinchlik va osoyishtalikni saqlashga oʻz hissamni qoʻshayotganimdan quvonaman. Bu esa menga kuch-quvvat va shijoat ato etadi. Kasbim – mening faxrim!

Kichik serjant Saida

ABDUMOʻMINOVA nomi koʻpchilikka yaxshi tanish boʻlsa kerak. Zero u Xalqaro armiya oʻyinlari doirasida oʻtkaziladigan “Sodiq doʻst” va “Harbiy tibbiy estafeta” musobaqalari faol ishtirokchisi boʻlgan. Saidadagi gʻayrat-shijoat, uncha-muncha raqibni pisand etmaydigan mardona ruh jamoasini har doim muvaffaqiyat sari yetaklagani rost. – Musobaqalar ichida yildan yilga tajribam oshyapti. Bu esa eng yuksak marralarni zabt etishga yordam bermogʻda, – deydi u. – “Toʻmaris izdoshlari” koʻrik-tanlovi ham men uchun oʻziga xos maktab boʻldi. Raqiblarimiz kuchli edi. Shuning uchun bor kuchimiz bilan harakat qildik. Natija esa kutganimizdek boʻldi. Eng muhimi, intilishlarimiz besamar ketmadi. Bu bellashuv Mudofaa vazirligi jamoasi shaʼni, obroʻsini yuksaltiruvchi maydon boʻldi. Gʻoliblik nashidasini his qilganimizda qalbmida kechgan tuygʻularni soʻz bilan taʼriflab berolmayman...

Kichik serjant Viktoriya MOROZOVA

ham harbiy sportchi. U koʻp yillardan beri sportning yengil atletika va badminton turlari bilan shugʻullanadi. Sportchilarga xos shiddat egasi boʻlgan qahramonimiz koʻrik-tanlovning birinchi yordam koʻrsatish shartidagi jarohatlangan bemorni jang maydonidan olib chiqish yoʻnalishida eng yuqori koʻrsatkichni qayd etdi. (Darvoqe, Viktoriyaga yuzlanar ekanman u bilan oʻzbekcha gaplashaman deb oʻylamagan edim. Hayratimni koʻrgan qiz “Men Oʻzbekistonda tugʻilganman. Shu yurtida yashab, oʻzbek tilini bilmasam, uyat-ku!” deganida toʻgʻrisi, quvondim. Axir bu ham vatanparvarlikning bir belgisi-da). – Koʻrik-tanlovda eng kuchli jamoalar bellashdi, – deydi Viktoriya. – Bu ishtirokchilar zimmasidagi vazifa qanchalik aniq anglatadi. Chunki hamma gʻoliblik uchun intildi. Jamoamizning jipsligi qolaversa, ularning kasbiy malakasi, mahorati oʻz soʻzini aytdi – gʻalaba bizga nasib qildi. Bu muvaffaqiyatimiz kelgusida yangi zafarlarga yoʻl ochishiga ishonaman.

III darajali serjant Kristina KOLODYAJ-NAYA

malakali va tajribali harbiy xizmatchilardan. U koʻrik-tanlovning suzish shartida raqiblariga nisbatan tengsiz ekanini amalda isbotladi. Bu esa jamoaning gʻoliblik sari ildam odimlashiga katta hissa qoʻshdi. – Sport bilan muntazam shugʻullangan inson oʻzini ruhan va jismonan tetik his qiladi. Harakatlari chaqqon boʻladi. Qachonki, u har bir insonning kundalik ehtiyojiga aylansa, ana shunda jamiyatimizda sogʻlom turmush tarzi shakllanadi, – deydi u. – Sport bilan oshnoligim “Toʻmaris izdoshlari” koʻrik-tanlovida qoʻl keldi. Tanlovda munosib ishtirok etish uchun astoydil harakat qildim. Toʻgʻri, bunday paytda kuchli ishtiyoqning oʻzi kamlik qilishi turgan gap. Puxta tayyorgarlik zarur. Ham jismonan, ham ruhan. Kuchli raqobat ichida Mudofaa vazirligida xizmat qilayotgan ayollar nimalarga qodir ekanligini namoyish eta oldik. Eng asosiysi shu.

III darajali serjant Akbarjon AHMEDOV suratga olgan

TINCHLIK, TARAQQIYOTGA MUNOSIB ULUSH

Termiz garnizonidamiz. Mudofaa vazirligi tizimidagi qaysi bir muassasada bo'lmang, obodlik, ozodalik va yaratuvchanlikka duch kelasiz. Biz borgan harbiy qismda ham xuddi shunday manzaralarga guvoh bo'ldik.

U yerda nafaqat Vatan posbonlarining xizmat faoliyati, erishgan yutuqlari haqida maqolalar tayyorladik, balki harbiy shaharcha, maktabgacha ta'lim tashkiloti va tikuvchilik xonalari bilan ham tanishdik. Harbiy qismning xotin-qizlar va harbiy xizmatchilarning oila a'zolari bilan ishlash bo'yicha yetakchi mutaxassisi Shoiraxon Sattorova bizni qiziqtirgan har bir ma'lumotga alohida urg'u berib o'tdi.

YILNING "ENG VATANPARVAR AYOL" NOMINATSIYASI G'OLIBI

Maqolamizni harbiy xizmatchilarning oila a'zolari bilan

faoliyat olib borayotgan bilimdon, faol va jonkuyar Qurolli Kuchlar xizmatchisi Shoiraxon Sattorova haqidagi lavha bilan boshlashga qaror qildik.

Harbiy qismda xotin-qizlar va harbiy xizmatchilarning oila a'zolari bilan ishlash bo'yicha yetakchi mutaxassislarning o'rni beqiyos. Ular harbiy oila bekalarini va farzandlari bilan ish olib borish barobarida, muddatli harbiy xizmatni endi boshlagan askar o'g'lonlarga ona sifatida ruhan tayanch bo'lishadi. Shoiraxon ham yigitlarning o'ziga bo'lgan ishonchi mustahkamlanishida, vatanparvarlik ruhida xizmat o'tashida o'z mehr va maslahatini ayamay kelayotgan yetakchilardan. Bunda kollejdagi

uzoq yillar yoshlarga saboq bergan pedagogik faoliyati o'rin tutsa, ajabmas.

Shoiraxon tinib-tinchimas, vazifasini hamisha, hamma narsadan ustun qo'yadigan mutaxassislardan biri. Uning respublika miqyosida o'tkazilgan "Yil ayoli" ko'rik-tanlovida qatnashib, Surxondaryo viloyatida "Eng vatanparvar ayol" nominatsiyasi g'olibligini qo'lga kiritgani va tanlovning respublika bosqichida ishtirok etgani ham fikrimiz dalilidir. Biz esa uning harbiy oila bekalarini bandlegi, ya'ni ayollarning kasb-hunar egallashi, tadbirkorlikni yo'lga qo'ygani borasida olib borayotgan ishlari bilan qiziqdik. Bunga o'ziga xos sabab bor, albatta.

Har yili an'anaviy tarzda Mudofaa vazirligi tasarrufidagi harbiy qism va muassasalarda faoliyat yuritayotgan xotin-qizlar va harbiy xizmatchilar oila a'zolari bilan ishlash bo'yicha yetakchi mutaxassislarning amaliy-uslubiy yig'ini bo'lib o'tadi. Yig'inda yangilanishlarni sohaga tatbiq etish barobarida, yetakchi mutaxassislarning

yil davomida olib borgan ishlari nazoratdan o'tadi. Xalqona aytganda, g'alvir suvdan ko'tariladi. Bu galgi yig'inda esa yetakchi mutaxassislarning sohalari bo'yicha ko'rik-tanlovda ishtirok etishdi.

Tanlovda yetakchi mutaxassislarning 2023-yil mobaynida harbiy oilalar o'rtasida ma'naviy-ma'rifiy va vatanparvarlik ruhida tadbirlar o'tkazish, tibbiy ko'rik va sayyor qabullar tashkillashtirish, harbiy oila bekalarini mutaxassisligi bo'yicha ishga joylashtirish, kasb-hunar egallashlariga zamin yaratish, davlat va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish kabi bir qator xizmatlari sinovdan o'tdi.

Shoiraxon Sattorova ko'rik-tanlovda harbiy xizmatchilar oila a'zolari bandlegini ta'minlash bo'yicha g'oliblikni qo'lga kiritdi. Bunga sabab u yil davomida 101 nafar harbiy oila bekasini "Viloyat tadbirkorlik markazi"da tikuvchilik, qandolatchilik, ayollar sartaroshi kabi bir qator o'quv-kurslarida hunar egallashlariga zamin yaratdi. Ulardan tadbirkorlik yo'nalishini tanlagan bekalarga yaqindan yordam ko'rsatdi.

TADBIRKORLIK: TIKUVCHILIK XONALARI

Harbiy qism hududida tadbirkor Malohatxon Azimova tomonidan autorsing asosida tikuvchilik xonalari ochilgan ekan. Unda o'n besh nafardan ziyod harbiy oila bekasi faoliyat yuritarkan. Tanishishga oshiqdik. Suhbatdoshimiz serjant Ahadjon Muzaffarovning turmush o'rtog'i Vaziraxon Atadjanova:

– Harbiy oila bekalarini ichida tikuvchilikka qiziqqan ayollar ko'p. Sharoit yaratilsa, ular albatta ishlashni xohlashadi. Men kichik tadbirkor sifatida uch nafar ayol bilan uyimda faoliyat boshladim. Hozirda harbiy qism hududidagi tikuvchilik xonasida ishlayapmiz. Harbiy liboslardan tashqari choyshablar, bolalar tungi kiyimlari kabi xalq ehtiyoji uchun zarur bo'ladigan bir qator narsalar tikyapmiz. Maqsadim, o'zim alohida tikuvchilik xonasi ochib, yangi tikuv mashinalari sotib olish. Chunki faoliyatimni kengaytirmoqchiman. Atrofimga yanada ko'proq harbiy oila bekalarini yig'ib, ishlab chiqarish mahsulotlari turini ko'paytirmoqchimiz.

Tikuv mashinasida mehr bilan ishlayotgan harbiy oila bekasi Yulduz Abdullayevadan so'rayman:

– Bu yerda ishlab topgan maoshingiz ehtiyojingga yetadimi? – Albatta, qancha ko'p narsa tiksak, maoshimiz shunga qarab oshadi. Sifati ham inobatga olinadi.

– Bundan chiqdi, sifatli tikish uchun o'quv kurslarida professional tikuvchilardan chevarlik sirini o'rgangan yaxshi ekan-da.

– Huddi shunday! – suhbatga qo'shiladi Umida Abdullayeva. – Harbiy oila bekalarini qaysi hunarni egallashni istasa, Shoiraxon opa yaqindan yordam beradi. Chevarlikka o'qib, uyida kasanachilik asosida ishlayotgan ayollar ham ko'p. Ayol ishlasa, oilaga moddiy tomondan tayanch bo'ladi. Masalan, o'zimning moddiy ehtiyojlarimdan tashqari, maoshimdan bolalarimning o'quv kurslari, sport to'garaklariga to'layapman. Bunday imkoniyatdan, albatta, barcha ayol xursand bo'ladi.

Zulfiya YUNUSOVA,
"Vatanparvar"

SHOIRONA

SHAXDAM QADAMLAR

Janubning jizg'anak qiluvchi quyoshi Termiz poligonida bizni ancha tobladi. Xizmat safari davomida harbiy xizmatchilarning sharaflari zahmatini yana bir bor yurakdan his qildik. Taqdirning tuhfasini qarangki, oradan bir kun o'tib, Jizzax viloyatining so'lim Zomin tumanida Yosh ijodkorlar seminarida qatnashish nasib etdi.

Abduvali Qutbiddin
1960-yil 20-iyunda
Qashqadaryo viloyatining
Qarshi shahrida tug'ilgan.
ToshDUning jurnalistika
fakultetini tugatgan.
Dastlabki she'riy to'plami –
"Nayson" (1988). Shundan
so'ng shoirning "Humo"
(1989), "Baxtli yil" (1991),
"Xayol kechasi" (1994),
"Sen va sen uchun" (1996),
"Uzoqdan olisga" (2007) kabi
she'riy to'plamlari nashr
etilgan. "Do'stlik" ordeni
bilan mukofotlangan (1997).
2019-yil 8-dekabrda
vafot etgan.

Bu maskanda hovuri bosilmaydigan issiqlar unutildi. Ayrim yoshlar kechki mushoiraga qalin kiyimlarga o'ranib chiqdi. Junjib o'tirganlari qancha! Ularga qarab, Vatan sarhadlarini qo'riqlayotgan, osoyishtalikni ta'minlayotgan, ana shunday adabiy kechalarga imkon yaratayotgan harbiy xizmatchilar haqida o'yladim. Sukunat og'ushidagi ishtirokchilar sahnada chayqalib she'r o'qiyotgan shoir Abduvali Qutbiddinni tinglashyapti:

*Bizlar kimmiz, turkiylarning aslidanmiz,
Sohibqiron Amir Temur naslidanmiz,
Kubro ham biz, Bahouddin Naqshbandmiz,
Marg'ironiy, qadim tarix – Samarqandmiz.
Gar Nasafda nafas olsa er yigitlar,
Andijonda kashta tiksa sher singillar,
Nafasidan hatto qishlar isib ketar,
Kashtasiga butun olam sig'ib ketar.
Qani birdan:
Biz birgamiz, biz hammamiz,
Aziz Vatan, jonim Vatan, shonim Vatan...*

Shoira qo'shilib, xayollarim chayqaladi. Shoir va yozuvchilar, faylasuflar, boringki, jamiki mashhurlarning shaxsiyati ko'pchilikni qiziqtiradi. Men esa Abduvali Qutbiddinni harbiy xizmatchi sifatida ko'rgim keldi. Talabalikda ta'sirli satrlarini bir-birimizga qayta-qayta o'qib, o'zimizni adabiyotga daxldordek his qilib yurgan shoirimizning harbiy libosdagi suratlarini o'g'li Jaloliddin Qutbiddinov taqdim qildi.

– Bolaligimda otamdan armiyada kechirgan ko'plab hikoyalarini tinglab, xayolimda o'sha muhit gavdalanardi. O'tgan davrlar haqida gapirib, yigitlik shijoatiga qaytganday bo'lar, xuddi askarday so'zlardi.

Sandiqdanda bobom otamga yozgan xatni topib oldim. O'sha xatdan kichik yozishmalar:

"Sog'inchli salom!!! Salom yetib, ma'lum bo'lsinki, Siz, aziz farzandimizni sog' va salomat xizmat qilib yurganingizni Xudodan kecha-yu kunduz tilab turmoqdamiz. Abduvalijon, o'g'lim, qanday, yaxshi yuribsanmi? Ob-havo qanday, issiqmi? Ko'p sovuq suv ichma, o'zingni ehtiyot qil! Bizlardan so'rasang, hammamiz tinch, sog'-salomat, yaxshi.

Bobong va Faridun Chorvoqda, biz endi boramiz.

Singling Feruza pedinstitutga kirdi. Qizing "dada" deyidigan bo'lib qoldi, hammamizga ovunchoq, o'ynatib yuramiz.

Ko'nglingni to'q qilib, bilimlaringni mustahkamla".

Bobom va otam Fuzuliy va Mashrabning shaydolari bo'lgan. Men ham ishdan biroz bo'shagan paytimda mutolaaga muk tushaman. Xatlarni varaqlab, yana otam yozgan xatlardan o'qiy boshlayman. Bir xatida otam bobomga shunday deydi: "Otajon, armiyada yurib, bu yerdagi kitoblarni o'qib chiqdim. Lekin Siz va bobom bilan bo'ladigan mushoirani sog'indim".

Buvim aytgan bir gap yodimga keldi: "Otang armiyadan kelganida hamma yoq to'y bo'lib ketgandi", – deydi shoirning o'g'li Jaloliddin Qutbiddinov.

She'r o'qiyotgan shoirni askar Abduvali bilan muqoyasa qilaman. Xayolimga tayin-quruq bir narsa kelmaydi. Safdoshlarini qidirdim. Ular menga shoir bilan o'tgan harbiy xizmatga aloqador yillar, voqealar haqida gapirib berdilar.

Keling, ularning xotiralarini bilan birgalikda tanishamiz.

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi a'zosi, shoir Abdumajid AZIMOV:

– Abduvali bilan besh yil birga dorilfununning jurnalistika kulliyoti "tuproq"ini yaladik". Bitta partada o'tirgan, bir-birimizga she'rlar o'qigan kezlrimiz ko'z o'ngimda turibdi. Uchinchi kursni bitirganimizda Abduvali uylanadigan bo'ldi. Surxondaryodan onam bilan Samarqandga kelib, to'yida qatnashib, kelinni tushirib kelganmiz.

Universitetni tugallab, Abduvali sharoit taqozosi bilan Samarqandga ketdi, Ahmadjon Muxtorov qo'lida ishladi. Keyinchalik televideniya, matbuot uyida ancha yillar baqamti ishladik.

Ushbu qisqa xotirada Abduvali bilan Chirchiq poligonida, uch oylik harbiy xizmatda esimda qolgan bir voqeani aytishni joiz bildim. Kursimizda birmuncha tanilgan to'rtta shoir bo'lgan: Abduvali, Bahrom (Ro'zimuhammad), Abdul Jalil va men. Ajablanarlisi shundaki, shulardan uchasi – men, Abduvali va Bahrom stroyevoy shag (shaxdam yurish deymizmi) mashg'ulotida qiynalganmiz.

Maqtanish bo'lmasin, keyinchalik bir amallab men ham yurishimni to'g'rilab ketganman-u, ammo Bahrom bilan Abduvali ko'p dakki yeyishgan. Boyarskiy, Moiseyev degan polkovnik, podpolkovniklar bo'lardi. Moiseyev Abduvaliga garchi shoirligini bilmasa-da, parishonxotir degan laqab qo'ygandi. Chindan ham Abduvali doim nimalarnidir xayol surardi. O'sha lahzalarda yangi she'r, satrlar dunyoga kelayotgandir.

Kunlarning birida granata otish mashg'uloti bo'ldi. O'yinchoq emas, jangovar, portlagan joyini o'pirib tashlaydigan granata. Ko'pchiligimiz otib, navbat Abduvaliga keldi. U granata piltasini sug'urdi-yu, tepaga ko'targancha muallaq to'xtab qoldi. Butun vzvod undan arzimagan masofada turibmiz. Polkovnik Boyarskiy "Otl!" deb baqiryaptiyamki, shoir pinagini buzmaydi.

Harbiylarda tajriba bor-da, polkovnik tezda yugurib, Abduvalining qo'lidagi granatani itqitib yubordi. Hammamiz yerga uzala tushib, yotib olganmiz. Xudo falokatdan asrab qoldi. Xullas, uch oylik yugur-yugurlardan eson-omon o'tib, leytenant unvonini olib, Toshkentga qaytganmiz.

Shoir Abdul Jalil XO'JAMOV:

– Aduvali Qutbiddin nafaqat xarakteri, fe'li, balki jismoniy jihatlari, qiyofa-ko'rinishi bilan ham shoirtabiat inson edi. Ya'ni ozg'in, nozikroq. Masalan, u o'z misrasi bilan aytsak, "Kekirdagimni nay qilib chalaman..." deb she'r o'qiganida ingichkaroq bo'yni yana ham cho'zilganga o'xshab ketardi... Harbiy xizmatchilarning liboslari ikkalimizga ham yarashib turmasdi. Oriq

bo'lganimiz uchun har qancha urinsak ham, bir yonga sal osilib qolaverardi. Abduvali novcharoq, shu tufayli harbiy kiyimda mendan ko'ra ancha ko'rkam edi.

Lekin harbiy hayotning qattiq tartib-intizomlariga rioya qilishda qiynalardi.

Chirchiq poligonida uch oy palatkalarda yashaganmiz. Kunduzlari juda issiq, soyalaydigan daraxtlar yo'q, havo dimligidan nafas olish qiyin bo'lardi. Mashg'ulotlardan so'ng qisqa tanaffuslar chog'i dim palatkada terlab ketsak ham, dam olishga ulgurmoqchi bo'lardik.

O'shanda Abduvali bilan yanada yaqin, sirdosh bo'lib qolganmiz. Bir kuni Samarqanddan mendan xabar olgani non, asal va boshqa narsalar ko'tarib akam kelgan. Hamma noz-ne'matlarni safdoshlar bilan baham ko'rganmiz-u, faqat bankadagi asalni yashil devor orasiga yashirib qo'yganmiz.

Kechqurun hamma yotganidan so'ng sekin chiqib, ikkalimiz asalxo'rlik qilardik. Bir-ikki martadan so'ng asal tushmagur negadir taxir tuyula boshladi. Tushlikdan keyingi tanaffusda borib qarasak, asalni qop-qora chumoli bosgan ekan. Qorong'ida chumolisi bilan paqqos yalayveribmiz. Idishning qopqog'ini yaxshiroq yopmaganimizni eslab, afsuslanuvdik o'shanda.

Abduvali qanchalik shoirtabiat, ba'zan sho'x yigit bo'lmasin, kerakli paytda darhol jiddiy tortar, odob va mas'uliyatni aslo unutmasdi.

Shoir Bahrom RO'ZIMUHAMMAD:

– Harbiy libos kiyib, ilk bor qo'limga avtomat ushlaganimda juda hayajonlangandim. Harqalay, bu qalam emas. Mahobati bor. Raqami idrokimga naqsh bo'lganday hozir ham esimda: 85.00. Keyinchalik Kalashnikov avtomati jismimizning bir qismiga aylangan. Pistolet otganimda, "Bu kinolardagiday emas-ku?" deya ajablangan edim – qo'l sapchib ketarkan. Granatamyot o'qlaridan quloqlar kar bo'lguday edi. BTR, BMP kabi jangovar moshinlarga o'tirib, tuynuklaridan avtomat chiqarib, nishonlarga o'q uzganmiz.

Bularning bari Chirchiq poligonida ro'y bergan. 1983-yilning kuzagida. Xususan, kursdoshlarimiz – Abduvali Qutbiddin, Abdumajid Azim, Safar Omon kabi shoirlarning o'zini g'alati tutgani xotiramga o'rnashgan. Polkovnik Boyarskiy nishonga otishimizni doimo nazorat qilib borardi. Xullas, jismoniy mashqlarni biz, yosh shoirlar bir amallaganmiz.

Menga harbiy libos kiydirmoqchi bo'lishgan. Ammo istamadim. Negaki yozuv-chizuvlarim chala qolishi mumkin edi. Shoirlik yo'lini tanladim.

P.S. Bugun Vatan va qalblar himoyachisi shoir Abduvali Qutbiddin oramizda yo'q bo'lsa ham undan ana shunday xotiralar qolgan. Beqiyos ijodi hamisha biz bilan birga.

Qachon bu haqda o'ylasam, chayqalib she'r o'qiyotgan shoir ko'z oldimda gavdalanadi.

Kapitan Aziz NORQULOV,
"Vatanparvar"

“TURKISTON BOLALARINI ILMSIZ QO'YMANGIZLAR!”

Bugun turkiylarning ulug'vor farzandi Mahmudxo'ja Behbudiyning tavallud kuni. 1875-yilning 19-yanvarida Samarqand yaqinidagi Baxshitepa qishlog'ida dunyoga kelgan Mahmudxo'janing otasi Behbudxo'ja Solihxo'ja o'g'li Ahmad Yassaviyning avlodlaridan, ona tomondan bobosi Niyozxo'ja urganchlik ekanligi aytiladi.

ADABIYOTSHUNOS OLIM

Begali Qosimov Mahmudxo'ja Behbudiy haqida shunday yozgandi: “Turkiston jadidlarining tan olingan rahnamosi, mustaqil jumhuriyat g'oyasining yalovbardori, yangi maktab g'oyasining nazariyotchisi va amaliyotchisi, birinchi o'zbek dramaturgi, noshir, jurnalist”. 18 yoshidan qozixonada mirzolik qila boshlagan, keyinchalik qozi, mufti darajasiga ko'tarilgan Mahmudxo'ja Samarqand, Buxoro madrasalarida tahsil ko'rgan tirishqoq, yangiliklarga o'ch, dunyo ilm-faniga qiziquvchi shaxs edi. 1893- va 1897-yillarda yangi usul maktablarini ochish maqsadida Turkistonga kelgan Ismoilbek Gaspirali uning hayotida tub burilish yasaydi. Usto, maslakdosh va do'st bilan bo'lgan suhbatlar, musulmonlarning zamon ilm-fanidan orqada qolib, tobora loyga botib borayotgani uning tinchini buzadi.

25 YOSHIDA, ya'ni

1899–1900-yillarda Kavkaz, Turkiya, Misr orqali muborak Haj safariga borgan Behbudiy ulug' ibodatdan 8 oy deganda qaytadi. Bu safar uning dunyoga qarashlarini o'zgartiradi, maqsad-muddaosini tiniqlashtiradi. Buning natijasida uning tashabbusi va g'ayrati bilan 1903-yilda Samarqand atrofidagi Halvovi va Rajabamin qishloqlarida yangi maktablar ochiladi. 1908-yilda bu maktablardan birini o'z hovlisiga ko'chiradi. Mazkur maktablar uchun savod chiqarish, jo'g'rofiya, tarix, islom amaliyotiga doir bir necha kitoblari yoziladi.

BEHBUDIYNING matbuot

bilan bog'liq ishlari 1913-yildan boshlanib, uning tashabbusi bilan “Samarqand” gazetasi, “Oyna” jurnali ta'sis etiladi. Ushbular va boshqa nashrlar sahifalarida chop etilgan Turkiston va millatning nochor ahvoli, haq-huquqlari,

davlat boshqaruvi, tarix, ta'lim, til, ijtimoiy hayot, iqtisod kabi mavzulardagi maqolalar jadidlarga ruhiy madad bag'ishlasa, elning ko'zini ochishga xizmat qiladi. “Ikki emas, to'rt til lozim”, “A'molimiz yoyinki murodimiz”, “Bizni hollar va ishlar”, “Jaholat dardlaridan”, “Oh, bonkalar bizni barbod etdi”, “Muhtaram yoshlarga murojaat”, “Bizni kemirguvchi illatlar”, “Millatlar qanday taraqqiy etarlar?”, “G'alla, askarlik, yer va tazminoti harbiya”, “Qozoq qarindoshlarimizg'a ochiq xat”. Bu maqolalar mazmuni Behbudiyning 1917-yil aprelda Toshkentda bo'lib o'tgan Turkiston musulmonlarining o'lka qurultoyidagi nutqida o'z ifodasini topib, unda millatni o'zaro ixtiloflardan voz kechishga, buyuk maqsad yo'lida birlashishga, ittifoq bo'lishga chaqiradi.

1914-YIL “Oyna” jurnalida bosilgan “Muhtaram yoshlarga murojaat”da “Har millat eng avval, ibtidoiy maktabini zamonga mos ravishda isloh etib ko'payturmaguncha taraqqiy yo'lga kirmaydi, maorif salohi ila qurollanmagacha millat esa, dunyoda rohat va saodat yuzini ko'rolmaydi”, deydi.

“G'alla, askarlik, yer va tazminoti harbiya” maqolasida askar masalasining har narsadan muhimligini ta'kid etadi. Fitnachilarning qora xalq fikridan foydalanib, ba'zi bir buzg'unchiliklarni sodir qilishi ehtimolidan to xalq o'rganib, biroz ahvol o'zgartirguncha umumiy askar olinmay, ko'ngilli tariqida targ'ib va tashviq bilan va xalqning ahvolidg'a qarab olinishini taklif qiladi.

1917-yilning 26-noyabridan 27-noyabrga o'tar kechasi “Turkiston muxtoriyati” e'lon qilinadi. Bu olamshumul voqeani Behbudiy olqishlar bilan qarshilaydi: “Qo'qonda Turkiston muxtoriyati umumiy musulmon s'yezdida e'lon

qilindi. Muborak va xayrli bo'lsun! Kamina ham majlisda bo'lushdan iftixor etaman. Yashasun, Turkiston muxtoriyati!”

“HURRIYAT” gazetasining 1918-yil, 26-yanvar sonida “Qozoq qarindoshlarimizg'a ochiq xat” e'lon qilinadi.

AZIZ QARINDOSHLARIM!

Musulmon birodarlar!
Hamhangizg'a ma'lumdurki, Turkiston, demak – turkiy el bo'lib, mundagi xalqning qozog'i, qirg'izi, sarti, o'zbeki, turkmani, tatari – hammasi aslan... jahongir... Temurning avlodi yoki og'a-inisidurlar...

Bourlar! Bilingki, hozirda Turkistondagi barcha xalqlar uchun muxtoriyat e'lon qilindi va siz bilingki, haq olinur, berilmas. Inchunin, muxtoriyatda olinur, berilmas. Ya'ni muxtoriyatni Turkiston bolalarining o'zi birlashib, g'ayrat ila olurlar. Albatta, boshqalar tarafidan berilmas. Boshqalarning qo'lidan kelsa, bermaslar. Biz bo'shlik qilsak va Turkistondagi xalqlar birlashib, muxtoriyat yo'lig'a sa'y qilmasak, albatta, hozirgi qog'oz ustidagi muxtoriyatimizni ham yo'q qilurlar, bul albatta, shundaydur va bul so'zga hech kim ixtilof qilolmaydur.

...Agarda bizga o'z boshimizg'a, shariat, urf va odatimizg'a muvofiq tirikchilik qilmoq kerak bo'lsa, hammamiz vaqtli nizo' va “manman”liqni qo'yib, hamma narsani esimizdan chiqorib, yolg'uz “muhtoriyat” uchun har nimarsamizni fido etmog'imiz lozimdur. Munday fursat va zamonning bizg'a qaytib kelishi ma'lum yo'q, qadrini bilib ishlamoq kerakdur. Vaqt o'tgandan so'ngra o'kinmoq foyda etmas.

...Chirog'larim! Boshqa xalqlar, masalan, serblar, italyanlar, armanlar, slavyanlar, polyaklar va boshqalar, hatto yuqonning u bir uchidagi qarindoshlari ila birlashur ekanlar, boshqa katta va quvvatli davlatlarga

tobe' bo'lub, yutilub, hatto tilini yo'qotgan o'z jinsdoshlarini ajratib olib, birlashmoqg'a jon va kuchlarini sarf etar ekanlar, biz o'z ichimizdagi qarindoshlarimizdan ayrilsak, uyatdur, ahmoqliqdur. Turk tomurig'a bolta urmoqlikdur.

Chirog'larim, birlashaylik!

Endi birlashmoq zamonidir.

HAR QANDAY holatda ham Turkiston ozodligi, turk eli istiqloli va ma'rifati uchun kurashgan jadidlar otasining harakatlari amir hukumatini ham, qizillarni ham besaranjom qiladi. Ular Behbudiyini oradan ko'tarish payiga tushadilar. “O'z Vatani va xalqi uchun, fikr va qalami ila yigirma yil chamasi xizmat qilg'on mana shunday peshvomiz, oxiri vazifa va xizmat yo'lida Buxoro tuprog'ida zolim beklar qo'lida vahshiyona suratda shahid etildi”, deb yozadi Hoji Muin.

Behbudiy 1919-yil 25-mart sanasida Mardonquli Shomahmud o'g'li va Muhammadqul O'rinboyo o'g'li bilan safarni qasd etib yo'lga chiqqanida Shahrisabzda qo'lga olinib, taxminan ikki oydan keyin Qarshi begi Tog'aybek huzuriga yuboriladi. Bir necha kun o'tib, Behbudiyning qatli haqida amir Olimxonning buyrug'i keladi.

Mahmudxo'ja Behbudiy so'nggi daqiqalarida ham birlik va ilm, Vatan va millat haqida o'ylaydi. Behbudiy hayotdan umidini uzib, zindonda yig'lay-yig'lay yozgan “Vasiyatnoma”sini har qanday yo'l bilan bo'lsa-da, Samarqandga yuborishni so'ragan. Vasiyatnomaga Behbudiyning o'zi, uning ostidan Mardonquli va Muhammadquli qo'l qo'ygan.

VASIYATNOMA

Ey, Turkiston Maorif ishlarida bo'lg'on o'rtoq va o'g'lonlarim! Mani o'zim garchand bandi bo'lsam-da, sizlarni esimdand chiqarmayman va sizlarga bir oz vasiyat qilib o'taman. Men sevar o'rtoqlarim! Manim so'zlarimni quloqlaring'izg'a olingizlar! Biz ikki oydan beri Buxoro shaharlarida bandi bo'lib yurib, axir o'n kundan beri bir yerda (Qarshi shahrida) bu zolimlarning qo'lig'a tushib band bo'ldik. Jadid – kofirlik otini ko'tardik. Sipolar ichida tilchilik otini ko'tardik. Bu yerdan qutulmog'imiz gumon bo'ldi. O'rtoqlarim Siddiqiy, Ayniy, Fitrat, Qori va Akobir Mahdum va o'g'lonlarim Vadud Maxdum, Abdulqodir Shakuriy!

Sizlarga vasiyat qilaman: Maorif yo'lida ishlayturg'on muallimlarning boshini silangizlar! Maorifg'a yordam etingiz! O'rtadan nifoqni ko'taringiz! Turkiston bolalarini ilmsiz qo'ymangizlar! Har ish qilsangiz jamiyat ila qilingizlar! Hammaga ozodlik yo'lini ko'rsatingizlar! Bizdek maorif qurbonlarini yo'qlangizlar! Buxoro tuprog'iga tezlik ila yo'l boshlangizlar! Ozodlikni tezlik ila yuzaga chiqaringizlar! Bizning qonimizni zolim beklardan talab qilingizlar! Maorifki Buxoro tuprog'iga joriy qilingizlar!

Bizning otimizg'a maktablar ochingizlar! Bizlar ul choqda qabrimizda tinch yoturmiz. Manim o'g'lonlarimg'a salom yetkuringizlar! Bu hamrohlarning avlodlaridan xabardor bo'linglar! Ushbu vasiyatlarimni yozib Ahmadg'a berdim.

MAHMUDXO'JA Behbudiyning bedarak yo'qolgani va uning o'ldirilgani haqida bir yildan keyin tarqalgan xabarni butun Turkiston eli chuqur qayg'u bilan qarshi oladi. 1920-yilning aprelda Turkistonda motam e'lon qilinadi. Abdurauf Fitrat, Cho'lpon, Sadridin Ayniy va boshqalarning marsiyalari, xotiralari e'lon qilinadi. Fitrat “Otamning qabrini qay yerga yoshurdig'!” deb iztirob cheksa, Ayniy “Sani mundin buyon Turon ko'rolurmu, ko'rolmasmu? Saning mislingni Turkiston topolurmu, topolmasmu?” deya yozg'iradi. Mazkur fojiali voqea “Maorif qurbonlari” oti bilan teatr sahnasiga chiqadi.

JADIDSHUNOS Halim Sayidning fikricha,

1919-yilning 25-mart sanasida Behbudiy Parijga, Antanta davlatlari yig'ilishiga borayotgan edi. Akademik Naim Karimov faktlari va tahlili bo'yicha Behbudiy Sho'rolar Rossiyasida bolshevikmga qarshi kurash olib borayotgan muxolif guruhlarining rahbarlari qatorida Shahzoda orolida AQSh prezidenti Vilsonning taklifi bilan uyushtiriladigan kengashga bormoqda edi. Rejaga ko'ra, Behbudiy, Bokuda Saidnosir Mirjalolov bilan uchrashishi va Istanbul orqali Shahzoda orollariga yetib borishi lozim edi.

Behbudiyning qatli bahona Turkistonda kuchli bir isyon to'lgini boshlanishidan xavfsiragan bolsheviklar Qarshi shahrini uning nomi bilan ataydilar. 1937-yillargacha Qarshi shahri rasman Behbudiy nomi bilan yuritilgan.

44 YOSHIDA boqiy dunyoga rihlat qilgan bu mukarram zotning butun hayoti davomida intilgani va erishgani, orzu va armoni, “Padarkush” pyesasi, sayohat xotiralari, o'nlab maqolalari, hikoya va tarjimalari, yangi maktablar uchun yozgan darsliklari, Turkiston ozodligi va taraqqiyi yo'lidagi loyiha va dasturlari, eguliklari nafaqat yangiliklar dardori bo'lgan jadidlar, balki butun xalq xohish-irodasini o'zida mujassam etgan edi.

O'rta Osiyo jadidchiliginin taniqli vakillaridan biri bo'lgan Abdurauf Fitrat (*adabiy davralarda Fitrat domla deb ham yuritilgan*) birinchi o'zbek professori (1926-yili) ilmiy unvonini olgan. Fitrat domla milliy-ma'rifiy yo'nalishdagi kishilar tarafdorlaridan. U inqilobgacha mustabid tuzumga qarshi bo'lganlar (*mustaqillikka erishishni orzu qilganlar*) harakatida faol qatnashganligi sababli ta'qib ostida bo'lgan.

XALQ QALBIDA MANGU

“JADID OTAM BILAN FAXRLANAMAN”

(Sevargul Karomatullaxo'jayeva – Abdurauf Fitrat qizining hikoyasi)

Buxoroda tavallud topgan Abdurauf Fitrat dastlab an'anaviy musulmon maktabida, keyin “Mirarab” madrasasida, Turkiyada – Istanbul universitetida tahsil olgan. Turkiyadan qaytgach, Buxoro amirligidagi maktablarda dars berib, jadidchilik g'oyalarini targ'ib etgan. Samarqandda “Hurriyat” gazetasi muharriri vazifasida faoliyat ko'rsatgan. U bir necha tillarni, jumladan rus, turk, arab, fors, ingliz tillarini mukammal bilgan. Turk va fors tillarida she'rlar, maqolalar yozgan, bir necha kitoblari chop etilgan. Uning fors tilida yozgan “Munozara”, “Sayyohi hindi” asarlari, shuningdek “Chin sevis”, “Hind ixtilochilari”, “Arslon” va “Vose' qo'zg'oloni” dramalari, oilani boshqarishga bag'ishlangan “Oila” va boshqa turli yo'nalishdagi asarlari Turkiston milliy uyg'onish harakatining asosiy adabiyotiga aylanib qoldi. Jadidchilar aynan shu adabiyotlar orqali yoshlarni o'z g'oyalari jalb etganlar.

Abdurauf Fitrat ona yurtini ba'zi sabablarga ko'ra tark etgach, bir muddat Moskvadagi Sharq tillari institutida dars bergan. Aynan o'sha davrda u adabiyot bilan jiddiy shug'ullandi va faol ijod qildi, bir yildan so'ng esa professor unvoniga ega bo'ldi.

O'zbek tarixchisi, filolog, taniqli tarjimon va yozuvchi, dramaturg hamda shoir Abdurauf Fitrat haqida bejiz so'z ochmadik. Yuzlab, minglab qatag'on qurbonlaridan biri bo'lgan bu millatparvar inson adabiyotimiz, tilimiz, tariximiz jonkuyarlaridan biri, jadidchilik harakati targ'ibotchisi, jumladan dastlabki jadid maktablari asoschisi va tashkilotchisi edi. Taniqli adib haqida adabiyotlardan ko'p o'qiganmiz. Abdurauf Fitratning qizi – mohir pedagog, yetuk ingliz tili mutaxassisi Sevara (*aslida, ismlari Sevargul bo'lgan*) opa Karomatullaxo'jayeva bilan talabalik yillarimizda va keyinchalik ham ko'p uchrashganman-u, lekin padari buzrukvori va oilasining taqdiri haqida so'rashga botinmasdim. To'g'risi, dil yarasini yangilashni istamasdim. Nihoyat, armon bo'lib qolgan suhbatning mavridi keldi. Darvoqe, bu inson bilan tanishishning o'zi biz uchun bir yangilik bo'lgan edi.

70-yillarning o'rtalarida Toshkent davlat universiteti

jurnalistika fakultetining 2-kursida o'qib yurganimizda kursdoshimiz Vasila Nasriddinova turmushga chiqdi. Uning taniqli ziyoli oilaga kelin bo'lganini bilardik, lekin aynan millatimiz fidoyisi Abdurauf Fitratning qizi xonadoniga tushganini bilmasdik. “Charlar” marosimida ishtirok etganimizdagina kuyov tarafning ta'rifini eshitganmiz. To'g'risi, Vasilaxonning o'zi ham o'sha davr (*sobiq Ittifoq payti*)dagi vaziyatni hisobga olib, buni ovoza qilishni uncha istamagandi. Qiz dugonalarni liboslari, soch turmaklari o'ziga yarashib turgan xushsurat ayol qarshi olib, ichkariga chorladi. Bu ko'rkam ayol Fitrat domlaning suyuqli qizi Sevara opa edi. Kelinposhsha bizni xonadon bekasi bilan yaqindan tanishtirdi. Ko'z o'ngimda o'sha go'zal chehra qolib ketdi. Bu qutlug' xonadonga keyin ham ko'p bordik. Bir borganimizda kelin dugonamiz bizni ichkariga boshlarkan, “Mana bu mebellarga e'tibor beringlar, ularni Fitrat domla ataylab xorijdan keltirtirganlar. Biz bu xonani muzey deymiz, har bir jihoz biz uchun qadrlil va tabarruk, ularda ulug' inson qo'llarining izlari qolgan”, dedi. Mana, 50 yildan oshdiki, men va boshqa jurnalist dugonalarimiz bu qutlug' xonadondan qadamimizni uzmaymiz.

Bir necha yil avval Sevara opa bilan Vasilaxonning uyidagi bir tantanada uchrashib qoldik. Onaxon mash'um kunlarni eslash qanchalik qiyin bo'lishiga qaramay, iltimosimga bajonidil rozi bo'ldi-yu, bir zum o'yga tildi. Xuddi shu lahzalarda uning xotirasidan qora o'tmish lavhalari, nohaqliklar o'tayotgani, bolaligi va yoshligiga soya solgan u “qora kunlar”, “xalq dushmani” degan tamg'ani ko'tarish qanchalik og'ir bo'lganligini his etib turardim.

– O'tgan asrning 30-yillarining boshlarida men uch yoshga to'lgan kezarimda oilamiz Buxorodan Toshkentga – Oloy bozori yonidan hovli olib, ko'chib kelgan, – dedi Sevara Karomatullaxo'jayeva. – O'sha mash'um 1937-yilning aprel oyi edi, bir kuni kechasi otamni NKVD xodimlari olib ketgani yodimda. Otam uydan chiqar chog'ida: “Qizim, bir joyga borib kelaman, albatta, qaytaman”, dedi. Men yig'ladim, hech kim ularga qarshi bir so'z ayta olmadi.

Zamon shunaqa edi. Buvim – otamning onasi o'qimishli, ziyoli ayol bo'lganligi bois “chaqirilmagan mehmonlar”ning bu tashrifi sabablarini anglab, bizga: “Sabr qilaylik-chi...” dedi. Darhaqiqat, otam o'zi aytganiday 3 kundan so'ng uyga qaytdi. Keyin sababini bilsak, o'shanda Eron shohi otamga tuhfa qilib yuborgan 3 ta kitob haqida so'rashgan va otam to'g'ri javobni aytgach, qo'yib yuborishgan ekan.

May oyida otamni yana olib ketish uchun kelishdi, otam menga yana: “Tezda qaytaman, qizalog'im, yig'lama”, degani yodimda. O'shanda 7-8 yoshlarda edim. Lekin, afsuski, otam shu ketganicha qaytmadi va men otamni boshqa ko'rmadim. Hammamiz kun-u tun xavotir, qo'rquv bilan yashardik. Bu ham yetmaganday, ne ko'rgilik ekanki, oktabr oyida onamni ham hibsga olishdi va meni ham siyosiy mahbuslarning farzandlari saqlanadigan bolalar qabulxonasi, ya'ni “detskiy priyomnik”ka joylashtirishdi. Atroflari simlar bilan o'ralgan bu joy odatdagi “Bolalar uyi” emasdi, albatta. Sharoit ham shunga yarasha. Bu yerda Shura xola degan ayol bo'lib, u bolalarga “xalq dushmanlari”ning farzandlari deb qaramas, mehribon va g'amxo'r edi. Ota-onalarimizni sog'inib yig'lasak, shirin so'zlar bilan ovutib, boshimizni silardi. “Mening otam qayerda, qamalanganmi?” deb so'rasam, javob o'rnga: “Sovqotdingmi, bolam?” deb bag'riga olardi. O'sha og'ir kunlarda menga, bizga mehr ko'rsatgan o'sha ayolning siymosi ko'z o'ngimdan sira ketmaydi. Chunki o'sha damlarda hatto yaqin qarindoshlar ham jigarlariga mehribonlik ko'rsatishga qo'rqqan. Bir kuni NKVDdan bir kishi kelib: “Bolalarni qarindoshlari olib ketishsin”, dedi. Men: “Tog'am bor”, dedim va manzilini aytdim. Bir muddat o'tgach, tog'am keldi va hujjatlarimni to'g'rilab, meni olib ketdi.

Oradan ancha vaqt o'tib, onam qamoqdan ozod bo'ldi. Uyimizga borsa, uni bir begona kishi oilasi bilan egallab olgan ekan. U onamga: “Nega kelding, agar hoziroq ketmasang, qamatib yuboraman!” deb po'pisa qilgach, onam yig'lay-yig'lay qaytib ketgan. Shunday qilib, uyimiz, bor-yo'g'imizdan ayrilganmiz. Onam ham tog'amning uyidan qo'nim topdi. Tog'am bexavotir yashashim uchun meni

o'zining familiyasiga o'tkazib olgan edi. Lekin ko'p o'tmay tog'amni ham olib ketishdi. Onam bechora militsiya xodimini ko'rsa, qo'rquvdan dag'-dag' qaltirab ketardi. Kelinoyim Antonina polyak millatiga mansub bo'lib, knyazning qizi bo'lgan ekan. Bir paytlar u Rossiyadan O'zbekistonga surgun bo'lgan va shu yerda tog'am bilan tanishib, turmush qurishgan. Shu-shu, men tog'amning oilasida qolib ketdim va kelinoyimning ta'sirida yevropacha tarbiya oldim, rus maktabida o'qidim. Kelinoyim ishlar, onam esa bolalarga qarardi.

Bu ko'rganlarimiz holva ekan. Bir kuni bizga xat keldi, unda oilamiz 24 soat ichida Toshkentni tark etishi haqida buyruq yozilgandi. Bizni rayijroqo'mga olib borishdi. Buvim rosa yig'ladi, yalinib-yolvordi. U yerda Qodirov degan kishining rahmi kelib: "Mayli, qolishsin, shu yerda yashashsin", dedi. Boshqa oilalar shahardan chiqib, turli joylarga tarqab ketdi. Biz o'sha kishining marhamati tufayli Toshkentda yashab qoldik. Ha, o'shanday og'ir zamonlarda ham insofli odamlar bor ekan, ularning yaxshiligi hech qachon yodimdan chiqmaydi.

Gap shu yerga kelganda Sevara opa xo'rsinib, ko'zlari jiqqa yoshga to'ldi. Ko'z oldiga o'sha yillardagi noxush voqealar, oilasidagi sarsongarchiliklar, onasi va o'zining taqdiri yodiga tushib, ko'ngli buzilgan edi.

– Onamning hikoya qilib berishicha, otam va onam bitta qamoqxona hududida bo'lgan ekan. Ular yaxshi odamlarning yordami bilan bir martagina ko'rishishgan. Qattiq sovuq bo'lgani uchun otam odeyal yopingan bo'lib, onamga: "Endi biz boshqa ko'risholmaymiz, o'zingni asra, qizimizni ehtiyot qil", degan ekan. Onajonim o'sha lahzalar otam bilan bo'lgan so'nggi uchrashuv ekanligini umrining oxirigacha armon bilan eslab yurdi.

Onam o'shanda otam haqidagi surishtirishlari natijasida, uning o'zi kabi siyosiy mahbuslar, davlat arboblari qatori 10 yilga ozodlikdan mahrum etilib, ular Moskvadagi qattiq rejimdagi qamoqxonada saqlangan va 1942-yili turmada o'lgan, degan yozuvni o'qiganligini aytgan edi. Lekin rasmiy manbalarda barcha qatag'on qurbonlari mana shu joyda, ya'ni hozirgi Qatag'on qurbonlari xiyoboni o'rnida qatl qilinganligi qayd etilgan. Bu ma'lumot qanchalik to'g'ri yoki

noto'g'riligi yolg'iz Allohga ayon. Lekin otam kabi necha o'nlab, yuzlab begunoh mahkumlarning shu yerda manguga ko'z yumganligi aniq. Qachon va qayerda bo'lmasin, otam Vatani va xalqining ozodligi deb, "xalq dushmani" tamg'asi ostida sovuq va zax turmaxonalarda azob-uqubat chekib, bu dunyoni tark etganligini eslasam, yuragimda sanchiq turadi. O'sha kezlari og'ir musibatni ko'tara olmay, buvim bu dunyoni tark etdi. Onam olamdan o'tgunicha otamning dardida kuyib-yondi va bir necha marta otamning qamalishi sababini bilish, uning aybi yo'qligini aniqlash va oqlanishini so'rab, buvimning nomidan Moskvaga xat yozdi. Afsuski, ijobiy javob kelmadi.

Onamning yolg'iz ovunchog'i edim. Onam mening ham otamdek o'qimishli bo'lishim, chet tillarni o'rganishimni istar edi. Men tog'amning bolalari bilan birga katta bo'ldim, maktabni tugatgach, onamning niyatini amalga oshirish uchun Sharqshunoslik institutiga kirdim. Talabalik chog'imda turmushga chiqdim. Farzandim tug'ilgach, bir oydan so'ng uni uyda qoldirib, o'qishga kelsam, rektor, ko'p dars qoldirgan, degan sabab bilan meni o'qishdan haydash to'g'risida buyruq chiqaribdi. Bu bir bahona edi xolos. Keyin chet tillar institutiga hujjatlarimni topshirdim. O'sha paytdagi institut rektori Murodxo'jayev, tarjimaiy holingni yoz, dedi. Yozolmayman, deb unga sababini aytib berdim. Yaxshi hamki, turmush o'rtog'imning familiyasiga o'tgan ekanman. Rektor mening ahvolimni to'g'ri tushundi va barcha javobgarlikni bo'yniga olib, o'qishimga ruxsat berdi. Men yana bir marta yaxshi insonga ro'para bo'lgan edim va buning uchun Yaratganga shukrona aytaman. Yo'qsa, taqdirim boshqacha kecharmidi?

O'qishni tamomlab, 30 yil shu oliygohda ishladim, yoshlarga ingliz tilidan dars berdim. Darvoqe, komsomol tashkilotiga a'zo bo'laman degan chog'imda yana bir qarshilikka duch kelganman, "Otangdan voz kech", deyishdi. Men kechmadim, aksincha shunday vatanparvar va ma'rifatparvar insonning farzandi bo'lganim bilan faxrlanaman, deb qat'iylik ko'rsatdim. Bu kabi to'sqinliklar ko'p bo'ldi. Men har gal otam bilan

g'ururlanishimni va uning begunohligini ta'kidlar edim. Bu, albatta, ba'zilarga yoqmasdi.

Onam olamdan o'tgach, sobiq Ittifoq davrida o'zim ham bir necha bor otamdan "qora tamg'a"ni olib tashlashlari uchun Moskvaga – o'sha paytdagi davlat rahbarlari nomiga xat yozdim. Aytarli natija bo'lmadi. Qatag'on qurbonlari qisman oqlangan bo'lsalar-da, ularning Vatan, el oldidagi xizmatlari to'la-to'kis o'z aksini topmadi. Men vaqti kelib, otamning oqlanishi, yuzimiz yorug' bo'lishini bilardim. Jadidchi, ma'rifatparvar otamning maqsadi, niyati o'zbek xalqini bilimli, ma'naviyatli qilish edi. Yillar o'tib, uning niyatlari ushaldi. O'sha yorug' kunlar keldi. Mustaqillikning ilk yillaridayoq qatag'on qurbonlari, shu jumladan otamning ham ishlari qayta ko'rib chiqildi va ular batamom oqlandi. Shu bilan birga bir guruh shoir va yozuvchilar el-yurt oldidagi xizmatlari uchun turli davlat mukofotlariga munosib deb topildi. Shular qatori otam Abdurauf Fitratning xotirasiga cheksiz hurmat ko'rsatilib, Alisher Navoiy nomidagi Davlat mukofoti bilan taqdirlandi. Bu mukofotni O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimovning qo'lidan olish menga nasib etgan kun sira yodimdan chiqmaydi. O'shanda bu hurmat-ehtirom uchun Yurtboshimizga minnatdorlik bildirar ekanman, quvonchdan ko'zyoshlarimni to'xtata olmaganman. Afsuski, buvim va onajonim bu kunlarni ko'ra olmadi. Ko'p o'tmay, Buxoroda Abdurauf Fitrat muzeyi ochildi.

Sevara opa otasi haqidagi yana ko'plab xotiralarni tilga oldi. Endi uning o'zi haqida biroz to'xtalamiz. Yuqorida ta'kidlaganimizdek, Sevara Karomatullaxo'jayeva uzoq yillar Toshkent chet tillar (hozirgi Jahon tillari) oliygohida talabalarga ingliz tilidan saboq berdi, prorektor lavozimida ishladi, ko'plab shogirdlar tayyorladi. Afsuski, faoliyatining ayni qizg'in damlari sobiq Ittifoq davriga to'g'ri kelganligi uchun ilmiy ishlari, nomzodlik himoyasi uchun qilgan sa'y-harakatlari behuda ketdi (tanlagan mavzusi rad etildi). Lekin Sevara opa bundan aslo tushkunlikka tushmadi, kasbiga mehrini berdi, el-yurtga sadoqat bilan xizmat qildi. Sevara opa fan nomzodlari, fan

doktorlari bo'lgan Bo'ronov, Sodiqov, Jalolov kabi o'nlab shogirdlari bilan faxrlanadi, ularning yutuqlaridan quvonadi. Farzandlari ham onasining yo'lidan ketdi. O'g'illari Shoahmad, Shahzodlar ham tarjimon, Guli ham o'z sevgan kasbini egallagan.

Sevara aya nabira va evaralarning suyukli buvijonisi. Tabarruk onaxon salkam 90 yoshigacha O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan chet el vakolatxonalaridan birida yoshlarga saboq berdi, shogirdlar tayyorladi.

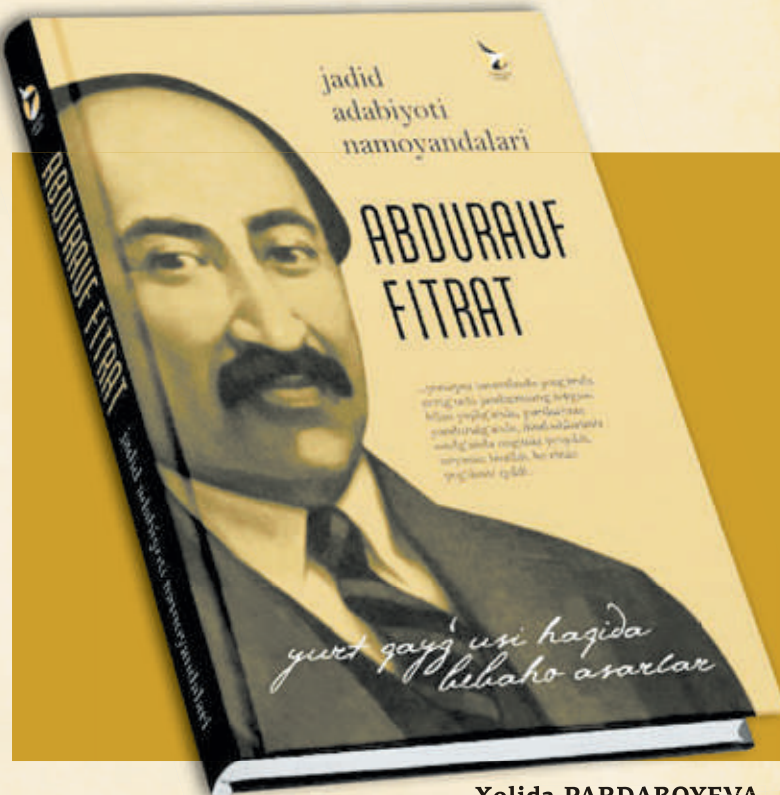
Muloqotimiz chog'ida yonimizga kelgan onaxonning katta kelini – mehnat faxriysi, tajribali jurnalist Vasilaxon Nariddinova: "Oyijon, hamkasbimning savollaridan charchab qolmadingizmi?" deya so'raganida, suhbatdoshim: "Yo'q, aksincha, men bu suhbatdan juda mamnunman, axir otamning hayoti, ibratli ishlari, ijodi haqida gapirish men uchun juda faxrli va maroqli. Ota-onam haqidagi xotiralarim yana bir karra jonlandi, padari buzrukvorimning ruhlari shod bo'ldi", dedi mamnunlik bilan.

– Har yili oyijonimning tavallud kunlarini oilamiz a'zolari, yaqinlarimiz davrasida nishonlaymiz, – deydi dugonam Vasila hoji ona. – Imkoni bo'lsa, xorijda o'qiyotgan, yashayotgan farzandlari va nabiralari ham keladi. Bundan ikki yil avval ko'pchilik bo'lib o'tkazgandik. Oyijonimning shogirdlari ham tashrif buyurgandi. Bu yil aprel oyida oyijonim 95 bahorni qarshilaydilar.

Salomatliklari yaxshi, bardam. Kitoblar, gazeta va jurnallarni o'qishni kanda qilmaydilar, matbuot nashrlarini, ijtimoiy tarmoqlarni kuzatib, dunyodagi yangiliklardan boxabar bo'lib boradilar. Shu yoshlarida ham kichik nabiralarga ingliz tilini o'rgatadilar. Uzoqroqdagilariga telefon orqali topshiriqlar berib, bilimlarini sinovdan o'tkazadi. 12 yoshli nabiram tilni juda qunt bilan o'rganyapti. U hazillashib: "Men ingliz tilini o'qituvchimdan yaxshiroq bilaman, chunki buvim menga zo'r o'rgatadilar, ular katta ustoz", deydi.

Yaqinda poytaxtdagi ko'rgazmalar zalida katta dodamiz, millat faxri bo'lgan inson Abdurauf Fitratga bag'ishlangan chiroyli bir tadbirda ishtirok etdim. Uni jadidchilar hayoti va faoliyati bilan shug'ullanayotgan Maqsud Asqarov degan tadqiqotchi yigit tashkillashtiribdi. Shu kuni Fitrat domlaga bag'ishlangan ma'ruzalarni tingladik. Ayniqsa, Aleksandr Jumayev degan tadqiqotchi olim juda ajoyib fikrlarni aytdi. Tadbirdan olgan taassurotlarim haqida oyijonimga so'zlab berdim. Oilamiz nomidan Prezidentimiz va hukumatimizga jadid olimlar, ijodkorlar, jumladan Abdurauf Fitratga berilayotgan e'tibor va e'tirof uchun cheksiz minnatdorlik bildiramiz.

Ha, Abdurauf Fitrat kabi millat, ma'naviyat, ma'rifat fidoyilari bo'lgan tabarruk insonlarning yorqin xotirasi xalqimiz qalbida mangu yashaydi.

Xolida PARDABOYEVA,
O'zbekistonda xizmat
ko'rsatgan jurnalist.
Sirdaryo viloyati

Jurnalistlar uchun PRESS-TUR

O'zbekiston Jurnalistlar uyushmasi tashabbusi bilan Samarqand shahridagi Qurolli Kuchlar Kichik mutaxassislar tayyorlash markazida "Yangi O'zbekiston armiyasi mamlakat qudrati, yuksak g'urur va sadoqat timsolidir!" shiori ostida ma'naviy-ma'rifiy tadbir o'tkazildi.

Toshkent shahri, Navoiy va Jizzax viloyatlaridan kelgan hamda mahalliy OAV vakillari markazda kursantlarning harbiy bilim olishlari, jangovar ko'nikmalarga ega bo'lishlari uchun yaratilgan sharoitlar, bu yerda tashkil etilgan ma'naviyat va ma'rifat maskani, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi tarixiga oid muzeylar bilan tanishdi. Harbiy xizmatchilarning qo'l jangi bo'yicha chiqishlari, innovatsion yondashuv asosida yaratilgan ko'chma texnik xizmat ko'rsatish uskunalari dala sharoitlarida foydalanish tartiblari bilan bog'liq ko'rgazmalar namoyish qilindi.

Madaniyat va ma'rifat maskanida tashkil etilgan tadbirda markazga tutash hududda yashovchi mahalla faollari, ta'lim muassasalari o'quvchi-yoshlari ham qatnashdi.

O'zbekiston Jurnalistlar uyushmasi raisi vazifasini bajaruvchi Xolmurod Salimov, Kichik mutaxassislar tayyorlash markazi rahbari polkovnik Anvar Jabborov, O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi viloyat bo'limi rahbari Toshpo'lat Tugalov va boshqalar mamlakatimizda harbiy xizmatchilarning jismoniy va jangovar tayyorgarligini yuksaltirish, ularni har jihatdan qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilayotganini ta'kidladi.

Ota-bobolarimiz, momolarimiz yurtimizda doimo tinchlik-osoyishtalik bo'lishini so'rab duo qiladi, – deydi Mudofaa vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashi a'zosi, O'zbekiston Jurnalistlar uyushmasi raisi vazifasini bajaruvchi Xolmurod Salimov. – Bu bejiz emas. Zero tinchlik bor joyda farovonlik, rivojlanish bo'ladi. Osoyishtalik bo'lsa, xotirjamlik bo'ladi, ne'matlar tatiydi. Bugungi ma'naviy-ma'rifiy tadbirimizda ana shular haqida ham so'z yuritildi.

Markazda muhandislik, aloqa, zirhli tank xizmati, artilleriya, quruqlikdagi qo'shinlar va havo hujumidan mudofaa singari o'ndan ortiq yo'nalish bo'yicha mutaxassislar tayyorlash tizimi yo'lga qo'yilgan, – deydi Kichik mutaxassislar tayyorlash markazi rahbari polkovnik Anvar Jabborov. – Kursantlarning bu yerda o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalari kelajakda Vatanimizga sadoqat bilan xizmat qilishida qo'l kelishiga ishonchim komil.

O'zbekiston Jurnalistlar uyushmasi tomonidan markaz kutubxonasiga turli adabiyotlar, shuningdek uyushma tomonidan chop etilgan kitob va jurnallar to'plami tuhfa qilindi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbir ishtirokchilari kunning ikkinchi yarmida Mahmudxo'ja Behbudiy uy-muzeyida bo'ldi. Ushbu muzeyning ommaviy axborot vositalari xodimlari uchun alohida jozibasi bor. Chunki muzey o'zbek jurnalistikasi tarixidan so'zlaydi, milliy matbuotimizning tamal toshini qo'ygan jadid bobolarimizning o'g'itlaridan saboq beradi.

Buyuk ma'rifatparvar nomi bilan atalgan mazkur uy-muzeydagi tadbirda Oliy Majlis Senati a'zosi, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan jurnalist Farmon Toshev, Mahmudxo'ja Behbudiyning evarasi Shohrux Behbudiy ham ishtirok etdi.

Butun umrini ma'rifatga, maorifga bag'ishlagan shunday buyuk inson shajarasi davomchisi ekanimdan hamisha qalbimda juda katta faxr, iftixor tuyaman, – deydi Shohrux Behbudiy. – Avvalo, Samarqand shahrida bobomizning uy-muzeyi ochilgani ulug' alloma, jadidchilik harakatining yetuk namoyandasi xotirasiga bo'lgan yuksak ehtirom namunasidir. Bugun uch viloyat tahririyatlaridan press-tur doirasida bobomning uy-muzeyiga kelgan jurnalistlarni ko'rib, juda mamnun bo'ldim. Zero matbuot yo'lida Behbudiy bosib o'tgan mashaqqat yosh jurnalistlarga ibrat maktabi bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur muzeyda Turkistonda jadidchilik harakati yetakchisi Mahmudxo'ja Behbudiy ijodi va hayoti to'g'risidagi ma'lumotlar, o'sha davr madaniyati, ma'rifati,

ilm-fan rivojiga hissa qo'shgan bir qancha ma'rifatparvar olimlarning fotosuratlari, ilmiy asarlari mavjud. Shuningdek, XX asr boshlariga tegishli noshirlik dastgohi, gazeta va jurnallar nusxalari, ilmiy arxiv hujjatlari va nodir ashyolar o'rin olgan.

Ulug' ma'rifatparvar Mahmudxo'ja Behbudiyning uy-muzeyini ko'zdan kechirib, bu maskandagi gazeta va jurnallar, suratlarni tomosha qilib, unutilmas taassurot oldik, – deydi "Jizzax haqiqati" gazetasi muxbiri Muqaddas Saparova. – Albatta, buyuk ma'rifatparvar, jurnalist va noshir Mahmudxo'ja Behbudiy hayoti va ijodi haqida o'qiganmiz. Lekin shuning o'zi yetarli emas. Jurnalistlar bu kabi uy-muzeylarni o'z ko'zi bilan ko'rishi, jadid bobolarimiz haqida ko'proq ma'lumotlarga ega bo'lishi lozim.

Shundan so'ng jurnalistlar "Buyuk Ipak yo'li" xalqaro turizm markazida amalga oshirilgan bunyodkorlik ishlari bilan tanishdi.

Samarqand tumanidagi eshkak eshish kanali bo'yida 212 gektar maydonda juda katta loyihani amalga oshirishga kirishilgan edi. Qisqa vaqt ichida bu yerda ulkan bunyodkorlik ishlari amalga oshirildi. "Buyuk Ipak yo'li" xalqaro turizm markazi qad rostladi. "Boqiy shahar" majmuasi, Kongress xoll, 8 ta zamonaviy mehmonxona, amfiteatr va ko'plab boshqa obyektlardan iborat bu muhtasham markazning barpo etilishi azim Samarqand ko'rkiga yanada fayz-u tarovat bag'ishladi.

Press-tur doirasida jurnalistlar "Buyuk Ipak yo'li" xalqaro turizm markazidagi "Boqiy shahar" tarixiy majmuasida joylashgan rassomlik, amaliy san'at, zardo'zlik yo'nalishlaridagi milliy hunarmandchilik ustaxonalari, milliy uslubdagi choyxonalar, shirinliklar savdo shoxobchalari, qadimiy bozor va milliy kiyimlar galereyalarini katta qiziqish bilan tomosha qildi.

Yiliga 2 million sayyohga xizmat ko'rsatishga mo'ljallangan bu ulkan markaz buyuk ajdodlarimiz bunyod etgan muhtasham me'moriy obidalarga munosib tarzda, ularning tarixiy an'alarini davom ettirgan holda qurilganligini o'z ko'zimiz bilan ko'rib, markazning "Buyuk Ipak yo'li" deb nomlanganida ham chuqur ma'no borligini angladik, – deydi navoiylik jurnalist, "Do'stlik bayrog'i" gazetasi muxbiri Dilfuza G'ulomova. – Bu yerda o'sha davrga oid tarixiy manzaralar aks ettirilgan ekan. Masalan, "Boqiy shahar" majmuasi bezaklarida qadimiy Afrosiyob devorlarida saqlanib qolgan So'g'd davlati hukmdorining Koreya, Xitoy, Hindiston va boshqa mamlakatlar elchilarini qabul qilish marosimi tasvirlaridan foydalanilganligi e'tiborimizni tortdi.

Jizzax va navoiylik jurnalistlarning samarqandlik hamkasblari hamrohligida Vatan himoyachilari bilan uchrashuvi, Mahmudxo'ja Behbudiy uy-muzeyi va "Buyuk Ipak yo'li" xalqaro turizm markaziga sayohati ajoyib taassurotlar bilan esda qoladigan bo'ldi.

Akram HAYDAROV,
O'zbekiston Jurnalistlar uyushmasi
Samarqand viloyati bo'limi raisi

Surxondaryodan muddatli harbiy xizmatga chaqirilgan oddiy askar To'ra Choriyev bilan o'zbek milliy kurashi haqida uzoq suhbatlashdik. Qahramonimiz kurash haqida so'zlarkan: "Kurashni ota-bobolarimizdan meros bo'lib kelayotgan eng qimmatli milliy qadriyatlardan biri deb bilaman. Bu sport turining borgan sari ommalashayotgani qalbiga cheksiz g'urur bag'ishlaydi", deydi ko'zlari yonib.

To'ra hayotini kurashga bag'ishlagan yosh polvonlarimizdan. Ayni paytda Nukus garnizonidagi harbiy qismlardan birida muddatli harbiy xizmatni o'tayotgan bu azamat Vatan himoyachisi bo'lish bilan birga sportning milliy kurash turini keng targ'ib etib, Shimoli-g'arbiy harbiy okrug va harbiy qism nomini yuksaklarga ko'tarishda o'z hissasini qo'shmoqda.

"VATANIM SHEROBODDAN BOSHLANADI"

– Sherobodda, Ko'hitang tog'larining so'lim bag'irlarida ulg'ayganman. Tumanimiz uzoq ming asrlik tarixga ega. Momolarning rivoyatlariga ko'ra, Sherobod – Qo'ng'iro't urug'i hukmdorlaridan biri Sher Ali nomi bilan bog'liq ekan. Bu maskandan juda ko'p ijodkorlar yetishib chiqqan. Taniqli musavvir Ro'zi Choriyev ham sherobodlik. Agar tumanimizga borish imkoniyatingiz bo'lmasa, rassomning Sherobodga bag'ishlangan asarlarini tomosha qiling, qishloq hayotidan olingan lavhalar, to'yingan koloritdan zavqlanishingiz, shubhasiz.

Vatan men uchun Sheroboddan boshlanadi. Menimcha, har bir inson qayerga bormasin, albatta, tug'ilib o'sgan makonini juda tez sog'inadi. Men ham hozir qishlog'imni juda-juda sog'indim.

"TO'YDA KURASH TUSHIB CHINIQQANMAN"

– Otam Shodi Norqo'chqorov ham kurashchi polvonlardan. Oilada to'rt o'g'ilmiz, uch aka-uka ota izidan ketdik. Biz tomonlarda to'y-hasham, bazm-u sayillarda yaxshi niyat bilan tarixiy urf-odat va an'analarga asosan, kurash, ko'pkari kabi milliy musobaqalar tashkil etiladi. Sovringa albatta jonliq qo'yiladi. Bolaligim qizg'in kurashlarda o'tdi. To'ylarda kurash tushganlarni ko'rib, ko'zim pishdi. O'zimni musobaqalarda sinadim.

13 yoshga to'lganimda dadam meni Termiz olimpiya zaxiralari ixtisoslashtirilgan maktab-internatiga o'qishga olib bordi. Ana shundan keyin kurash bilan jiddiy shug'ullana boshladim. Eng birinchi ustozim otam bo'lsa, internatda Hasan Saparovdan kurash sirlarini o'rgandim. Yurtimizning taniqli polvonlari Muhsin Ixsamiddinov, Muhammadkarim Xurramov, Bekmurod Oltiboyevga havas qilaman, ular kabi afsonaviy polvonlardan bo'lishni niyat qilganman. To'g'ri, hali dunyo arenasini zabt etganim yo'q. Maqsadim, kurash ortidan O'zbekistonimiz bayrog'ini dunyoga tanitishda munosib hissa qo'shishdir.

Kurash qadimdan meros bo'lib kelayotgan milliy qadriyat sanalib, u insonni halollik, poklikka o'rgatadi. Sog'lom turmush tarzini odat qilishga undaydi. Bu sport turi zamirida milliy ruh, ajdodlarimizning jasorati, ulug'ligi va mardligi mujassam. E'tibor bersangiz, hatto libosimizda ham bayrog'imizdagi ranglar aks etmoqda. Yaktagimizdagi yashil rang – kuch-qudrat belgisi, belimizdagi belbog' qizil rangda, ya'ni tomirlarimizda buyuk ajdodlarimizning qoni oqayotganidan darak beradi. Oq rang – halollik timsoli. Yaqinda yana bir xabarni eshitdim, kurash 2028-yili bo'lib o'tadigan Olimpiya o'yinlari dasturiga kiritilishi rejalashtirilayotgan ekan. Bundan judayam xursandman. O'ylaymanki, bu yangilik polvonlarga butun jahon sport arenasiga eshik ochib beradi.

"ARMIYA MENI QAYTADAN KASHF ETDI"

– Internatni tamomlaganimdan keyin oliy ta'lim muassasasiga o'qishga kirolmadim. Kurash bilan shug'ullanib yurdim, turli musobaqalarda qatnashdim. Bir kuni dadam menga yoshligi haqida so'zlab berdi. Afg'onistonda harbiy xizmatni o'tab, jangovar

SURXONNING PAHLAVON O'G'LONI

murabbiylik qilmoqda, bu yutuqlarimda u insonning juda katta hissasi bor.

"VATANIMGA SADOQAT BILAN XIZMAT QILAMAN!"

– Yurtimizda yoshlar uchun imkoniyatlar eshigi ochiq. Bu imkoniyat va imtiyozlarga erishish yo'li harakat va bilim ekan. Armiyaga kelganimdan hech ham afsuslanmayman, kurash meni kuchli va baquvvat qilib tarbiyalagan bo'lsa, harbiy xizmat o'zimga bo'lgan ishonchning ortishiga, belgilangan vazifani yanada mas'uliyat bilan bajarishga, intizomli bo'lishga o'rgatdi.

Akam Ichki ishlar vazirligida kontrakt bo'yicha xizmat qiladi. Muddatli harbiy xizmatdan so'ng men ham shu yo'nalishda xizmatimni davom ettirishni, harbiy sportni rivojlantirishni niyat qilganman. Harbiy xizmatni sportsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Usta polvonlar bilan davra qurib, suhbat qilgan vaqtlarimiz ular Amir Temurni mohir chavandoz, shaxmat o'yini ustasi sifatida ta'riflab, lashkarlari orasida kurash musobaqalarini tashkillashtirib turgani haqida so'zlab berardi.

Asrlar o'tdi, bugun qudratli armiya saflarida xizmat qilyapmiz. Ko'pchilik zamonaviy sport turlari bilan shug'ullanadi deb o'ylarkanman. Adashganimni bildim. Milliy kurash borasida harbiylarimiz uncha-muncha polvonlarni ortda qoldirar ekan. Armiyada milliy kurashga katta e'tibor berilishini shu yerga kelib ko'rdim.

Ha, kurash olamida surxondaryolik polvonlar yetakchilik qiladi. Oddiy askar To'ra Choriyev ana shu polvonlardan biri, Alpomishning haqiqiy avlodi. U bilan kechgan suhbatimiz davomida kurash haqida bilmagan ko'p ma'lumotlarimizni bildik, bilganlarimizni o'rtoqlashdik. Askar yigitga kelgusida omad va zafarlar tilab, u bilan xayrlashdik.

Shohista ABDURAHMONOVA,
Shimoli-g'arbiy harbiy okrug matbuot xizmati

harakatlarda ishtirok etgan ekan. U yerda o'tgan ikki yil qalbida muhrlanib qolgan. U kunlarni eslashni istamaydi, unutmaydi ham. O'sha janglar haqida hech ham gapirmasdi, lekin menga shu kuni so'zlab berdi. So'zlarining oxirida esa: "Endi yosh emassan, katta yigit bo'lib qolding, bolam. Sen gulni bosib yuribsan, biz qon kechdik senday vaqtimizda, – dedi chuqur xo'rsinib. – Armiyaga bor, o'z Vatanimizni qo'riqla. Yoshligingni bekor o'tkazma!" deya nasihat qildi.

Dadamning gaplaridan keyin armiyaga borishga qaror qildim. Egnimga harbiy libos kiygan kunim dadam ko'zlariga yosh olib, qo'llarini duoga ocharkan, kurash tushishimdan oldin aytadigan so'zlarini takrorladi: "Faqat olg'a bos! Orqangda men borman. Fikr-u xayoling – Vatanni qo'riqlash bilan band bo'lsin. Yuzimizni yorug' qill!"

Poyezd bizni shimolga olib ketdi. Nukus shahridan ancha olisroq tumandagi harbiy qismda xizmatimni boshladim. Harbiy libos kiyib yurishning o'zgacha gashiti borakan, xuddi ot ustida odam o'zini qanchalar qo'rqmas, baquvvat his qilsa, formada ham xuddi shunday salobat bo'larkan. Jismoniy mashqlarga kirishish qiyin bo'lmadi. Keyinroq sport vzvodida kurash bo'yicha shug'ullanish imkoniyati berildi. Bu orada Qoraqalpog'iston Respublikasi

miqyosida "Prokuror kubogi" uchun o'tgan sport musobaqasida qatnashib, faxrli birinchi o'rinni qo'lga kiritdim. Bu armiya hayotidagi ilk katta g'alabam bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining 32 yillik bayramiga bag'ishlab, Xiva shahridagi Ichan qal'a majmuasida Qurolli Kuchlar kuch tuzilmalari o'rtasida o'tkazilgan musobaqada ham ishtirok etib, shohsupaning 3-pog'onasidan joy oldim.

Yurtimizning taniqli polvoni Oraz ota Baltabayevning xotirasiga bag'ishlab o'tkazilgan Qoraqalpog'iston Respublikasi ochiq turnirida 2-o'rinni egalladim. Yaqinda Nukus shahrida bo'lib o'tgan O'zbekiston chempionati saralash bosqichida 1-o'rinni olganligim munosabati bilan navbatdagi bosqichga yo'llanmani qo'lga kiritdim. Yil oxirida Toshkent shahrida musobaqaning yakuniy bosqichi o'tkazilishi rejalashtirilgan. Hozirda musobaqaga qizg'in tayyorgarlik ko'ryapman. Jamoadoshlarim, safdosh do'stlarim g'olib bo'lishimga ishonch bildiriyapti. Ishonch, dalda insonni yanada kuchli bo'lishga undab, muvaffaqiyat sari yetaklashi bor gap.

Bir so'z bilan aytganda, armiyadagi qizg'in hayot manzur bo'lyapti. Harbiy xizmat meni qaytadan kashf etdi! Okrug sport vzvodi boshlig'i kapitan Sohib Olimov

Madinanikiga yuborgan sovg'alarining yana shashti past holatda qaytishi Abduraufning ko'nglini sindirdi.

– O'g'lim, qo'ygin endi shu qizni. Dunyoda qiz zotiga qiron kelgani yo'q-ku! O'zingni o'qqa-cho'g'ga urib, kecha-yu kunduz tinmayasan. Suqsurday yigitsan. Imonli, diyonatli farzandsan. Senga deganiyam bordir. Namuncha shu qizni deb oyoq tirab olding, jon bolam?! Bas, yetar, endi u xonadonga bosh egib bormaymiz! Ammang ikkimiz charchadik. Ular bir gapni tutib olgan. Armiya ko'rmaganga qiz bermasmishlar. Bermasa bermasin, boshida qolsin qiziyam-ey!..

Mushtipar onasining har doimgiday yozg'irishlari, ochilgan dil daftarining yopilishi bu gal uzoqqa cho'zildi. Shundog'am nonushta, hatto tushlik ham tomog'idan o'tmay, hayajon bilan xabar kutayotgan Abdurauf chuqur xo'rsindi.

– Bu yil astoydil harakat qilaman harbiy xizmatga borishga, nasib etsa, askarlik qasamyodimda otam ikkingiz ham qatnashasizlar. Orzularim armon bo'lishiga aslo yo'l qo'ymayman. El-yurt oldida boshingizni baland ko'tarib yurishlaringiz, o'g'lingiz bilan faxrlanishingizni ko'rish uchun ham astoydil harakat qilaman. Chin

yigitlik so'zim, onajon, – dedi ko'zyoshi qilayotgan aftodahol onasining yelkalaridan quchib yigit.

Onasini ovutarkan, o'zi xayolan yuksaklarga parvoz qildi. Ana, u harbiy libosda mardonavor qadam tashlab, jonajon Vatan sarhadlarini qo'riqlash maqsadida o'ziga birlashtirilgan hududni ko'zdan kechirmoqda. Shunchalar bepoyonki, bir yonda purviqor tog'lar, bir yonda mevalari g'arq pishgan bog'lar va yana bir yoni daryo-yu dengizlar, saksovvullarida sirli jilmayib turgan sahrolar, xullas, barcha-barchasi fusunkor-u jilvakor. Soylardagi suvlar shiviri-yu baland parvozni ko'zlagan qushlar chug'ur-chug'uri – barchasi tarovatli, mo'jizali. Abdurauf jannatmonand diyorini jon-u dilidan sevadi, ona Vatani sarhadlarini sidqidildan qo'riqlaydi, el-yurtini yovlardan himoya qiladi.

...Esini taniganidan buyon chegarachi bo'lish orzusidagi Abdurauf bilan birga orzu-umidlari ham ulg'aydi. Har gal ota hovliga borganlarida amakisi G'ayrat akaning alp yelkalarini bezab turgan yulduzchalari, ko'ksini to'ldirgan orden-u medallariga chinakam havas bilan qarab, xuddi uningdek harbiy bo'lishni astoydil diliga tugib qo'ygan yigit sport bilan muntazam shug'ullandi.

– Vatan himoyachisining nafaqat bilagi, bilimiyam zo'r bo'lish kerak, jiyanboy, – deydi amakisi bo'lajak askarga jilmayib.

To'g'ri-da, har gapiga maqol qo'shib so'zlaydigan bobosi ham har doim: “Bilagi zo'r birni, bilimi zo'r mingni yiqar”, derdi. Abduraufning “besh”lar bezagan kundaligini ko'rib yaqinlari doim quvonardi. Amakisi G'ayrat aka esa uni hamisha sportga undar edi. Hovlilarining bir chetida amakisining tashabbusi bilan tashkil etilgan sport maydonchasida bo'lajak chegarachining jismonan baquvvat bo'lib ulg'ayishi uchun barcha sharoitlar muhayyo. Abdurauf ancha yillardan beri asosiy vaqtini shu maydonchada o'tkazadi. Maktabida o'tkazilgan musobaqalarda doim g'alaba qozonib,

tuman va viloyatdayam yuqori o'rnlarni egallagan. Ana shunday shijoat bilan olg'a odimlayotgan munavvar kunlarning birida ularning xonadonida ro'y bergan mash'um voqea hammasini ostin-ustun qilib yubordi.

Uzoq yillar maorif sohasida yuqori martabada ishlab, endigina nafaqaga chiqqan Abdulla aka qish kunlarining birida tomdan qo'y-qo'zilar qishligi uchun g'amlab qo'yilgan somonlar yig'masini tushirayotib, bexosdan pastga, ayni muzlama joyga tushib ketib, bandalikni bajo keltirdi. Suyangan tog'idan, zabardast posbonidan, o'ttiz yillik turmush o'rtog'idan ayrilib qolgan Mohira opa to'rt bolani quchgancha chirqillab qolaverdi. Marhumning ma'rakalari yakuniga yetmay, g'amboda ayol to'shakka mixlanib qoldi. Otasining o'limi, onasining bemorligi Abduraufni ancha erta ulg'aytirdi. Boshi uzra qoplangan qora bulutlar uni batamom esankiratib qo'ydi. To'g'ri, qarindosh-urug'lar ora-orada ko'maklashib, maslahat berib turdi. Biroq har inson o'z boshiga yog'gan qorni o'zi kurarkan. Asosiy qiyinchilik oila to'ng'ichining zimmasiga tushdi. Maktabni tugatishi bilan qishloq chetidagi qoramol fermasiga ishga kirdi. Endi uning birdan bir maqsadi – oilani bekam-u ko'st boshqarish, onasi va singillarini o'ksitmaslik edi. Ro'zg'or tashvishlari bilan bo'lib, singillari birin-ketin bo'y yetganini ham sezmay qolibdi. Fotima-Zuhralarni amallab uzatgach, maktabni endigina tamomlagan Zulfiyaga ham sovg'alarining keti uzilmay qoldi. Kenja qiz ham mahallaning o'ziga uzatilgach, mana endi onasining halovati yo'qolib, kelin olish ilinjida hali xolasi, hali ammalari bilan sovg'ilikka qatnab qoldi.

O'zining bolalik orzularini amalga oshirish maqsadini oldinga surib, astoydil harakatni boshlagan Abduraufning aslida hozir uylangisi yo'q. Biroq onasi qo'yarda-qo'ymay, ko'nglingidagini ayt, bo'lmasa, devor-darmiyon qo'shni qiz – Charosxonni olib beraman, deya qistayvergach, o'g'il axiyr “yorildi”.

– Onajon, Madina bilan ahdlashganmiz, – deya oldi arang...

Ana endi mashmashani ko'ring. Tibbiyot oliygohida o'qiyotgan Madinaning ham, ota-onasining ham orzu-havasi bor, albatta. Lekin ostonasidan sovg'alar arimayotgan sevgilisi ham oyoq tirab turib olgan. Boshqalarga rozilik bermayapti. Abdurauf ham qizning roziligini olish uchun, ham bolalikdan buyon diliga tugib qo'ygan orzusini amalga oshirish ilinjida astoydil harakatda. To'rt yildirki, harbiyga borish niyatida tuman mudofaa ishlari bo'limiga qatnaydi. Uning hujjatlarini qayta-qayta ko'tarib kirib kelishiga ko'nikib ketgan qabulxonadagilar miyig'ida kulib qo'yadi.

– Haa, bo'lajak askar, bu gal bo'yni yaxshi o'stirib keldingizmi? – deydi birisi.

– Kamroq o'ylaning-da, bunaqada qachon “ves yig'asiz”, yigitcha? – deydi ikkinchisi.

To'rt yildan beri zinasu devorlari, xonalari-yu xodimlari tanish va qadrdon bo'lib ketgan bo'limga bu gal ham umid bilan qadam qo'ygan Abduraufni qabul yakunida bo'lim boshlig'i xonasiga yo'naltirdilar.

– Xo'sh, o'g'lim, bu gal ko'rsatkichlar ijobiy. Sizni harbiy xizmatga olamiz, – dedi alp kelbatli Odil Tohirovich ko'zlari porlab. – Ona Vatanga sizdek qat'iyatli, shaxti baland yurt posbonlari judayam zarur.

Shunday deya Abduraufning hayajonda titrayotgan qo'llarini mamnuniyat bilan zabardast kaftlari orasiga olib, mahkam siqib qo'ydi.

Qadrdon uyiga yeldek uchib borayotgan yigit bu xushxabarni onajonisiga, yaqinlariga yetkazish ishqida yonib borardi, o'zini go'yo osmonlarda parvoz etayotgan lochin qushdek his qilardi. Shoshgani sari vaqt biram cho'zilayotgandek tuyulardi. Hovliga kirib kelarkan, chorbog' adog'ida g'arq pishib yetilgan, rahmatli otasi o'z qo'llari bilan ekan, xokisorgina egilib turgan daraxtdagi zarg'aldoq shaftolilarni uzib, mehr bilan savatga joylayotgan volidasi oldiga yeldek yetib borishi Mohira opani lol qoldirdi.

– Onajon, suyunchi bering, meni askarlikka loyiq deb topishdi, – deya onasini shartta ko'tarib, aylantira boshladi.

– Rostdanmi, O'ziga beadam shukur! Aylanib ketay, o'zimning askar bolamdan! Bo'ylaringga bo'ytumor!

Quvonch yoshlari ko'zlaridan shashqator oqayotgan Mohira opa tinmay o'g'lining yuz-ko'zlaridan o'par, erkalar, tinmay duo qilardi.

Nihoyat, orzu qilgan yorug' kunlarga yetib keldi. Abdurauf endi askar. Bugun uning Vatanga qasamyodini iftixor bilan kuzatib turgan onasi, amakisi, singillari judayam xursand. Barcha askarlarning yaqinlari qatori ular ham askarlarga ezgu niyatlar bildirdi, chin dildan qutladi, tabrikladi, niyatlari ijobatini tiladi.

Orzulari ijobatidan sarmast bo'lgan Abdurauf ham bugun Vatan sarhadlarini quroldoshlari qatori mardlarcha himoya qilmoqda.

Bugun volidasiga yana maktub yozdi.

“Men uchun dunyoda yagona bo'lgan qadrligim, daryodil onajonim! Sog'-salomat yuribsizmi, kaufiyatingiz yaxshimi?Qarindoshlar, singillarim, jiyanchalarim, barcha yaqinlarimiz sog'-omonmi?

Mendan so'rasangiz, siz tasavvur qilganingizdan ham yaxshi. Xizmatni o'tab yuribman. Yaqinda meni safdoshlarimga bosh etib saylashdi. Siz orzulaganingizdek barchaning hurmatidaman. Bu ham bo'lsa, duolaringiz sabab, mehribonim. Baxtimizga doimo omon bo'ling. Rohatlarimizni ko'rib, quvonib

yuring. Tan-joningiz sog' bo'lsin, ilohim!

Sizlarni juda yaxshi ko'raman. Barchalaringizni sog'indim, onajonim. Yana fursat topildi deguncha xat yozaman. Ungacha sizlardan ham javob maktubi kutib qolaman. Sog'inchli salomini sizga yo'llaguvchi o'g'lingiz Abdurauf”.

Shunga ham o'n besh yil bo'libdi. Abdurauf onasi avaylab-asrab sandiqqa solib qo'ygan xatlar va rasmlarni bir-bir ko'zdan kechirarkan, beixtiyor o'sha kunlarga qaytgandek bo'ldi.

– Dadajon, buviyonim sizni chaqiryapti. Tezroq chiqarkansiz, palov tayyor, – deya boshiga oq durracha tang'ib olgan, Mohira xolaning belbog'ini bog'lab, chinakam “oshpaz xola”ga aylangan Marjona Abduraufni hovli tomon chorladi.

Ota hovliga oilasi bilan mehmonga kelgan Abdurauf bir entikib, otasining nafasi kelib turgan xonaning chor atrofiga ko'z yugurtirib, asta qiziga ergashdi.

Tizimda uzoq yillar sidqidildan xizmat qilgan Abdurauf Abdullayevich ayni damda polkovnik. Bu kunlarni otasi ko'rgandami, boshi osmonga yetardi. Ayniqsa, kun sayin bo'y cho'zib, o'sib-unayotgan Hasan-Husanlarining harbiy maktabda o'qiyotgani, dunyo bo'ylab musobaqalarda qatnashib, oltin medallar bilan qaytayotganini, qizi Marjonaning: “Bobo qizi bo'laman, zo'r ustoz bo'laman”, deya astoydil harakat qilayotganini ko'rganida otasi benihoya shod bo'lardi. Onasi har gapida shunday deya o'g'lini uzoq alqaydi. Gap-gashtaklarda, to'y-ma'rakalarda davralarning to'rida savlat to'kib o'tirarkan, chekkan mashaqqatlari, ko'rsatgan sabri evaziga shu nurafshon kunlarga yetkazgan Allohga behisob shukronalar aytadi. Sochlariga oq oralay boshlagan, ancha ulg'ayib qolgan o'g'lining bo'ylariga tikilib qolgan onaxon nevara qizi Marjonani o'choq boshiga chorlaydi.

– Bo'ylaringdan o'rgilay, kela qolsang-chi, laganlarni so'riga olib boraver, oshni issig'ida yegan yaxshi-da. Uyinglarga don to'lgurlar, qani, palovxonto'raga marhamat!

Bay-bay-bay, juda shirin bo'libdi-ya!

Kelinjonim Madinaxonning nainki tili, balki qo'liyam biram shirin-ey...

Oila jamuljam bo'lib, shinamgina hovli chetida joylashgan, atirgul-u rayhonlar bilan o'ralgan so'ridagi xontaxta atrofida oshxo'rlik qilarkan, “Vodiy sadosi”da yangrayotgan Sherali Jo'rayevning “Bu kunlarga yetganlar bor, yetmaganlar bor” qo'shig'i avj pallada kuylanayotgani, ishkonga ilingan to'rqovoqlardagi bedanalar qo'shiqqa hamohang sayrayotgani kishi bahri-dilini ochardi.

**Muxlisa ALISHER qizi,
O'zMU talabasi**

Davlat xavfsizlik xizmati Chegara qo'shinlariga qarashli bo'linmalar tomonidan yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularni yurtga sadoqatli, keng dunyoqarash va intellektual salohiyatga ega barkamol avlodlar sifatida voyaga yetishlariga erishish borasida keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Ezgu maqsad ko'zlandi

Chegara qo'shinlari muzeyida sarhadlarimiz posbonlari, faxriylar hamda poytaxtimizda joylashgan umumta'lim maktablarining yuqori sinf o'quvchilari ishtirokida bo'lib o'tgan vatanparvarlik tadbiri ham ana shunday ezgu maqsadlarni ko'zlagan holda tashkil etildi.

Yoshlar muzeydagi Chegara qo'shinlarining o'tmishi va bugundan so'zlovchi eksponatlar bilan yaqindan tanishish mobaynida davlat chegarasi tushunchasining paydo bo'lishi, uning tarixiy taraqqiyot bosqichlari, sarhadlarimiz daxlsizligini ta'minlashda foydalanilayotgan kuch va vositalar, chegarachilarning turli yo'nalishlarda erishayotgan yutuqlari, yurt himoyasi yo'lida jonfido qilgan qahramon chegarachilar va ularning jasoratlari haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lib, sohaga oid bilim va ko'nikmalarini yanada boyitish imkoniga ega bo'ldilar.

O'quvchilarning kasb tanlash borasidagi qiziqishlaridan kelib chiqqan holda, Termiz shahrida faoliyat olib borayotgan "Yosh chegarachilar" harbiy akademik litseyi faoliyati va u yerda tashkil etilgan sifatli ta'lim jarayonlari, o'quvchilar uchun yaratilgan shart-sharoit hamda qulayliklar

haqida hikoya qiluvchi targ'ibot videoroligi ham namoyish etildi. Shuningdek, suhbat jarayonida mamlakatimizning chegaraoldi hududlaridagi umumta'lim maktablarida tashkil etilgan "Yosh chegarachilar" klublari faoliyati va ushbu klublar a'zolari o'rtasida har yili an'anaviy tarzda o'tkazilayotgan "Yosh chegarachilar" harbiy-vatanparvarlik musobaqasi xususida ham batafsil ma'lumot berib o'tildi.

Faxriylar va yoshlar muloqoti ham samimiy ruhda kechib, ko'pni ko'rgan tajribali harbiylar o'zlarining bosib o'tgan hayot yo'llari, xizmat davrlaridagi qiziqarli voqealar haqida hikoya qilish barobarida harbiylikning sharafiga va mas'uliyati xususida ham so'z yuritib, ertamiz egalarini qiziqitirgan ko'plab savollarga javob berdi.

Tadbinning badiiy qismida DXX Chegara qo'shinlari ashula va raqs ansambli xonandalari tomonidan ijro etilgan vatanparvarlik, yurtga sadoqat va mehr-oqibatni tarannum etuvchi kuy-qo'shiqlar barchaga ko'tarinki kayfiyat ulashdi.

Kelajagimiz bunyodkorlarining ma'naviy olamini boyitishga qaratilgan shu kabi tadbirlar Toshkent viloyatining Zangiota

tumanida joylashgan 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21-umumta'lim maktablari hamda poytaxtimizning Yashnobod tumanidagi "Wunderkind study" maktabida ham bo'lib o'tdi. Ushbu tadbirlar davomida Chegara qo'shinlarining tajribali ofitserlari podpolkovnik Elbek Sharipov va mayor Jasurbek To'laganov tomonidan yoshlarni kasbga yo'naltiruvchi, motivatsion suhbatlar tashkil etildi. Harbiy texnika va qurol-aslahalar ko'rgazmasi, yurt himoyachilarining qo'l jangi namoyishlari, shuningdek chegaralarimiz daxlsizligini ta'minlashda harbiylarning sodiq hamrohi bo'lgan xizmat itlari ishtirokidagi chiqishlar o'quvchilarda katta taassurot qoldirdi.

Iste'fodagi podpolkovnik Baxtiyor Adamov o'zining boy hayotiy tajribasiga tayangan holda, yurtni himoya qilish har bir er yigitning muqaddas burchi ekanini ta'kidlab, yoshlarni Vatanni sevishga, uning har qarich tuprog'ini muqaddas bilib, ko'z qorachig'idek asrab-avaylashga undadi. Harbiy xonandalar tomonidan ijro etilgan kuy-qo'shiqlar ham barchaga manzur bo'ldi.

– Yoshlar – bizning davomchilarimiz, Yangi

O'zbekistonimizning bunyodkorlari hisoblanadi. Bugun maktab o'quvchilari bilan suhbatlashib, shunga yana bir bor amin bo'ldikki, ular juda zukko va zehnli, raqamli texnologiyalarga qiziqadi. Barchasining o'z oldiga qo'ygan maqsadlari, orzu va istaklari bor. Bizning vazifamiz esa ularga to'g'ri yo'l ko'rsatib, qiziqishlarini ezgu maqsadlar sari yo'naltirishdan iborat. Chunki bugun axborot xurujlari, inson ongi va tafakkuri uchun kurash avj olgan bir paytda kelajagimiz egalarini yot g'oyalar ta'siridan asrash, bilim va ko'nikmalarini Vatan taraqqiyoti yo'lida sarflashlariga erishish zimmamizdagi mas'uliyatli vazifalardan biri hisoblanadi. O'tkazilayotgan tadbirlarimiz davomida ham ayni shu jihatlariga e'tibor qaratishga harakat qilyapmiz, – deydi mayor Jasurbek To'laganov.

Xalq va armiya – bir tan-u bir jon ekanini ta'minlab, ertamiz egalarining ma'naviyatini yuksaltirishga xizmat qilayotgan shu kabi tadbirlar butun respublikamiz bo'ylab keng ko'lamda o'tkazilmoqda.

Mayor Farida BOBOJONOVA
DXX Chegara qo'shinlari

Jasorat unutilmaydi

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti markaziy kengashi raisi Husan Botirov boshchiligidagi mustaqillik yillarida xizmat vazifasini o'tash vaqtida halok bo'lgan harbiy xizmatchilarning oila a'zolari holidan xabar olindi.

"Vatanparvar" tashkiloti xodimlari 2000-yilda Surxondaryo viloyatining Uzun va Sariosiyo tumanlari orqali mamlakatimizga suqilib kirgan jangari to'dalarga qarshi jangovar harakatlar chog'ida halok bo'lgan katta

leytenant Chori Rajabovning Toshkent shahrida istiqomat qilayotgan oila a'zolari holidan xabar oldilar. Uchrashuv chog'ida marhumning harbiy xizmatga ilk qadam qo'ygan davrlari va faoliyati mobaynida xizmatga bo'lgan yuksak mas'uliyati yodga olindi.

Shu kuni tashkilot xodimlari Vatan oldidagi muqaddas burchini ado etish chog'ida mardlarcha halok bo'lgan katta leytenant Shermuhammad Ashirovning Yangiyo'l tumanidagi xonadonida ham bo'lib, marhumning oila a'zolaridan hol-ahvol so'radilar. Samimiy muloqot chog'ida Shermuhammad Ashirov xizmat davri davomida ko'rsatgan mardlik va jasorat namunalari, uning ijobiy fazilatlarini to'g'risida suhbatlashildi.

Uchrashuvlar chog'ida yoshlar va umumta'lim maktablarining "Vatan tayanchi" otryadlari a'zolari tomonidan Vatanni madh etuvchi she'rilar o'qildi.

Har ikkala xonadon sohiblari "Vatanparvar" tashkiloti jamoasining moddiy va ma'naviy g'amxo'rliqi uchun minnatdorlik bildirib, tashkilotning kelgusidagi ishlariga muvaffaqiyat tiladilar.

Mardlar qo'riqlaydi Vatanni!

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti Samarqand viloyati kengashi tomonidan "Mardlar qo'riqlaydi Vatanni!" mavzusida Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar institutida ma'naviy-ma'rifiy tadbir o'tkazildi.

Unda "Vatanparvar" tashkiloti viloyat kengashi raisi Bekzod Rahimov, viloyat mudofaa ishlari boshqarmasi va Davlat xavfsizlik xizmati viloyat bo'yicha boshqarmasi Faxriylar kengashi a'zolari O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining tarixi, rivojlanish bosqichlari va ushbu jarayonlarda "Vatanparvar" tashkilotining o'rni xususida talabalarga ma'lumot berdilar.

So'zga chiqqanlar harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalangan, ona yurtiga chinakam mehr qo'ygan yoshlarga mamlakatimiz xavfsizligi va osoyishtaligini asrashga, Qurolli Kuchlarimiz salohiyatini yanada oshirishga xizmat qilishini ta'kidladilar.

So'ngra institut hovlisida yoshlar uchun "Vatanparvar" tashkilotining "Motokross, "Avtokross", "Karting", "Triatlon", "Duatlon", "Pnevmatik quroldan o'q otish", "Aviamodel", "Raketamodel", "Kemamodel" kabi sportning texnik va amaliy turlari bo'yicha tashkil etilgan sekiyalari ko'rgazmasi namoyish etildi.

Harbiy xizmatchilar tomonidan namoyish etilgan qurol-yarog'lar ko'rgazmasi va jangovar chiqishlar hamda harbiy orkestr tomonidan ijro etilgan kuy-qo'shiqlar tadbir jozibadorligini yanada oshirdi.

Ushbu tadbir talabalar va yoshlarning milliy armiyamiz qudratidan faxr-iftixor hissi va harbiy xizmatga hurmat tuyg'usining oshishiga xizmat qildi.

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti matbuot xizmati

Salomatlik

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining ma'lumotiga ko'ra, hozirgi kunda dunyoda aholi orasida qizamiq bilan kasallanish darajasining mavsumiy ko'tarilishi kuzatilmoqda. Hindiston, Yamanda, qo'shni Qozog'istonda yuqori ko'rsatkich qayd etilmoqda.

Qizamiq profilaktikasi

Respublikamizda ham qizamiq bilan kasallanishning aholi orasida mavsumiy ortishi kuzatilib, Toshkent shahri va viloyatida, Namangan va Qashqadaryo viloyatlarida nisbatan ko'p ro'yxatga olinmoqda. Kasallanish asosan yosh bolalar orasida keng tarqalgan bo'lib, oldin qizamiq bilan kasallanmagan va kasallikka qarshi emlanganlar orasida uchramoqda. Bundan tashqari, havo harorati past bo'lganligi sababli kishilarni yopiq binolarda to'planish holatlari kuzatiladi. Bu holat virusning havo-tomchi orqali tarqalishi uchun ayni muddao bo'ladi.

Qizamiq – havo-tomchi orqali yuquvchi o'tkir yuqumli virusli infeksiyalar guruhiga kiruvchi kasallik. Insoniyatga qadimdan ma'lum bo'lgan bu kasallikni buyuk mutafakkir olim Abu Ali ibn Sino birinchi bor tanaga toshmalar toshishi va isitmalash bilan kechuvchi mustaqil xastalik sifatida tasnif bergan.

Qizamiq virusi aksirganda va yo'talganda havo-tomchi yo'li bilan tarqaladi. Boshqa havo-tomchi orqali yuquvchi infeksiyalardan farqli o'laroq, qizamiq qo'zg'atuvchisi bemordan ancha uzoq masofaga ham tarqaladi. Virusning havo oqimi bilan qo'shni xonalarga osonlik bilan o'tishi tufayli, u yerdagilarga ham kasallik yuqishi mumkin. Qizamiq qo'zg'atuvchi virus issiqlik ta'siriga sezuvchan bo'lib, 56 daraja issiq haroratda 30 daqiqada faolligini yo'qotadi, lekin 70 darajagacha bo'lgan sovuq haroratda 5 yilgacha tirik saqlanishi mumkin.

Barcha yoshdagi qizamiq bilan og'rimagan va unga qarshi emlanmagan kishilar qizamiqqa moyildir. Kasallik yuqqandan so'ng uning belgilari kelib chiqqunga qadar bo'lgan davr, ya'ni yashirin davri 9–17 kunni tashkil qiladi. Kasallikning alohida belgilari yashirin davrining ikkinchi yarmida namoyon bo'ladi, tumov va yo'tal alomatlari, ko'z qizarishi, ishtaha yo'qolishi, holsizlik va suyaklarda og'riq kuzatiladi.

Tana harorati kasallikning ilk kunlarida 38–39°C gacha ko'tariladi. Tumov kuchayib, quruq yo'tal paydo bo'ladi. Ushbu davrda bemor atrofdagilar uchun xavfli hisoblanadi. Toshmalar xastalikning birinchi kuni yuzda va bo'yin sohasida, ikkinchi kuni tana va qo'l sohalarida, uchinchi kuni oyoq sohalariga tarqalishi kuzatiladi. Bemorning yuzlari shishgan, qoshlari kengaygan, ko'zlari qizargan bo'ladi. Toshmalar toshishining 3- va 4-kunlariga kelib tana harorati me'yoriga kela boshlaydi. Toshmalar 7–10 kun saqlanadi, ular yo'qolgandan keyin teri qavarishlari paydo bo'ladi. Qizamiq katta odamlarda quloq, burun bo'shliqlarining, o'pka yallig'lanishi va meningit singari asoratlarni berishi mumkin.

Qizamiq kasalligiga qarshi vaqtida davo choralari ko'rilmasa, bronxit, zotiljam, ko'zning to'r pardalari yallig'lanishi oqibatida ko'rlik kelib chiqishi, markaziy asab tizimining zararlanishi oqibatida esa karlik, ensefalit va meningoenfalelit rivojlanishi mumkin. Bemor barvaqt aniqlanib, kasalxona sharoitida samarali davolansa, xastalikning asoratlari oldi olinadi. Organizmning infeksiyaga qarshi kurashuvchanligini oshirish maqsadida vitamin va oqsillarga boy bo'lgan mahsulotlarni iste'mol qilish lozim. Qizamiq bilan og'rib o'tganlarda mustahkam

immunitet shakllanib butun umr bo'yi saqlanadi.

Bemor bilan muloqotda bo'lganlar 17 kun mobaynida tibbiy nazoratga olinadi, bu davrda ularning sog'lig'iga shikoyati so'rab-surishtiriladi, tana harorati o'lchanib, ko'rikdan o'tkaziladi, og'iz bo'shlig'i shilliq qavati ko'zdan kechiriladi. Bemor uyda aniqlanganda, u yotgan xonalar, foydalangan jihozlar, idish-tovoqlari tegishli vositalarning eritmasi yordamida zararsizlantiriladi. Xonalarni tez-tez shamollatib turish va xona havosini ultrabinafsha nurlatgich yordamida dezinfeksiya qilish, havodagi kasallik qo'zg'atuvchilarini bartaraf etadi. Bolalar va katta yoshdagilarni rejali ravishda va epidemik ko'rsatma bo'yicha qizamiqqa qarshi emlash xastalikning oldini olishda yaxshi samara beradi.

Hozirgi kunda qizamiq profilaktikasi tirik qizamiq vaktsinasi bilan o'tkaziladi, vaktsinatsiya 95–97 foiz turg'un doimiy immunitet paydo qiladi, kasallikning og'ir shaklda kechishining va asoratlarning oldini oladi.

Tibbiy xizmat katta leytenanti F. NIYOZOV.
Qurolli Kuchlar xizmatchisi B. AXMEDOV,
Mudofaa vazirligi Sanitariya-epidemiologiya nazorati markazi vrach-mutaxassislari

Qoʻrquv – borliqqa moslashishimiz uchun koʻmak beruvchi eng katta va kerakli instinktlarimizdan biri. Chunki u har qanday tahdidga tabiiy hissiy reaksiyadir. Misol uchun, kishi tajovuzkor itlar toʻdasiga duch kelganida, hayvonlarni yaxshi koʻrishiga qaramay qoʻrquvni boshdan kechiradi. Bu his tabiiy boʻlib, insonning oʻzini oʻzi asrash refleksi hisoblanadi. Ammo baʼzilarning jonivorlardan, narsalardan, voqeliklardan asossiz qoʻrquvi boʻlib, fanda bu fobiya deb ataladi. Deyarli har bir kishida oʻtmishdagi ogʻriq yoki yoqimsiz xotira tufayli yuzaga keluvchi qoʻrquvlar boʻlishi mumkin. Masalan, har xil oʻrgimchaklardan (*araxnafobiya*) yoki tish shifokori qabuliga borishdagi qoʻrquv (*dentofobiya*). Ammo u aksar balogʻatga yetgan odamlarning hayotiga xalal bermaydi va tezda oʻtib ketadi. Biroq ayrimlardagi orttirilgan qoʻrquv shunchalik kuchli boʻladiki, normal hayotga xavf soladi.

KALAMUSHLAR, INFEKSIYALAR, CHAQMOQ, LIFT...

yoxud fobiyalar qanday paydo boʻladi?

Fobiyalar – ruhiy buzilishning koʻp uchraydigan turlari boʻlib, odam boshdan kechiradigan haddan tashqari va mantiqsiz qoʻrquv sifatida tavsiflanadi. Fobiyaning paydo boʻlishi umumiy ruhiy buzilishdan farqli, oʻziga xos jarayon bilan bogʻliq. Yaʼni uni chuqur ruhiy kasalliklardan ajratib turuvchi asosiy jihati – bu inson fobiyasi manbai bilan toʻqnashmaguncha, organizm va ruhiyatda hech qanday alomat boʻlmaydi.

Agar sizda fobiya boʻlsa, albatta, qoʻrquingiz mantiqsiz ekanini tushunasiz, lekin doim ham his-tuygʻularingizni nazorat qila olmaysiz. Qoʻrquv uygʻotgan narsa yoki vaziyat haqida oʻylash sizni tashvishga solishi mumkin. Qoʻrquv manbayiga duch kelganingizda esa tushuntirib boʻlmas dahshat avtomatik tarzda qalbingizni qoplab oladi va har doim ham oʻzingizni qoʻlga olishning uddasidan chiqolmaysiz. Bunday holatlar sizda yoqimsiz holatlarni paydo qilgani bois unga duch kelmaslik va undan

qochish uchun harakat qila boshlaysiz beixtiyor. Bunday chekinishlar bilan oʻzingizga noqulaylik tugʻdirishingiz, hatto baʼzida turmush tarzingizni oʻzgartirishingiz ham sizni yoʻldan qaytara olmaydi. Misol uchun, siz klaustrofobik boʻlsangiz (*klaustrofobiya – yopiq, tor xona va joylardan qoʻrqish*), ishga borish uchun liftga chiqmaysiz, balki 15-qavat boʻlsa ham zinadan koʻtarilasiz. Yoki siz balandlikdan qoʻrqsangiz (*akrafobiya*), baland koʻprikdan oʻtmaslik uchun aylanma yoʻllardan 5–10 km yoʻl bosib oʻtishga ham tayyor boʻlasiz.

Murakkab fobiyalar insonning kundalik hayotiga chuqur kirib borishi mumkin. Bu esa kishining normal faoliyat bilan shugʻullanish va ijtimoiy munosabatlarni saqlab qolish qobiliyatiga taʼsir qiladi. Masalan, uchishdan qoʻrqqan (*aerofobiya*) odam sayohat qilishdan qochadi, natijada bu shaxsiy va professional oʻsish uchun imkoniyatni boy berishiga olib keladi. Xuddi shunday, ijtimoiy fobiya (*sotsiofobiya*) bilan ogʻriganlar atrofdagilar bilan munosabat oʻrnatish va saqlab qolish uchun fobiyasi bilan doim kurash olib borishi kerak. Yomon tomoni, koʻpincha bu holat bora-bora kishini holdan toydiradi va yolgʻizlikka olib keladi.

FOBIYALAR QANDAY PAYDO BOʻLADI?

Oʻtmishdagi psixotravmali holat. Fobiya odatda bolalikda olingan ruxiy shikast va oʻta yoqimsiz tajribalar natijasida paydo boʻladi. Masalan, ehtiyotsizlik sabab yoshligida bir marta suvga choʻkkan yoki shu hodisaga guvoh boʻlgan odamda suvdan juda qoʻrqish – gidrofobiya paydo boʻladi. Yosh bolalar nima boʻlayotganini tushuna olmaganida ham notoʻgʻri qoʻrquv uygʻonadi. Siz hatto zararsiz holat, deb biladigan voqeliklar ham bola ruhiyatining shikastlanishga olib kelishi mumkin. Aytaylik, mushuk tasodifan uch yoshli bolaning ustiga sakrab tushdi va uni ozroq tirnadi. Sizningcha, bu arzimasa narsa, toʻgʻrimi? Holatga bolaning koʻzi bilan qarasangiz boshqa narsani koʻrasiz – ulkan bir mavjudot unga hujum qildi va u ogʻriqni boshdan kechirdi. Ruhiyat buni mavjudlik uchun haqiqiy tahdid sifatida qabul qiladi hamda uni ongsiz darajada xotirada mustahkamlaydi. Bu yerda fobiya rivojlanishi mudofaa reaksiyasidan kelib chiqadi.

Tarbiya va ota-ona munosabatlarining oʻziga xos xususiyatlari. Kattalarning xatti-harakati orqali bola tashqi olam bilan munosabatda boʻlishni, ijtimoiy normalarni oʻrganadi va dunyoqarashini rivojlantiradi. Muammo shundaki, agar harakatlar mantiqsiz boʻlsa, bola uni tushunolmaydi, chunki u hali yetarli darajada tanqidiy fikrlash qobiliyatiga ega emas. U hamma narsani katta ishonch bilan qabul qiladi. Agar bolaning maʼlum bir fobiya genetik moyilligi boʻlmasa ham, buni shunchaki kattalarning xatti-harakatlarini kuzatish orqali “oʻrganishi” mumkin. Masalan: buvisi doim qoʻllarini yuvadi, koʻchada muzqaymoq yeyishiga ruxsat bermaydi, mikroblar va ular qanday kasalliklarga olib kelishi haqida doim gapiradi. Bunday muhitda oʻsayotgan bolada Mizofobiya (*kirlanish va infeksiyalardan*

qoʻrqish) rivojlanishi mumkin. Yoki ona doimiy ravishda itlardan uzoq yuradi, bolani ular bilan oʻynashiga ruxsat bermaydi, qoʻshnining iti unga yaqinlashganida qichqiradi, qoʻshni bilan janjallashib, jonivorni uzoq tutishni talab qiladi bu kinofobiya (*itlardan qoʻrquv*) sabab boʻladi. Ota bolaligida ilonlar chaqqani haqida qoʻrqinchli tarzda aytib beradi. Bu voqeani qayta-qayta takrorlaydi, natijada bolada gerpetofobiya – ilonlardan qoʻrqish yuzaga keladi.

Genetik moyillik. Fobiya genetik, atrof-muhit va nevrologik omillarning kombinatsiyasi tufayli ham rivojlanishi mumkin. Baʼzi odamlarda, hattoki genetik moyillik boʻlib, u qoʻzgʻatuvchi manbaga duch kelinganda fobiya namoyon boʻlishini tezlashtiradi. Nevrologik tadqiqotlar natijasi miyaning baʼzi joylari, xususan, miya asosidagi bodomsimon tana qoʻrquvni qayta ishlash va fobik reaksiyalarni shakllantirishda muhim rol oʻynashini koʻrsatdi. Agar odam oʻtmishda biror tahdiddan haddan tashqari qoʻrqib ketgan boʻlsa, uning avlodlari ayni shu qoʻrquv bilan tugʻilishi mumkin. Va bu moyillik tarzida nasldan naslga oʻtib boradi.

FOBIYA TURLARI

Fobiyaning hozirgi kunda yuzlab turi mavjud va ularning har biri alohida psixologik mavzu hisoblanadi. Ammo fobiyalarni umumiy tarzda ikki nisbiy turga boʻlish mumkin:

- Oddiy, yaʼni maxsus fobiyalar.
- Murakkab yoki ijtimoiy fobiyalar.

Murakkab turdagi fobiyalarga ijtimoiy ruhiy buzilishlar va agorafobiya misol boʻla oladi. Ijtimoiy fobiya – bu jamiyatga aralashuvdan va ijtimoiy vaziyatlardan haddan tashqari qoʻrqish degani. Bu fobiya kattalarning taxminan 7 foizida uchraydi. Ijtimoiy fobiya bilan ogʻrigan insonlar koʻpincha xijolatli yoki noqulaylik tugʻdirishi yigʻilishlar, tadbirlardan qochish maqsadida xattoki ishdan boʻshashgacha borishadi. Ushbu fobiya yoʻliqqan odamlar qaysi vaziyatda yoqimsiz qoʻrquv va noqulaylikni his qilishlariga qarab, tanishishdan, ziyofatlardan, ish tadbirlaridan, omma oldida nutq soʻzlashdan yoki notanish odamlar bilan suhbatlashishdan qochishlari mumkin. Baʼzilar hatto restoranlarda ovqatlanish yoki jamoat joylarida xarid qilishni ham istashmaydi.

Agorafobiya. Qoʻshma Shtatlardagi oʻsmirlar va kattalarning taxminan 1 foizidan 2,9 foizigacha agorafobiya bor. Agorafobiya – notanish yoki ochiq joylarda boʻlishdan kuchli qoʻrqishni anglatadi. Agorafobiya uchragan odamlar, ayniqsa jamoat transportlaridan, odamlar gavjum joylar yoki qochib chiqish qiyin boʻlgan vaziyatlardan qoʻrqishadi. Fobiyaning ogʻir holatlarida bu fobiya bilan kasallangan odamlar uydin butunlay chiqmay qoʻyishadi va jamiyatdan butkul uzilishadi.

Oddiy yoki maxsus fobiyalar. Oʻziga xos yoki oddiy fobiya – sababi koʻpincha aniq boʻlgan muayyan narsa, hayvon, odam yoki vaziyatdan doimiy qoʻrqish hisoblanadi. Dunyo aholisining taxminan 8 foizidan 12 foizigacha

oʻziga xos fobiya bor. Maxsus fobiyalarning beshta kichik turi mavjud, jumladan:

- Hayvon turi.
- Tabiiy muhit turi.
- Qonli jarohatlar – shikastlanish turi.
- Vaziyat turi.
- Boshqa turlar.

1. Hayvonlardan fobiya. hayvonlar va hasharotlardan kuchli qoʻrqishni oʻz ichiga oladi.

2. Tabiiy muhitdan fobiyasi boʻlgan odamlar tabiatning oʻziga xos jihatlaridan, masalan tabiiy ofatlardan qoʻrqishadi.

3. Qon jarohat-shikastlanish fobiyalari tibbiy muammolar yoki muolajalarga guvoh boʻlish qoʻrquvini anglatadi.

4. Vaziyatli fobiyalar – maʼlum joylardan va sharoitlardan qoʻrqish degani.

5. Boshqa toifasiga kiradigan fobiyalar yuqoridagi toifalarning hech biriga toʻgʻri kelmaydi. Bunga koulrofobiya – masxarabozlardan qoʻrqish, chorofobiya – raqsga tushishdan qoʻrqish, fonofobiya – baland tovushlardan qoʻrqish kabilar kiradi.

Bu toʻliq roʻyxat emas. Bugungi kunda fobiyalarning oʻnlab yangi turlari qayd etilmoqda, har birini yozish uchun maqolamiz kichiklik qiladi.

SIZDA FOBIYA BOR-YOʻQLIGINI QANDAY BILSA BOʻLADI?

Fobiya paytida turli belgilar namoyon boʻlishi mumkin. Qoʻrquv tufayli kishida kasallik holati kabi kuchli tarzda ham jismoniy, ham ruhiy belgilar koʻrinadi. Siz duch kelishingiz mumkin boʻlgan jismoniy alomatlar quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

- beqarorlik, bosh aylanishi yoki hushidan ketish;
- juda yoqimsiz tuygʻuni his qilish;
- yurak urishi tezlashishi;
- koʻkrak qafasidagi ogʻriq yoki siqilish;
- terlash;
- isib ketish yoki sovuq qotish;
- nafas qisilishi yoki boʻgʻilish hissi;
- koʻngil aynishi, qusish yoki diareya;
- uyqusizlik yoki uyquchanlik;
- titroq yoki qaltiroq.

FOBIYANI DAVOLASH IMKONIYATLARI

Fobiyangizni tushunish uni yengish uchun birinchi qadamdir. Sizda fobiya borligi aqldan ozganingizni anglatmaydi! Va yana fobiyalarni oson davolash mumkinligini bilishingizni ham istardik. Terapevtik aralashuvlar, yaqinlar yordami va oʻz-oʻzini parvarish qilish strategiyalarining toʻgʻri kombinatsiyasi bilan odamlar fobiyalarini samarali boshqarishlari va yengishlari mumkin.

Hozir qoʻrquingiz qarshisida oʻzingizni qanchalik nazoratsiz his qilsangiz ham, uni yoʻqotib, oʻzingiz xohlagan hayotni boshlasangiz boʻladi. Ammo fobiyalardan qochish va berkitishga urinish, aksincha ularni yanada yomonlashtirishi mumkin. Shunday ekan, qochmang, yashirinmang va qoʻrquvni yengishga harakat qiling. Agar alomatlar juda kuchli boʻlsa, vahima hujumi tez-tez qoʻzgʻalsa, albatta, malakali psixolog yoki psixiatr yordami tavsiya etiladi.

Abdulazizxon AKRAMOV,
psixolog

Dolzarb mavzu

Kechqurun hovlidagi shovqin-suron, yig'i ovozidan cho'chib, derazadan pastga qaradim. Bir-birini og'izga olib bo'lmaydigan gaplar bilan haqorat qilayotgan, vajohatli er-xotin oilaviy janjalni ko'chaga "ko'chirishgan", oqshomgi sayr uchun ko'chaga chiqqan qiz-juvonlar, bolalar maydonchasida o'ynayotgan yosh-yalang, bola-baqra, xullas, ko'p qavatli uylar hovlisida yurganlarning bari podyezd oldidagi bu to'polonning loqayd tomoshabiniga aylanishgan...

FARZANDINING HAYOTINI SIPQORAYOTGANLAR

– Erkak bo'lib oilangizni boqolmaysiz. Bolalar och-nahor uxlamasin, deb do'kondan qarzga tuxum olib kelgandim. Sizda oriyat bormi o'zi?! O'zingizga o'xshagan betayinlar bilan aroq ichib kelibsiz. Bolam birovlarining somsasini sotib, topib kelgan puliga aroq ichgani qanday yuzingiz chidadi?! Vijdonsiz! Ajrashaman! Umrinning o'n uch yilini sizning odam bo'lishingizni kutib, aroq ichmasligingizga umid qilib sovurdim-ku... Endi bu uyga qadam bosmang! Uy men bilan bolalarimniki, siz qayerga borsangiz boravering! Bugundan e'tiboran bu uyda haqingiz ham, o'ringiz ham yo'q!..

Xotinning ovozi butun dahaga eshitilar, mast er bo'ralab so'kinar, xotinini urmoqchi bo'lib hezlanardi. Hammadan ham bolalarning zor qaqshashi yurakni ezardi. Ular bir onalarining yoniga borib, "Oyi, urishmanglar, bo'ldi!" deb yalinishar, bir otalarining oldiga borib, "Adajon, bo'ldi, so'kinmang, hamma ustimizdan kulyapti, oyimni urmang!" deb yig'lashardi. Atrofdagi hamma tomoshabin! Istehzo bilan kulgan kim, achinib bosh chayqagan kim... Birozdan keyin uchastka noziri, mahalla vakillari va "domkom" yetib kelishdi. Shunda ham er-xotinni hadeganda tinchlantirib bo'lmadi. Shovqin-suron, qiy-chuv, yig'i, baqir-chaqir haqoratlar anchagacha davom etdi...

Afsuski, bugun ichkilik kasofati tufayli janjalxonaga aylangan xonadonlar, buzilib ketayotgan oilalar soni oz emas.

"DADAM YANA ICHIB KELDILAR..."

Bolaligimizda hamqishloq qizchalar bilan har kuni kechki payt biroz o'ynardik.

Kelishilgan paytda, kelishilgan joyda har kuni bir vaqtda ko'rishardik. Har ikki-uch kunda Aziza degan dugonamiz kelmay qolardi. Ertasi kuni nima uchun kecha o'ynagani kelmaganini so'rasak, u bechora ko'zlarini yerga qadab, yig'lamsiragan ko'yi: "Dadam yana aroq ichib kelibdilar... Uyimizda janjal bo'ldi. Dadam onamni urdilar, bizlarni urishdilar... Onam rosa yig'ladi. Ularni tashlab kelolmadim", derdi. O'sha paytda biz sakkiz-to'qqiz yashar qizchalar bolalarcha beg'ubor tasavvur va dunyoqarash bilan aroqdan, uni ichadiganlardan nafratlanardik. Bora-bora o'yinlarimizga Aziza kelmay qo'ysa, "Dadasi yana ichib kelgan, onasini urgan, Aziza yig'layotgan onasining yonida o'tiribdi", deb qo'yadigan va ertasiga o'rtog'imizni ko'rganda o'ynagani kelmaganining boisini so'ramaydigan bo'lgandik. Ulg'ayganimiz sari o'sha dugonamizning ichadigan erkaklarga, aroqqa bo'lgan nafrati zo'raygandan zo'rayib, jizzaki, serjahl bo'lib qoldi. Bora-bora "dadam ichib keldilar", deb iztirob bilan emas, otasiga nisbatan nafrat va g'azab bilan gapiradigan bo'ldi...

O'sha dugonamni o'ylasam, uydagi urush-janjallar, aroqxo'r otaning baqir-chaqiri, fayz-barakaning ko'tarilgani bolalarning erta ulg'ayishiga, ulg'ayganda ham bemehr, oqibatsiz va qahri qattiq bo'lib o'sishiga sabab bo'lishiga iqror bo'lamen. O'zingiz bir o'ylab ko'ring-a, uyda deyarli har kuni janjal, bolalarga tarbiya berishi, ularga fe'l-atvori, fazilatlarini bilan o'rnatib ko'rsatishi kerak bo'lgan ota ichib, oyoqda turolmaydigan ahvolda mast bo'lib keladi, ona bo'lsa erdan mehr-muhabbat ko'rmay, nafosat-u nazokatdan olislab ketyapti. Bola sho'rlik qachon qarasangiz, otasining haqoratlarini-yu onasining qarg'ishlarini, ularning hayotdan, o'z taqdiridan noliqlarini eshitadi. Ona dod solgan, ota o'z boshiga mushtlagan, bola bechora ikki orada sarson-u dilxun... Xo'sh, bunday oilada tug'ilib o'sgan bola kelajakda jamiyatda qanday o'rin topadi? Bu axloqiy tanazzul oqibatini o'zingiz yaxshi tasavvur etib turgandirsiz...

QADAH CHO'QISHTIRAYOTGAN OTA-O'G'ILLAR

Ikki yilcha avval bir hamkasb do'stimiz to'satdan vafot etdi. Yigirma yetti yoshida! Yaratganning xohish-irodasi shu ekan, do'stimizning umri qisqa ekan, vafot etdi. Ammo yurakdagi og'riq boshqa narsadan. Hamkasbimizning otasi obro'li, o'ziga yarasha nufuzi bor kishi edi. Xudo martabalar berib, obro'-yu davlat berib siylagan amakimiz so'nggi vaqtlarda ichkilikka o'lguday ruju qo'ygan ekanlar. Eng achinarlisi, o'sha odamning hamkasb do'stimizdan boshqa yana uch o'g'li bo'lib,

o'g'illar ham hech tortinmay, uyalmay otalari bilan qadah cho'qishtirib, aroq ichaverishar ekan. Xullas, o'sha kuni hammalari oilaviy dam olish uchun dala qo'yniga chiqishgan. Ota-bolalar birga-birga qadah ko'tarishgan. Bir tomonda saraton jaziramasidan, bir tomonda aroq ta'siridan olovda yongan do'stimiz cho'milishni xohlab qoladi. Mastlikda aql, es-hush odamni tark etishi tayin, do'stimiz daraxtga chiqib, hovuzga tepadan kalla tashlagan... Qattiq jarohat olgani tufayli olti oycha to'shakka mixlangan ko'yi yotdi.

Har safar uni ko'rgani borganimizda, tog'day yigitning bir tutam bo'lib yotganini ko'rib, yurak-bag'rimiz o'rtanardi. Do'stimiz ming bir azoblardan so'ng omonatini topshirdi. O'shanda uning yoshgina beva qolgan ayoli o'ksinib-o'ksinib yig'laganicha: – Hech zamonda ota-o'g'il ham birga aroq ichadimi?! Otasi ichma, deb yo'ldan qaytarib koyimasa, men xotin bo'lib nimani ham eplardim?! Endi otasi borlarga mung'ayib qaraydigan nevaralarining ko'ziga qaysi yuz bilan qarar ekan bu ota?! Erim yaxshi yigit edi, ota bo'lib to'g'ri yo'lga boshlaganida, bir-ikki marta ichganida: "Bolam, aroq ichma, men qilgan xatolarni takrorlama, obro'yingdan ayrilasan, fayz-barakangdan mosuvo bo'lasan", deb qayta-qayta uqtirganida, erim yo'ldan qaytardi. Navjuvongina o'lib ham ketmasdi, – deb yig'lagani esimda.

Shaxsan o'zim ham qadah cho'qishtirib birga aroq ichayotgan ota-o'g'illarni ko'p ko'rganman. Ota degani o'g'ildan istihola qilmaydi, o'g'il degani otadan xijolat tortmaydi. Xuddi favqulodda bir karomat ko'rsatayotgandek, ko'kraklarini tog' qilib, qadah urishtirishadi. Yonginalarida esa nabiralar o'tiribdi – qadah cho'qishtirayotgan otalari va bobolariga havas bilan termilib...

QISHLOQ AYOLLARI HAM ICHISHYAPTI

Bir paytlari umumiy ovqatlanish muassasalari, restoranlar, qahvaxonalarda ayollarning "gap" berishi nihoyatda g'ayritabiiy hol ko'ringan va albatta ayollar unaqangi joylarda bemalol o'tirib ko'ngilxushlik qilishmas, ovoz pardalarini bir necha barobar ko'tarib qahqaha otishmas, spirtli ichimliklar ichib, uyga mast holda qaytishmasdi. Men uzoq o'tmish haqida emas, besh-olti yil avvalgi davr haqida gapirypman.

Ammo hozir shahar joylarida urf bo'lgan shunaqa holatlar – yemakxonalarda nishonlanayotgan gap-gashtag-u, turli marosimlar, ularda "ariq qilib oqizilayotgan" spirtli ichimliklarni ichib, mast bo'lib, o'yin-kulgi qilayotgan ayollar haqida gapirmoqchi emasmiz. Gap qishloq joylaridagi to'y-tomoshalarda erkaklar bilan bab-baravar qadah ko'tarayotgan ayollar haqida. O'zingizga ma'lum, o'zbek qishloqlari haqida gap ketganda ko'z o'ngimizda eng avvalo, odob-axloqli, oqibatli, andisha va milliylikning asl o'zagini saqlab qolgan odamlar gavdalanadi. Qishloqlarda o'n besh-yigirma kilometr uzoqlikda yashaydiganlar ham bir-birlarini yaxshi taniydilar, to'y-izdihomlarda birga bo'ladi. Bir qishloqning odamlari-ku bir-birlariga deyarli qarindosh bo'lib ketishgan, begonasi yo'q. Qishloqqa xos yana bir xususiyat shuki, bu yerda hech bir

gap pinhon qolmaydi. Hov, bir burchakda "tiq" etgan tovush eshitilsa, odamlar qayerda, nima gap bo'layotganini darrov aniqlab olishadi, hamma narsadan xabardor turishadi. Lekin hozir ana shu qishloqlarda ham ayollarning dunyoqarashi o'zgargani yaxshigina sezilmoqda. Ishonavering, endi qishloq ayollari ham spirtli ichimliklarni ichishyapti. Va kamiga qilmishlari haqida to'lqinlanib, maqtanib ham qo'yishyapti... Juda xunuk, juda og'riqli holat. Ayol mast holda jilpanglab o'yinga tushsa, yon-atrofdagilarga ko'zini suzib, qilgan "mard"ligidan g'ururlansa...

AROQXO'R KELINCHAK

Bundan besh-olti yil avval poytaxtga kela turib, avtobusda bir yigit bilan hamroh bo'lib qolgandim. Gap aylanib, yigitning poytaxtga ish izlab kelayotganiga taqaldi. Mutaxassisligi muhandislik ekan. Bu sohada o'zimizning viloyatda ham ish topish mumkinligini gapirgandim, yigit og'ir xo'rsinib, Toshkentga yo'l olishining tarixini gapirib bergan edi. Aytishicha, bobosining qistovi tufayli uzoq bir qarindoshlarining qiziga uylangan ekan. Yigit maktabda va oliy o'quv yurtida rus guruhida tahsil olgan, lekin dastlabki uchrashuvlardayoq qizning o'ta ochiq kiyinishi, o'zbekcha gaplashishdan qochib, ruscha mulqotni afzal bilishi o'ziga ma'qul kelmagan. Biroq kattalarning ra'yini qaytarmaslik uchun ham shu qizga uylangan. To'ydan keyin kelinchakning antiqa odatlari birmabir namoyon bo'laveribdi. Ya'ni yangi kelinchak ishdan qaytganida og'zidan gupillab aroq hidi kelar, uydagilarning hayratomuz savollariga: "Ishxonamizga tekshiruvchilar keldi, dasturxon qilgandik, ular bilan birga ichmasam, ayb bo'lar (!)", yoki "Yaqin dugonamning tug'ilgan kuni edi, nishonladik", deb izoh berar ekan. O'zidan o'tganni o'zi bilib yurgan kuyov bilan qaynona-qaynola pirovardida kelinchakning "hunar"laridan dahshatga tusha boshlaydilar. Negaki endi cho'ntaklardan pullar yo'qolib qolar, kelin bola har kuni shirakayf, hatto qattiq mast holda uyga kirib keladigan bo'libdi. Kelinni bu yo'ldan qaytarish uchun pullarni yashirishgan ekan, aroqxo'r kelin uyda sotilishi mumkin bo'lgan narsalarga hujum uyushtiribdi. Qisqasi, kelinchakning ota-onasini chaqirtirib, javobini berishibdi. Yigit boyoqish "Origa chidolmayapman, "anavining xotini alkash edi" deb, odamlarning qo'lini bigiz qilib ko'rsatishidan xijolat tortyapman", degandi poytaxtga kelishining sababini izohlay turib...

"Anavi kishi mastlikdan qaltirab qolgan qo'llari bilan stakandan nima ichayotganini bilasizmi? U xotini va bolalarining ko'zyoshi, qoni va hayotini sipqoryapti", degan edi fransuz adibi F. Lamenne. Ichuvchi erkaklar keltirayotgan ma'naviy zararga davo topolmay turgan bir paytimizda ayollarimizning ham ichkilikka berilishi o'ta ayanchli holat emasmi? Ona o'z bolalarining ko'zyoshi, qoni, hayotini sipqorsa-ya!.. Bu turgan-bitgani dahshat emasmi?! Bu illatning ildiziga bolta urmasak, oqibati juda ayanchli bo'ladi, yurtdosh.

U. ADIZOVA,
jurnalist

Ogohlik

QIMOR VA TAVAKKALCHILIKKA ASOSLANGAN O'YINLAR

Qimor va tavakkalchilikka asoslangan boshqa o'yin bu – o'yin tashkilotchisi (*o'yin muassasasi*) tomonidan bir yoki undan ortiq ishtirokchilar bilan tasodifga (*voqeaga*) va (*yoki*) o'yin ishtirokchisining qobiliyati, epchilligi va boshqa sifatlariga bog'liq yutuq to'g'risida tuzilgan, tavakkalchilikka asoslangan kelishuvga muvofiq amalga oshadigan jarayondir.

Internetda milliy urf-odatlarimiz va mentalitetimizga yot bo'lgan qimor illati yoki o'ynovchilarning ehtiyojlarini turli onlayn totalizator o'yinlar ko'rinishida, misol uchun "1-xbet", "Gift of legacy" kabi turlicha nomlar bilan ommalashib, o'smir va yoshlarni o'z domiga tortayotgani achinarli holdir. Hattoki, o'rta yoshdagilar ham bunday o'yinlarda ko'p miqdordagi pulini yutqazib qo'yib, pulni to'lash uchun o'g'rilik va boshqa turdagi og'ir jinoyatlarni sodir etish holatlari ham kuzatilmoqda.

Qimor va tavakkalchilikka asoslangan boshqa o'yinlar uchun qonunchiligimizda ma'muriy va jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 191-moddasida qimor va tavakkalchilikka asoslangan boshqa o'yinlarda qonunga xilof ravishda ishtirok etganlik uchun javobgarlik belgilangan.

Qimor va tavakkalchilikka asoslangan boshqa o'yinlarni tashkil etganlik hamda o'tkazganlik uchun O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 278-moddasida jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan.

Unga ko'ra, qimor va tavakkalchilikka asoslangan boshqa o'yinlarni qonunga xilof ravishda tashkil etish yoki o'tkazish, shu jumladan, ana shunday o'yinlar uchun qimorxonalar tashkil etish yoki ularni saqlash yetti yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Bu kabi illatlardan o'zimizni saqlab, o'z vaqtida to'xtatishimiz lozim. Zero bizga berilgan imkoniyatlardan to'g'ri foydalangan holda vaqtimizni o'z oilamizga, qolaversa, Vatanimiz ravnaqiga hissa qo'shishga sarflashimiz dardkor.

Adliya kapitani Maxmudjon ARTIKOV,
Respublika Harbiy prokuraturasi
bo'lim harbiy prokurori

OTAM EKKAN DARAXT

Yo'lovchi
mashina.
Sog'inch

og'ushida uyga

qaytyapman. Har gal qishloqqa qaytish
vaqti yaqinlashgani sayin Boburning "yuzini
qarolagan", Furqatni "sabog'a xitob" qilishga
undagan tuyg'u kuchini ko'rsata boshlaydi.
Negadir og'zimda taxir ta'm tuyaman.

O'z o'y-xayollarim bilan band
edim. Atrofni g'ong'ir-g'ong'ir
tovush tutgan, istamasangiz
ham, kimningdir suhbatini
quloq ilib oladi.

– Baribir Rossiyadan beri
kelmasang, shu bo'sh turgan
hovlingni menga sot, – qizil
kurtka, jinsi shim kiygan,
to'lachadan kelgan bug'doyrang,
ko'zlari chaqnab turgan
kishining so'zlari quloqqa
chalindi.

– Sirrimisan, bir kun kelib
qishloqqa qaytamiz, – g'amgin
ko'zlari ichiga cho'kib ketgan,
ozg'in, rangpar yuzida chuqur
chandig'i bor, qora sport
kiyimidagi kishi unga javob
qaytardi.

– Qaytib kelsangam,
o'g'illaring qishloqda yashay
olarmikan, o'rislashib ketgan
bo'lishsa... Qishloqdagi eski
hovlining bolalarning keragi
yo'q.

– Nimaga keragi bo'lmaskan?
U hovlida bilasanmi, nima bor?
Men uchun hamma narsadan
qadrli bo'lgan bir narsa bor.
Men har safar uyga kelganimda
uni quchoqlab uzoq-uzoq
yig'layman.

– Nima u?

– Daraxt.

– Nima, boshingga qurilishda
g'isht tushib ketganmi, deyman?
Daraxtmish!

– Ha, daraxt, otam ekan
daraxt. Uning atrofiga menam
daraxt ekishim kerak.

– Esingni yebsan. Kallang
bo'lsa, bu kulbani sotib,
shahardan uy ol. Ilojim
bo'lganida, men allaqachon
shaharga ketardim.

– Otamning panja izlari bor
devorlarni, onam etagi tekkan
tuproqni qanday sotaman?
Xo'p, o'zing nimaga unda

shaharga ketmaysan, tag'in
mening hovlimgayam ko'z
olaytirypsan?

– Men-ku, jon-jon deb
shaharda yashardim. Otam bilan
onam hovlini tashlab ketishni
xohlashmaydi. Ukamga ham
shu atrofda uy uchun yer yoki
tayyor hovli sotib olishimiz
kerak. Shunga sening hovlingni
so'ragandim.

– Sen ota-onang yuzidan
o'tib ketolmaganingdek, men
esimni tanib ko'rolmagan
otamdan qolgan daraxtga mehr
qo'rganman. Sag'irning ota
bo'lib dardlarini tinglagan, ona
bo'lib ko'zyoshlarini artgan
– shu daraxt. U men uchun
Vatan ichra Vatan... To'g'ri,
qurilishdagi ishim yaxshi,
oilam ham to'kin, lekin o'zga
yurtida oq non yegandan
ko'ra, o'z yurtimda qotgan,
qora non yeganim yaxshiroq.
Bolalarimning suyagi qotsin,
qishloqqa qaytamiz, – ular
sukutga cho'mishdi.

“Otam ekan daraxt”.
Bu jumlaning eshitganimda
olis bolaligimning chang
ko'chalariga qaytgandek bo'ldim.
Yodimda, hovlimiz orqasida
anor daraxti bo'lardi. Mevasi
sho'r bo'lsa ham, biz bolalar
“Bobom ekan anordan ber”, –
deb bir-birimiz bilan talashardik.
Chunki qarib, yarmi qurigan
daraxtning hosili kam bo'lardi.
Balki jajji yurakka Vatan
tuyg'usi shu sho'r anor bilan
kirgandir. Har ne bo'lganda ham,
qishlog'imni sog'inganimda
og'zimda taxir ta'm sezaman. Bu
o'sha anorning xotirasi emasmi?

Kamola RAHIMOVA,
Kasbi tumanidagi
13-umumta'lim
maktabining ona tili va
adabiyot fani o'qituvchisi

ONA VATAN

Ona Vatan deya suyilgan diyor,
Jondin kechib asrar seni Temurlar.
Har bir qarichingning tog'day qadri bor,
Har bir qarichingda buyuklar yotar.

Har bir qarichingda turar posbonlar,
Na qishni sovuq der, na issiq yozni.
Axir seni sevar buyuk insonlar,
Senda ko'rar hamma dadil parvozni.

Ona Vatan deya suyilgan diyor,
Jondin kechib asrar seni Temurlar.
Har bir posboningning tog'day qadri bor,
Har bir posboningda tog'day kuch yotar.

O'ZBEK TILIM

Navoiy ilkida ungan tilimsan,
Mashrab faryodiga singgan tilimsan.
Qalblarga nur sochgan ko'hna ziyosi,
O'zbekning tilisan, ona tilimsan.

Men uchun sendagi so'zlar tabarruk,
Senda so'zlashuvchi xalqlar ham suyuk.
Jahon minbarida yangragan buyuk
O'zbekning tilisan, ona tilimsan.

Har dilda, har tilda topasan e'zoz,
Xonishlar, kuylarga ulangay xushsoz.
Buyuk ajdodlardan sen bizga meros
O'zbekning tilisan, ona tilimsan.

Senda bor chiroyga hayrona ochun,
Senga ta'zim etar turkona ochun.
Bizlarga zaminda yagona tilsim –
O'zbekning tilisan, ona tilimsan.

Sunnatulla RAJABOV,
Xiva tumanidagi
18-umumta'lim maktabining
11-sinf o'quvchisi

Hamkasbimiz g'oliblar safida

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasida Vatan himoyachilari kuniga bag'ishlangan “Posboniman muqaddas yurtning” insholar, hikoyalar va she'rlar tanlovi g'oliblarini taqdirlash marosimi bo'lib o'tdi.

Tadbirda O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi raisi, O'zbekiston xalq shoiri Sirojiddin Sayyid, O'zbekiston Jurnalistlar uyushmasi raisi vazifasini bajaruvchi Xolmurod Salimov va boshqalar shu aziz yurtimizni ko'z qorachig'idek asrab-avaylash muqaddas va mas'uliyatli burch ekanini ta'kidladi.

Yurtdoshlarimizda milliy armiyamizdan faxrlanish, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash maqsadida harbiy xizmatchilar, ularning oila a'zolari, yoshlar, shuningdek professional shoir va ijodkorlar o'rtasida tashkil etilgan “Posboniman muqaddas yurtning”

mavzusidagi insho, hikoya, she'riy asarlar tanlovining quyi bosqichlari Qurolli Kuchlar tizimidagi barcha tashkilotlarda o'tkazildi. Respublika bosqichida hakamlar hay'ati tomonidan 37 nafar yosh shoir va 28 nafar adibning tanlovga taqdim etgan ijodiy ishlari o'rganib chiqildi.

E'tiborlisi, ushbu tanlovda Mudofaa vazirligining ikki nafar harbiy xizmatchisi g'oliblar safidan joy oldi. Xususan, Mudofaa vazirligi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar departamenti “Vatanparvar” birlashgan tahririyati bo'lim boshlig'i katta leytenant Islomjon Qo'chqorov yosh ijodkorlar o'rtasidagi she'riy asarlar tanlovida harbiylar to'g'risidagi she'rlari bilan 2-o'rinni olgan bo'lsa, Mudofaa vazirligi tasarrufidagi harbiy qism harbiy xizmatchisi katta leytenant Bahrom Qobulov Qurolli Kuchlar tizimi harbiy xizmatchilari, ularning oilalari o'rtasidagi she'rlar tanlovida 2-o'ringa sazovor bo'ldi.

Tanlovning barcha g'oliblari diplom, sovg'alar va pul mukofoti bilan taqdirlandi. Tadbirda Vatanni madh etuvchi she'rlar o'qilib, kuy-qo'shiqlar yangradi.

TAHRIRIYAT

@Vatanparvargazetasi_bot
“Vatanparvar” birlashgan tahririyati
bilan bog'lanish uchun telegram bot

SHU SONNING
ELEKTRON SHAKLI

VATANPARVAR

MUASSIS

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MUDOFAA
VAZIRLIGI

www.mudofaa.uz

Tahririyat kengashi:

general-mayor Hamdam Qarshiyev
polkovnik Otabek Yuldashev
polkovnik Alisher Boboxonov
Maqsud Abilov

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqdir qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin. Gazeta Mudofaa vazirligi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar departamenti – “Vatanparvar” birlashgan tahririyatining kompyuter markazida sahifalandi.

Bosh muharrir vazifasini

vaqtincha bajaruvchi: podpolkovnik
Gulnora Xodjamuratova

ISSN 2010-5541

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2008-yil 6-iyunda 0535 raqami bilan ro'yxatga olingan.

Telefonlar:

kotibiyat: 71 260-36-50
buxgalteriya: 71 260-35-20
yuridik bo'lim: 71 260-29-41
faks: 71 260-32-29

Navbatchi: kapitan Aziz Norqulov

Sahifalovchi: Nodirabegim Ne'matova
Musahhih: Zebo Sariyeva

Buyurtma: V-5680
Hajmi: 6 bosma taboq
Bichimi: A3
Adadi: 34 704 nusxa
Bosishga topshirish vaqti: 14:00
Topshirildi: 14:30

Gazetaning yetkazib berilishi uchun obunani rasmiylashtirgan tashkilot javobgar. Gazetaning poligrafik jihatdan sifatli chop etilishiga “O'zbekiston” NMIU mas'ul.

Gazeta juma kuni chiqadi. Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqq boshlagan.

Nashr ko'rsatkichi: 114.
Bahosi: kelishilgan narxda.

“O'zbekiston” nashriyot-matbaa ijodiy uyi bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Toshkent shahri, Alisher Navoiy ko'chasi, 30-uy.

1 2 3 4 5 6

Manzilimiz:
100164, Toshkent, Universitet ko'chasi, 1-uy.

t.me/mv_vatanparvar_uz
t.me/mudofaavazirligi

www.mv-vatanparvar.uz
www.mudofaa.uz

mudofaavazirligi

mudofaavazirligi

www.youtube.com/c/UzArmiya